

Teorie nerovnosti a český daňový systém

Bc. Katarína Kunderátová

Diplomová práce
2022

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky
Ústav financí a účetnictví

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Bc. Katarína Kunderátová
Osobní číslo: M20464
Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: Finance
Forma studia: Prezenční
Téma práce: Teorie nerovnosti a český daňový systém

Zásady pro vypracování

Úvod

Definujte cíle práce a použité metody zpracování práce.

I. Teoretická část

- V systematickém přehledu prezentujte poznatky o historii daňových systémů, teorii nerovnosti a sociálním státě.

II. Praktická část

- Popište a analyzujte současný stav českého daňového systému vzhledem na příjmové a majetkové nerovnosti skupin a srovnajte ho s vybranými daňovými systémy v EU.
- Navrhněte soubor doporučení pro úpravu daňového systému České republiky.
- Na základě teorie nerovnosti vytvořte projekt úprav v českém daňovém systému.

Závěr

Rozsah diplomové práce: **cca 70 stran**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- ATKINSON, Anthony B. *Ekonomika nerovnosti*. Brno: BizBooks, 2016, 373 s. ISBN 9788026505082.
BORIA, Pietro. *Taxation in European Union*. Second edition. Cham: Springer, 2017, 208 s. ISBN 978-3-319-53918-8.
FRECKNALL-HUGHES, Jane. *The theory, principles and management of taxation: an introduction*. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2015, 148 s. ISBN 978-0-415-43233-7.
PIKETTY, Thomas. *Kapitál v 21. století*. Praha: Knižní klub, Universum, 2015, 663 s. ISBN 9788024248707.
ŠÍROKÝ, Jan. *Daně v Evropské unii: daňové systémy všech 28 členských států EU, legislativní základy daňové harmonizace včetně judikátů SDEU, společný konsolidovaný základ daně (CCCTB), akční plán BEPS, zdanění finančního sektoru*. 7. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, Teoretik, 2018, 382 s. ISBN 9788075022745.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Eva Kolářová, Ph.D.**
Ústav financí a účetnictví

Datum zadání diplomové práce: **11. února 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **27. dubna 2022**

L.S.

prof. Ing. David Tuček, Ph.D.
děkan

prof. Dr. Ing. Drahomíra Pavelková
garant studijního programu

Ve Zlíně dne 11. února 2022

**PROHLÁŠENÍ AUTORA
BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE**

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk diplomové/bakalářské práce bude uložen na elektronickém nosiči v příruční knihovně Fakulty managementu a ekonomiky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem diplomové/bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

1. že jsem na diplomové/bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
2. že odevzdaná verze diplomové/bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně

Jméno a příjmení:

.....
podpis diplomanta

ABSTRAKT

Diplomová práca sa zaoberá problematikou príjmovej a kapitálovej nerovnosti v Českej republike a vybraných krajinách, vzhľadom na vývoj štruktúry daňových príjmov a výdajov štátu na sociálne zabezpečenie. Teoretická časť prezentuje poznatky z histórie a o vývoji zdanenia, daňových systémov, sociálnych systémov a príjmovej a kapitálovej nerovnosti na svetovej úrovni použitím metódy literárnej rešerše. V teoretickej časti za použitia analýzy a komparácie je prezentovaný vývoj v Českej republike a vybraných krajinách, následne identifikované faktory, ktoré tento vývoj ovplyvňujú a navrhnuté opatrenia vhodné pre český daňový systém v tejto problematike. Miera nerovnosti v Českej republike nie je na vysokej úrovni, napriek tomu je potrebné ju mať pod kontrolou a prijímať opatrenia, ktoré by viedli k jej znižovaniu. Takýmito opatreniami môže byť postupné zavedenie progresivity priamych príjmových daní, znovuzavedenie priamych majetkových daní a postupná zmena orientácie českého daňového systému z platieb sociálneho poistenia či nepriamych daní.

Kľúčové slová: teória nerovnosti, príjmová nerovnosť, kapitálová nerovnosť, daňový systém, daňové príjmy, sociálny systém, sociálny štát, výdaje na sociálne zabezpečenie

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the issue of income inequality and capital inequality in the Czech Republic and selected countries, with regard to the development of the structure of tax revenues and state expenditures on social security. The theoretical part presents information about the history and development of taxation, tax systems, social systems, income inequality and capital inequality at the global level while using the method of literary research. The theoretical part, while using the method of analysis and comparison, presents this development in the Czech Republic and selected countries, then identifies the factors which affect this development and proposes measures suitable for the Czech tax system. The level of inequality in the Czech Republic is not at a high level in general, nevertheless it is necessary to control it and take measures that would lead to its reduction. Such measures may include the slow gradual introduction of the progressivity of direct income taxes, the reintroduction of direct property taxes and the gradual change in the orientation of the Czech tax system from social security payments or indirect taxes to these proposed earlier.

Keywords: theory of inequality, income inequality, capital inequality, tax system, tax revenues, social system, welfare state, social security expenditures

Na tomto mieste by som sa chcela poďakovať vedúcej mojej diplomovej práce Mgr. Eve Kolářovej, Ph.D. za jej odborné vedenie a čas venovaný mojej práci. Ďalej by som sa chcela poďakovať Ing. Bc. Ludkovi Juřinovi MBA za vypísanie tejto témy, za jeho ústretový pozitívny prístup a návrhy k textu práce. V neposlednom rade patrí poďakovanie aj mojej rodine, priateľovi a spolubývajúcej, ktorí pri mne trpezlivo stáli a podporovali ma nielen pri písaní práce, ale aj po celú dobu štúdia.

Prehlasujem, že odovzdaná verzia diplomovej práce a verzia elektronická nahraná do IS/STAG sú totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
CIELE A METÓDY SPRACOVANIA PRÁCE.....	12
I TEORETICKÁ ČASŤ.....	13
1 ÚLOHA ŠTÁTU – SOCIÁLNY ŠTÁT	14
1.1 HISTÓRIA ZDANENIA	14
1.1.1 Spravodlivosť zdanenia.....	15
1.1.2 Typológia daní a vnímanie zdanenia spoločnosťou.....	16
1.1.3 Správa daní.....	17
1.2 HISTÓRIA DANÍ A DAŇOVÝCH SYSTÉMOV	18
1.2.1 História daní	18
1.2.2 História daňových systémov	19
1.3 OTÁZKA SPRAVODLIVOSTI, PREROZDELOVANIA A VÝZNAM SOCIÁLNEHO ŠTÁTU.....	20
1.3.1 Sociálny štát a sociálna politika	22
1.3.2 Nevýhody sociálneho štátu	24
2 NEROVNOSŤ.....	27
2.1 TEÓRIA NEROVNOSTI.....	27
2.1.1 Nerovnosť príležitostí a nerovnosť výsledkov	27
2.1.2 Príjmová a kapitálová nerovnosť	30
2.2 VÝVOJ NEROVNOSTI.....	32
2.2.1 História svetovej nerovnosti.....	32
2.2.2 Príčiny a faktory ovplyvňujúce nerovnosť	39
II PRAKTICKÁ ČASŤ.....	41
3 DAŇOVÝ SYSTÉM ČR	42
3.1 PRIAME DANE.....	42
3.1.1 Priame dane dôchodkové	42
3.1.2 Priame dane majetkové	45
3.2 NEPRIAME DANE.....	46
3.3 HARMONIZÁCIA DANÍ V EU	46
4 SOCIÁLNY SYSTÉM V ČR.....	48
4.1 ZDRAVOTNÉ POISTENIE	48
4.1.1 Poistenec podľa zákona č. 48/1997 Sb.....	48
4.1.2 Poistné podľa zákona č. 592/1992 Sb.	49
4.2 SOCIÁLNE POISTENIE	50
4.2.1 Nemocenské poistenie.....	50
4.2.2 Dôchodkové poistenie	50
4.2.3 Príspevok na štátnu politiku zamestnanosti	51

4.3	SOCIÁLNA POMOC	51
4.3.1	Systém štátnej sociálnej podpory	51
4.3.2	Systém pomoci v hmotnej núdzi	52
4.3.3	Systém dávok sociálnej starostlivosti pre osoby so zdravotným postihnutím.....	52
4.3.4	Systém sociálnych služieb.....	52
5	ANALÝZA NEROVNOSTI V ČESKEJ REPUBLIKE	54
5.1	NEROVNOŠŤ V ČESKEJ REPUBLIKE NA NÁRODNEJ ÚROVNI	54
5.2	NEROVNOŠŤ V ČESKEJ REPUBLIKE NA INDIVIDUÁLNEJ ÚROVNI	60
5.3	VÝVOJ DAŇOVÉHO SYSTÉMU A SOCIÁLNEHO ZABEZPEČENIA	65
5.4	POROVNANIE S INÝMI KRAJINAMI.....	67
5.4.1	Slovenská republika	67
5.4.2	Poľsko	71
5.4.3	Maďarsko	74
5.4.4	Spojené štáty americké.....	78
5.4.5	Spojené kráľovstvo.....	82
5.4.6	Škandinávia	86
6	SÚBOR OPATRENÍ A DOPORUČENÍ K DAŇOVÉMU SYSTÉMU ČESKEJ REPUBLIKY.....	90
6.1	NAJNIŽŠIA MIERA NEROVNOSTI A VZOROVÉ KRAJINY	90
6.2	ŠTRUKTÚRA DAŇOVÝCH PRÍJMOV	91
6.3	ODPORÚČANIA	92
	ZÁVĚR	94
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	95
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	98
	SEZNAM GRAFŮ	99
	SEZNAM TABULEK.....	100

ÚVOD

V poslednom období sa čoraz viac objavujú správy o rôznych nepriaznivých ekonomických vplyvoch, ktoré ovplyvňujú jednotlivcov, domácnosti, korporácie aj celé štáty, jednoducho celú spoločnosť, a to nielen v rámci jedného konkrétneho štátu, ale aj medzinárodne či celosvetovo. V dnešnom svete plnom rýchlych komunikačných zariadení, nepreberného množstva informácií a s tým spojených rizík dezinformácií či len neschopnosti preskúmať a spracovať obrovské množstvo dát rozmýšľame, či je tráva naozaj zelená a či na ňu niekto len každú noc nevylieva zelenú farbu. V oblasti ekonómie, celosvetových komplexných vzťahov najrôznejších udalostí, faktorov a činiteľov je to ešte omnoho zložitejšie. A aj keď v našom pohodlnom domčeku v mäkkom kresle so šálkou teplého čaju občas zo správ počujeme, že deti v Afrike hladujú, len ťažko si neuveriteľnú mieru nerovnosti uvedomujeme. Realita v niektorých častiach sveta však častokrát nie je veľmi vzdialená utopickým románom o snahe z úplného spoločenského dna a živorenia vyšplhať sa na špičku elít ovládajúcich svojou mocou a postavením prakticky celý svet. Je to vôbec v takejto miere možné? Závisí všetko len na danom jednotlivcovi a jeho schopnostiach získať pre seba a svojich blízkych bezstarostnú budúcnosť? Kto a ako sa stará o tých menej šťastných, ktorí to z rôznych príčin sami nedokážu? Je možné, že všetci sa raz môžeme ocitnúť na tom istom dne či vrchole? Môžeme tejto skutočnosti zabrániť?

Práve touto problematikou nerovnosti sa v tejto diplomovej práci zaoberáme, pričom nielen vysvetľujeme históriu, ale analyzujeme súčasnosť a predkladáme odporúčania do budúcnosti v predstaviteľných podmienkach svetových si európskych ekonomík, hlavne tej českej.

V prvej kapitole teoretickej časti práce ponúkame pohľad do minulosti a pozorujeme s názorom spoločnosti vývoj zdanenia, prevedenie zdanenia do daňových sústav a vývoj úlohy štátu ako zabezpečovateľa základných sociálnych istôt. Druhá kapitola podporuje realitu nutnosti zásahov štátu do ekonomiky predstavením vývoja svetovej nerovnosti, ktorú rozkladá na nerovnosť príjmovú a nerovnosť kapitálovú, a ďalej poukazuje na udalosti a faktory, ktoré v rôznych časových obdobiach a v rôznej miere ovplyvňovali, ovplyvňujú a budú ovplyvňovať jej vývoj.

Praktická časť práce preberá poznatky o daňových systémoch, sociálnych systémoch a nerovnosti na svetovej úrovni a usádza ich na národnú úroveň v Českej republike. V tretej kapitole tejto diplomovej práce sa venujeme súčasnej podobe daňového systému Českej republiky a vo štvrtjej kapitole sa venujeme súčasnej podobe sociálnemu systému Českej republiky.

republiky. Najobsiahlejšia piata kapitola analyzuje vývoj nerovnosti v Českej republike, kde uvažuje zvlášť o vývoji príjmovej nerovnosti a zvlášť o vývoji kapitálovej nerovnosti, pričom nezabúda na ich previazanosť s vývojom daňového a sociálneho systému. Následne podobnej analýze podrobujú vybrané štáty Slovenskej republiky, Poľska, Maďarska, Spojených štátov amerických, Spojeného kráľovstva a Škandinávie. V poslednej kapitole sa potom nachádza prehľad porovnania vybraných krajín s Českou republikou, vyvedené súvislosti medzi jednotlivými faktormi a ponúknuté odporúčania korigujúce mieru nerovnosti pre český daňový systém s ohľadom na jeho historické a aktuálne špecifiká.

CIELE A METÓDY SPRACOVANIA PRÁCE

Hlavným cieľom tejto diplomovej práce je poskytnúť súbor opatrení k českému daňovému systému zameraných na zmierňovanie miery príjmovej a kapitálovej nerovnosti.

Čiastkovými cieľmi v teoretickej časti práce sú predstavenie teoretických poznatkov o histórii zdanenia, daňových a sociálnych systémov a takisto predstavenie teoretických poznatkov o vývoji príjmovej a kapitálovej nerovnosti a faktoroch ich ovplyvňujúcich, pričom v teoretickej časti práce je využívaná metóda literárnej rešerše.

Čiastkovými cieľmi v praktickej časti práce je predstavenie vývoja súčasného daňového a sociálneho systému Českej republiky, ako aj predstavenie vývoja súčasného stavu príjmovej a kapitálovej nerovnosti v Českej republike. Druhým čiastkovým cieľom v praktickej časti práce je predstavenie vývoja a súčasného stavu daňového systému, sociálneho systému, príjmovej a kapitálovej nerovnosti vo vybraných krajinách. Na dosiahnutie týchto čiastkových cieľov je využívaná metóda analýzy, jednoduchej štatistiky a následne metóda komparácie jednotlivých systémov. Na základe identifikácie hlavných faktorov ovplyvňujúcich vývoj miery nerovnosti sú v poslednej kapitole praktickej časti poskytnuté opatrenia a odporúčania pre český daňový systém s ohľadom na jeho vývoj, na vývoj porovnávaných krajín a na skutočnosť neustále prebiehajúcej harmonizácie Európskej Únie.

I. TEORETICKÁ ČASŤ

1 ÚLOHA ŠTÁTU – SOCIÁLNY ŠTÁT

Od počiatkov ekonomického myslenia sa v otázke fungovania ekonomiky diskutovalo o tom, akú rolu vlastne zohráva štát ako autorita mimo systému, aké má úlohy a právomoci. V rôznych obdobiach sa opakovane striedali názory, že na jednej strane štát nemá nijako zasahovať do fungovania ekonomiky, ako tvrdí klasická škola ekonómie A. Smitha alebo teória ekonomiky „laissez-faire“, a naopak na druhej strane, že pre správne fungovanie ekonomiky je jednou z povinností štátu regulovať trh, ako tvrdí teória merkantilizmu, ekonómie blahobytu, verejnej voľby či monetarizmu. V *Úvode do ekonomických teórií* (2007, str. 9) je táto otázka zdôraznená hlavne v medzivojnovom období, kedy sa „prejavujú pochybnosti o všespasiteľnom fungovaní „neviditeľnej ruky trhu“ [a] tým bol otvorený priestor pre koordináciu ekonomických aktivít „viditeľnou päťou vlády“.“

Aj keby štát nemal priamo zasahovať do fungovania trhu a obchodu, existencia verejných statkov a napĺňanie verejných potrieb si vyžadovali financovanie, ktoré vláda či panovník sám nemali, a preto hľadali spôsoby, ako zabezpečiť bezpečnosť a prosperitu krajiny vrátane spokojnosti obyvateľov. Riešením financovania týchto potrieb sa stalo zdaňovanie, ktoré prinieslo ďalšie problematické oblasti, hlavne v otázke spravodlivosti a následného prerozdelenia prostriedkov sociálnym štátom. Postupom času a rozširovaním sociálnych úloh štátu sa k daňovému financovaniu pridalo aj financovanie systémom poistenia.

Jane Frecknall-Hughes (2015), profesorka účtovníctva a daní na univerzite v Nottinghamu, vysvetľuje, že aj napriek tomu, že zdanenie je vnímané ako spoločensky nepopulárne rozhodnutie vládnej autority, je nutné pre štát, ktorý vďaka nemu zabezpečuje verejné statky, redistribuuje príjmy a bohatstvo, podporuje sociálny a ekonomický blahobyt, udržuje ekonomickú stabilitu a v súčasnosti upravuje daňové systémy rôznych krajín v rámci otázky harmonizácie.

1.1 História zdanenia

Koncept zdanenia sa objavuje v spoločnosti už v ranných vyspelých civilizáciách. Dane sa vyskytovali v rôznej výške, v rôznych podobách a pre rôzne skupiny obyvateľstva, avšak v rámci histórie zdanenia a vývoja daní sa opakovane objavujú témy spravodlivosti, typológie daní a ich správy.

1.1.1 Spravodlivosť zdanenia

Príkladom spravodlivosti a v jej rámci aj rebélie a revolty voči tomu, na koho či na čo, a aká veľká bude uvalená daň, sú napríklad Magna Charta (1215), Americká vojna za nezávislosť (1775) alebo Veľká francúzska revolúcia (1789). Americkú vojnu za nezávislosť spôsobila hlavne ekonomická situácia súvisiaca práve s obchodom a daňami. V prípade Magny Charty a Veľkej francúzskej revolúcie viedla k týmto udalostiam aj politická situácia.

Frecknall-Hughes (2015) vysvetľuje, že politickou príčinou vedúcou k ustanoveniu Magny Charty bolo aj presadzovanie moci a práv šľachty nad mocou a právami panovníka v čase prechodu európskych krajín z krajín pod dominantným autoritatívnym vplyvom panovníka na krajiny s významným vplyvom daní. Svedčí o tom aj fakt, že vtedajší panovník Ján I. potreboval doplniť kráľovskú pokladnicu na financovanie správy štátu a vojenské účely práve prostredníctvom zvyšovania a zavádzania nových daní.

Situácia predchádzajúca Francúzskej revolúcii bola podobná ako tá predchádzajúca Magne Charte – podobne ako Ján I., aj Ľudovít XVI. zdedil krajinu s finančnými problémami súvisiacimi s nedostatkom financií kvôli rôznym vojenským konfliktom. Avšak vo Francúzsku bola politická situácia zložitejšia o niečo viac, vzhľadom na nedokonalý systém delegácie moci, rastúcu sociálnu nerovnosť súvisiacu s rozmachom buržoázie či proaktívne pôsobiacimi myšlienkami osvietenstva. Tí najbohatší z francúzskej aristokracie boli veľmi neochotní platiť dane a často nachádzali spôsoby, ako sa im vyhnúť, či si dokonca priamo kúpili výnimku dane neplatiť, čo v konečnom dôsledku znamenalo, že daňové bremeno sa rozkladalo na tých, ktorí si to dovoliť nemohli, prípadne mohli dovoliť s ťažkosťami. Práve aj tento vzrastajúci pocit nespravodlivosti podporoval myšlienku zavedenia dane z príjmu. V spomínaných udalostiach hrali svoju úlohu aj iné faktory, avšak vo všetkých hrala otázka daní tú prvú a podstatnú (Frecknall-Hughes, 2015).

Aj Pietro Boria (2017), profesor daňového práva Univerzity Sapienza v Ríme, na začiatku svojej knihy „*Taxation in European Union*“, popisuje historické rozdiely vo vnímaní zdanenia v rôznych krajinách. Spomína, že v Anglicku sa historicky prikladal väčší význam a hodnota v neokliešťovaní práv a slobôd spočiatku šľachte či neskôr buržoázii, takže zdanenie ako verejný záujem bolo možné, ale muselo byť stále najprv diskutované a schválené. Vo Francúzsku ovplyvneným osvietenstvom bolo zdôrazňované, že vyberanie daní nie je prejav moci vyššej suverenity alebo právo vyššieho spoločenského postavenia, ale malo by byť vnímané ako najvyššia povinnosť občana rovnomerného podieľania sa na zaistení verejných služieb. V Nemecku sa v duchu „etickej totality“ (Boria, 2017, s. 9)

považoval individuálny záujem za plne podriadený tomu kolektívnemu, nakoľko štát predstavoval nositeľa hodnôt a záujmov všetkých jednotlivcov formujúcich celú spoločnosť.

1.1.2 Typológia daní a vnímanie zdanenia spoločnosťou

Druhou témou nesúcou sa skrz históriu daní je ich typológia, čo poukazuje na vynaliezavosť vlády či panovníka pri získavaní finančných prostriedkov pri neochote populácie platiť dane. Najbežnejšími formami platenia daní boli desiatky alebo štátu poskytovaná pracovná sila chudobných, ktorí si nemohli dovoliť platiť dane v inej forme. Ďalšími pravidelne vyberanými daňami nielen v stredovekom Anglicku boli napríklad pokuty za porušovanie zákonov, daň z rôzneho exportovaného a importovaného tovaru, dane za rôzne privilégia miest, daň z lesa, dedičská daň, daň z privilégia vziať si konkrétnu osobu alebo súdne poplatky. Okrem pravidelných daní boli vyberané aj dane nepravidelné, a to hlavne z dôvodu financovania vojen. Mnohé z takýchto daní pretrvali aj po stredoveku až do 17. či 19. storočia a v 18. storočí bola v Anglicku zavedená aj daň z príjmu (Frecknall-Hughes, 2015).

Postupom času ale aj samotný dôvod danenia menil svoj koncept a s tým sa rozdeľovanie na verejný či individuálny záujem zotieralo. Zdanenie už viac nebolo vnímané ako prejav suverénnej moci kráľa či vládcu, ale ako všeobecná vôľa občanov tvorená každým jednotlivcom, ktorý sa dobrovoľne rozhodol udeliť vláde monopol moci, pretože očakáva, že ho vláda využije v jeho záujme a na jeho prospech (Úvod do ekonomických teórií, 2007). Každý jednotlivec takto využil možnosť pripojenia sa k formovaniu zdaňovania a realizácie svojho individuálneho záujmu v rámci spolupráce v spoločnosti. Uvedomenie si a uznanie svojho subjektívneho záujmu jednotlivca na verejnej moci bolo v súlade a v prospech súkromnej sféry, kde bola vnímaná hlavne ekonomická rovina poskytovania verejných služieb štátom a obyvateľstvo sa tak stávalo o niečo ochotnejším platiť dane. Hľadanie rovnováhy medzi verejným a individuálnym záujmom umožnilo vzniku predpisov verejného práva upravujúceho zdanenie ako „všeobecný záväzok založený na etickom a právnom vzťahu, ktorý spája občanov so štátom“ (Boria, 2017, s. 9).

Zároveň sa jednotlivci hájaci svoje individuálne záujmy začali formovať do skupín a pluralistickej spoločnosti na základe odlišných záujmov, projektov a ideológií. V takejto spoločnosti vzniká potreba kompromisov v rozhodnutiach a politikách medzi väčšinou a menšinami. Takto sa upúšťa od suverenity pevne stanovených spoločenských verejných záujmov a vzniká priestor pre otvorený kompromis a spontánnosť spoločenského života. Súčasne dochádza k vývoju ústavného práva vzhľadom na zmenu vzťahu spoločnosti a štátu.

Od liberálnych ústav, založených na princípe prirodzenej slobody a rozdeľovania sociálnych dávok podľa spontánneho rozpadu záujmu na trhu, sa prechádza k ústavám, kde je prerozdeľovanie výhod, ale zároveň aj obetí, demokratické a pluralitné, podľa smerovania verejnej moci vzhľadom na hodnoty odrazované v ústave. Tak sa do legitímneho a legálneho odôvodnenia zdaňovania presadzujú hodnoty ako „princíp rovnosti, princíp platobnej schopnosti, základné požiadavky ochrany a rozvoja osobnosti a dôstojnosti jednotlivca“ (Boria, 2017, s. 12).

1.1.3 Správa daní

Tretou témou, ktorá sa spája s históriou a vývojom zdanenia je správa daní. Nástroj k tomu, aby štát získal finančné prostriedky zo zdanenia je daňový systém, ktorý predloží podmienky a pravidlá, a tak umožní determináciu daňovej povinnosti, výber a správu daní. Avšak logickou odpoveďou subjektov, na ktoré bola daň uvalená, je hľadanie ciest úniku či výnimiek z platenia daní spočiatku jednotlivcami a neskôr aj firmami. Jedným z tradičných spôsobov je fyzický útek, teda zmena pobytu pri fyzických osobách, či sídla pri právnických osobách z domovskej krajiny do takzvaného daňového raja. Ďalším spôsobom úniku sú daňové výnimky, ktoré si v minulosti mohli dovoliť tí bohatší, no v súčasnosti sú poskytované hlavne tým chudobnejším ako pomoc v zložitejšej finančnej situácii (Frecknall-Hughes, 2015).

V pluralitnej spoločnosti sa zdá diskusia vlády a parlamentu ako tá najvyspelejšia forma pojednávania o spoločenských hodnotách, a preto je v otázkach zdanenia potrebná spomínaná diskusia, uzákonenie pravidiel a daňových zákonov. Rôzne krajiny majú vzhľadom na svoj historický vývoj v zásade rôzne postoje k zdaneniu, čo sa odráža v ich jednotlivých ústavách a zákonoch. V rámci Európskej Únie sa však vzhľadom na cieľ voľného trhu a pohybu tovaru, služieb, ľudí a kapitálu, nazerá na zdanenie skôr negatívne a Európska Únia sa snaží, aby daňové systémy jednotlivých členských štátov nepôsobili na ostatné štáty diskriminačne či na seba protektívne (Boria, 2017). Konkrétna podoba harmonizácie daňových zákonov v rámci EÚ však bude predmetom inej podkapitoly s rovnomenným názvom.

1.2 História daní a daňových systémov

Rovnako ako myšlienkové pochody a témy diskutované spoločnosťou súvisiace s konceptom zdanenia, tak sa vyvíjali aj samotné dane a následne aj daňové systémy a sústavy s jedinečnými charakteristikami.

1.2.1 História daní

V dnešnej podobe rozumieme daňou povinnú, zákonom určenú, nenávratnú, neúčelovú, neekvivalentnú a zvyčajne pravidelnú platbu do štátneho rozpočtu. Dane mali ale v minulosti iný účel a charakter – vo svojich začiatkoch, boli dane nepravidelné platby predovšetkým na financovanie vojen a potrieb panovníka. Častokrát boli v naturálnej podobe alebo boli dobrovoľné, a slúžili ako podporný doplnkový zdroj panovníkovej pokladnice na už spomínané účelové financovanie. Až neskôr sa charakter daní menil až dospeli do podoby, v akej ich poznáme dnes. Okrem zmeny v charakteristike, dane navyše prestali predstavovať iba doplnkový zdroj, ale stali sa rozhodujúcim príjmom verejných rozpočtov.

Medzi predchodcov dnešných daní môžeme zaradiť, regály, domény, kontribúcie, akcízy ako formu spotrebných daní, alebo cirkvou uložené desiatky na jej fungovanie. V starovekom Grécku mali dane podobu dobrovoľných odvodov, ktoré predstavovali prejav občianskej uvedomelosti, prejav hrdosti a z bohatstva vyplývajúcej schopnosti platiť. V starovekom Ríme predstavovali potom hlavný zdroj financovania štátnej pokladnice príjmy z dobytých území a provincií, a neskôr boli pridané dane pozemkové, dane z predaja, dane z prepúšťania otrokov, dane dedičské a podobne. Daňová reforma cisára Diokleciána nahradila príjmy z provincií vysokými daňovými príjmami od všetkých obyvateľov, ktorý platili napríklad daň z hlavy, živnostenskú daň, pozemkovú daň alebo daň z dobytku (Pospíšilová, 2018).

Koncept daní sa objavuje už v období prvej deľby práce, no v procese formovania do podoby, v akej sa nachádza v súčasnosti, malo značný vplyv práve rímske právo. Rímska ríša bola najväčším štátnym útvarom v staroveku a bezpochyby si vyžadovala premyslený a dobre fungujúci systém práva na udržanie jej chodu. Avšak po jej zániku v 5. storočí postupne začali rímske právo nahrádzať právne zvyky barbarských kmeňov, ktoré obsadzovali bývalé územia Rímskej ríše. Rímske právo síce začiatkom tohoto obdobia stredoveku bolo v úzadí, ale po znovu nájdení častí diel najvýznamnejších rímskych právnikov v Alexandrii sa jeho princípy v 11. a 12. storočí znovu začínajú objavovať vo vtedajších právnych systémoch. Proces preberania rímskeho práva do ranných feudálnych

štátov sa označuje ako recepcia rímskeho práva a prebiehal približne od druhej polovice stredoveku do začiatku novoveku, približne do 16. storočia. Vtedajšia spoločnosť si uvedomila, že rímske právo bolo naozaj dobre fungujúcim a premysleným právnym poriadkom a vďaka svojej praktickosti, vecnosti a reálnosti sa dalo využiť aj pre potreby vtedajšieho sveta. Preložené a prepracované rímske právo glosátormi sa stalo spolu s kanonickým právom cirkvi základom všeobecného európskeho práva (Tóthová, 2010).

Podstata daní v období stredoveku a feudalizmu sa s postupným preberaním rímskeho práva menila len málo. Stále sa vyberali účelové dane na vojny, daň z hlavy, rôzne majetkové dane, dane z obratu, clá, cirkvou uložené desiatky a vo veľkej miere pretrvávali aj akcízy (Pospíšilová, 2018). Zmena v ponímaní dane prichádza napríklad v 13. storočí, kedy sa objavuje názor, že jedinec by mal za svoj odvod do pokladnice panovníka, a teda aj takto naňho uvalené bremeno, dostať akúsi protislužbu od autority (Kubátová, 2003).

V období rozvinutého feudalizmu sa postupne naturálny charakter daní mení na peňažný a pridávajú sa miestne dane uvalené samotnými mestami a nie panovníkom. Najbežnejšími daňami boli dane nepriame, majetkové a výnosové (Pospíšilová, 2018). Od 16. storočia sa opäť otvára diskusia ohľadom dane ako protihodnoty a pridávajú sa názory ako, z čoho a na koho by sa mala daň vzťahovať, vrátane polemiky medzi progresívnou a lineárnou sadzbou dane (Kubátová, 2003).

Po Tridsaťročnej vojne (1618 – 1648) sa definitívne posilňuje peňažná forma daní na neúčelové a pravidelné financovanie správnych a verejných záležitostí. Za spravodlivejšie dane boli považované tie nepriame, pretože zasahovali všetky vrstvy spoločnosti a existovalo menej výnimiek na oslobodenie sa od nich. Význam nepriamych daní sa teda posilňuje a sú vo veľkej miere zavádzané akcízy na najrôznejšie produkty, ako napríklad na soľ, vlnu, plátno, železo, svietidlá, klobúky, papier a podobne. Na území Čiech sa vyberajú aj dane slúžiace priamo na financovanie správy daní a príjmy úradníkov (Pospíšilová, 2018).

1.2.2 História daňových systémov

Rozvoj štátneho hospodárstva, zvyšujúca sa úloha štátu a daňové reformy európskych krajín v druhej polovici 19. storočia tvoria základ pre dnešné daňové systémy. Podiel vybraných daní na HDP sa zvyšuje a postupne sa od nepriamych daní uvalených aj na výrobky bežnej spotreby upúšťa v prospech priamych daní, ktoré berú v úvahu princíp platobnej schopnosti (Pospíšilová, 2018).

Boria (2017) poukazuje na to, že je možné vidieť podobnosti v základnej štruktúre daní a daňových systémov väčšiny európskych štátov, hlavne členov Európskej Únie. Chrbtovú kosť európskych verejných financií tvoria priame dane z príjmu fyzických a právnických osôb a medzi najdôležitejšie nepriame dane sa zaraďuje daň z pridanej hodnoty. Rozdiely v daňových systémoch je možné vidieť hlavne na lokálnej úrovni, ktoré sú ovplyvnené historickým vývojom jednotlivých krajín a ich hodnôt, a na makro-systémoch zdanenia, kde jednotlivé krajiny odlišne pristupujú k disciplíne súdnych sporov a sankcií, vyšetrovacej právomoci daňovej správy, ochrane práv daňových poplatníkov a porovnávania protichodných hodnôt jednotlivca a spoločnosti, ktoré prenikajú do daňových systémov a ovplyvňujú ich vývoj.

Ako už bolo spomínané, v rámci dnešných európskych daňových systémov majú prevahu daňové príjmy štátu z priamych daní, ale vyskytujú sa v rôznej podobe. Vo všeobecnosti sa daň uvažuje na daňový základ, ktorý ale môže byť v rôznych podobách, či už ide o príjem zo zamestnania, príjem z podnikania, výnosy z kapitálu alebo iné. Mnohé štáty preto nedefinujú vo svojich legislatívach daňový základ vo všeobecnosti, ale častejšie nachádzame zákony pre každý zdroj príjmu samostatne. Hodnota výslednej dane sa potom odvíja od daňovej sadzby, ktorú opäť určuje legislatíva, pričom berie do úvahy nie len samotnú výšku zdaňovaného príjmu v rámci horizontálnej rovnosti, ale aj celkovú podstatu zdroju príjmu či iné okolnosti vzťahujúce sa na daného jednotlivca získavajúceho príjem v rámci horizontálnej rovnosti (Frecknall-Hughes, 2015).

1.3 Otázka spravodlivosti, prerozdelenia a význam sociálneho štátu

Spravodlivosť, ako už bolo spomínané, je dôležitým konceptom, na ktorý sa ľudia pri rôznych pravidlách a aspektoch spoločenského života odvolávajú, a ani v prípade porovnávania príjmov a príspevkov do verejných financií tomu nie je inak. V otázke spravodlivosti prichádza na rad diskusia o úlohe štátu, pretože ak je cieľom dosiahnuť blahobyť a rast hospodárstva, ale jednotlivci nemajú záujem znižovať svoj individuálny úžitok tým, že by pomohli ostatným jednotlivcom, tak sa o tých menej úspešných, resp. v nižších príjmových a spoločenských vrstvách, musí postarať niekto iný, a to štát ako inštitúcia dohliadajúca na trh. Na slabinu voľného trhu a nutnosti zásahu štátu poukazuje aj Vojtěch Krebs, český ekonóm a vysokoškolský pedagóg. Krebs (2010) poukazuje na to, že trh už zo svojej podstaty, ktorá je založená na neustálom súperení dvoch strán, vytvára

príjmové nerovnosti, pretože víťazia tí výkonnejší, a je necitlivý voči sociálnej nespravodlivosti a sociálnym problémom.

Vzťah medzi jednotlivcom a štátom sa postupne menil, a to tak, že jedinec už nie je podriadený systému, ale systém slúži jedincovi na garanciu občianskych, politických, ale aj sociálnych práv, zvlášť ak sa jedná o sociálne zabezpečenie a zabezpečenie rovných príležitostí (Krebs, 2010). Od štátu a vlády, ako od držiteľa suverénnej moci danej od týchto jedincov, jeho obyvateľov, sa vyžaduje, aby dosiahol svoje ciele vrátane sociálneho zabezpečenia spoločnosti, na základe ktorých mu bola táto moc udelená. A opäť, na plnenie tejto svojej úlohy potrebuje materiálne zdroje a najmä finančné prostriedky, ktoré získava zdanením, a teda môžeme konštatovať, že zdaňovanie je „charakteristickým znakom inštitucionálnych systémov [...] ústavného usporiadania európskych štátov.“ (Boria, 2017, s. 3). Okrem daňových príjmov tvorí zdroj príjmov pre financovanie sociálnej politiky aj systém sociálneho poistenia.

Na základe toho, z akých zdrojov sú sociálne ciele štátu financované a do akej miery sa štát v sociálnej politike angažuje, Jan Keller (2006), profesor sociológie na Ostravskej Univerzite, rozoznáva 3 typy sociálneho štátu. Prvým typom je liberálny sociálny štát, ktorý je financovaný hlavne súkromným poistením. Sociálnej pomoci sa dostáva jedincovi až po dokázaní, že ju naozaj potrebuje, a že všetky ostatné nástroje zlyhali. Tento typ sa vyskytuje napríklad v USA, Kanade, Veľkej Británii, Austrálii a z časti v Dánsku a Švajčiarsku. Druhým typom je konzervatívny sociálny štát, ktorý je financovaný zhruba z dvoch tretín súkromným poistením a z jednej tretiny priamymi daňami. Tieto systémy boli zvyčajne zakladané cirkvou, ktorá podporovala tradičnú rodinu, a teda sa orientujú hlavne na muža, ako na živiteľa rodiny a príkladmi tohoto typu sú sociálne systémy Rakúska, Nemecka, Francúzska či Talianska. Tretím typom je sociálne-demokratický sociálny štát, ktorého financovanie tvoria hlavne daňové príjmy štátu. Štát síce zaručuje všetkým občanom bez ohľadu na ich zárobky z práce ochranu proti sociálnym rizikám, ale znamená vysoké daňové zaťaženie pre jeho občanov. Sociálne-demokratický sociálny štát je typický pre škandinávské krajiny a je typický odlišným vývojom od európskych systémov v tom, že sa rozvíjal v prostredí politickej stability, bez vojnových konfliktov a s citlivosťou spoločnosti na sociálnu spravodlivosť.

1.3.1 Sociálny štát a sociálna politika

Veľká hospodárska kríza a druhá svetová vojna stupňovali a prehľbovali sociálne problémy a za produkt týchto období sa považuje práve sociálny štát. Tento pojem označuje štát, v ktorého nielen legislatíve, ale aj aktivitách inštitúcií a postojoch ľudí sa presadzuje myšlienka, že sociálne otázky nie sú problematikou len jednotlivcov, ale aj celej spoločnosti. Každému jednotlivcovi či rodine sa tak dostáva určitého minima podpory v rôznych životných situáciách (Potůček, 1995).

Štát vo všeobecnosti na naplnenie svojich cieľov využíva rôzne nástroje a na naplnenie toho sociálneho, používa sociálnu politiku, ktorá zahŕňa ako politiku sociálneho zabezpečenia, tak aj politiku nezamestnanosti, politiku zdravotnú, vzdelávaciu, rodinnú a bytovú. Sociálnou politikou sa teda rozumie „sústavné a cieľavedomé úsilie jednotlivých sociálnych subjektov o zmenu či udržanie a fungovanie svojho, alebo iného sociálneho systému“ (Tomeš, 2001, str. 20). Ako už bolo poukázané vyššie v texte, štát takto pomáha skrze legislatívne nariadenia a ekonomické nástroje vo forme daní, úľav, výhod, či priamo poskytovania sociálnych služieb, sociálnych príjmov a dávok tým subjektom, ktoré sa nachádzajú v zložitej situácii a nedokážu ju vyriešiť sami.

1.3.1.1 História sociálneho štátu a sociálnej politiky

Aj sociálna politika, ako mnohé ďalšie koncepty, sa v čase vyvíjala, až dospela do súčasnej podoby. Prvé známky sociálnej pomoci sa spájajú s prejavovaním sa nerovnosti v spoločnosti, teda už pri vzniku deľby práce. V staroveku a stredoveku bola sociálna pomoc poskytovaná nie štátom, ale jednotlivými mestami či cirkvou a mala skôr dobrovoľnícky charakter. Povinnosť bohatých prispievať na tento účel sa najskôr zavádza až v 17. storočí v Anglicku, a neskôr aj vo Francúzsku, Nemecku a Rakúsko-Uhorsku. S rozvojom kapitalizmu sa v súvislosti s postavením robotníckej triedy sociálne problémy prehľbujú, na čo celkom radikálne poukazuje K. Marx. Úloha štátu v tejto problematike vzrastá, vzniká koncept sociálneho poistenia zamestnancov, zákony na ochranu práce a ďalšie legislatívne nariadenia, ktorými príkladom môžu byť nemecké Bismarckove zákony z 80. rokov 19. storočia (Kejdová a Vaňková, 2007).

Upevnenie postavenia a úlohy samotného štátu v otázke sociálnej politiky prinieslo 20. storočie s Veľkou hospodárskou krízou a situáciou po druhej svetovej vojne, počas ktorej sa mnohí ocitli v ťažkých životných situáciách, prehľbovali sa rozdiely medzi bohatými a chudobnými a ukázalo sa, že trh samotný nedokáže bez pomoci opäť nájsť stratenú

rovnováhu a nedokáže sa postarať o jedincov v spoločnosti. V tomto období boli položené základy moderného sociálneho štátu charakterizované širokým rozvojom sociálneho zákonodarstva (Potůček, 1995).

Keďže hlavným činiteľom v tejto oblasti sa stával štát, otázka financovania sociálnej politiky sa stala predmetom kritiky u niektorých predstaviteľov štátu a príslušníkov strednej triedy, pretože na prelome 19. a 20. storočia sa výdaje na túto politiku zvýšili až niekoľkonásobne. V prvej polovici 20. storočia J. M. Keynes navrhol ako vhodný prerozdelený nástroj a zdroj financovania v otázke sociálnej politiky práve využitie daní, a systém národného poistenia a sociálneho zabezpečenia navrhnutý W. H. Beveridgem vo Veľkej Británii po druhej svetovej vojne sa stal základom mnohých povojnových sociálnych reforiem. Tento štátom zaručený systém jednotných dávok sa vzťahoval na všetkých občanov, dávky boli financované z poistného plateného ako občanom, tak aj zamestnávateľom, boli spravované národnou poisťovňou a boli poskytované pri rôznych sociálnych udalostiach spojených či už s nezamestnanosťou a starobou, tak aj so zdravím a rodinou (Tomeš, 2001). V 60. rokoch 20. storočia potom vzrastá úroveň všeobecného blahobytu, úroveň nezamestnanosti je nízka, rozvíja sa sektor verejných služieb, výrazne sa rozširuje stredná trieda a dochádza k značnému nárastu podielu verejných sociálnych výdavkov na HDP (Večeřa, 1993).

1.3.1.2 Kríza sociálneho štátu a jej príčiny

Druhá polovica 70. rokov priniesla zánik zlatého štandardu a ropnú krízu, ktorých dôsledkom bola rastúca inflácia a nezamestnanosť. Sociálny štát nebol na zmenu orientácie z priemyslu na služby na trhu práce a odlišný demografický vývoj pripravený. Okrem tejto nepripravenosti na už známe témy v spoločnosti sa začali vynárať aj nové témy, ako napríklad ochrana životného prostredia, neustále starnúca populácia, kríza rodiny, či globalizácia, ktoré sociálny štát musel riešiť a objavuje sa kritika, že taký veľký a pomaly sa prispôsobivý systém nielen preťažuje vládu a štátny rozpočet, ale dokonca k nepriaznivému stavu sám prispieva (Keller, 2006).

Za posledných približne 30 rokov sa výdaje na sociálne zabezpečenie spoločnosti značne zvýšili a s týmito problémami môžeme v súčasnosti hovoriť o kríze sociálneho štátu, kde vidíme rast nákladov na sociálne dávky a služby, a starnutie populácie s poklesom populácie v produktívnom veku. Na to, čo vedie k tejto kríze sociálneho štátu odpovedá Miloš Večeřa (1993), český právnik a vedúci katedry právnej teórie Právnickej fakulty Masarykovej univerzity, a stanovuje hlavné 4 príčiny.

Prvú príčinu krízy sociálneho štátu predstavujú ekonomické dôvody. Dlhotrvajúca hospodárska recesia spôsobená dvoma ropnými krízami znamená u väčšiny vyspelých štátov pokles ročných prírastkov hrubého národného produktu (HNP) na 1 – 3% ročne, zatiaľ čo verejné výdaje na sociálnu politiku zostávajú na úrovni rastu 5% ročne. Vysoké sociálne výdaje štátu tak vytláčajú súkromné investície a spomaľujú hospodársky rast.

Za ďalšiu príčinu Večeňa (1993) považuje stratu sociálneho konsenzu, ktorý sa zakladal na rovnosti všetkých občanov a sociálnej solidarite. Dokonca aj hodnoty spoločnosti sa zmenili, jednotlivci sa v ťažšej situácii nemôžu spoľahnúť nie len na okolie, ale častokrát ani na rodinu, čo súvisí aj s nižšou pôrodnosťou a starnúcou populáciou. Životný štandard, ktorý má zabezpečiť štát, sa ale zvyšuje a je nákladný, čo štát kompenzuje výberom daní. Postupne sa tento sociálny štát považuje za nespravodlivý, pretože zvyšuje daňové zaťaženie všetkých občanov, čím určité sociálne vrstvy znevýhodňuje a naopak, určitými vrstvami dochádza k zneužívaniu systému.

Strata efektívnosti sociálneho štátu je tretou príčinou jeho krízy. Poukazuje sa na zložitý a neprehľadný redistribučný systém a na vysoké náklady, ktoré nie sú efektívne, pretože sociálny štát zamestnáva veľký počet úradníkov, ktorí spotrebávajú veľký podiel prostriedkov uvoľnených na sociálne účely.

Poslednou príčinou, na ktorú Večeňa (1993) poukazuje, je nedostatok verejných sociálnych služieb, keďže ich nákladnosť často spôsobuje nedostatočné pokrytie dopytu po nich, hlavne ak sú tieto služby ponúkané spoločnosti úplne bezplatne, a tento nedostatok sa stáva práve zdrojom kritiky.

Na významný faktor, ktorý prispieva ku kríze sociálneho štátu, upozorňuje aj Keller (2006), a vidí ho v globalizácii. Globalizácia a voľnejší pohyb kapitálu dáva možnosť hlavne firmám a investorom vyhýbať sa záťaži sociálneho systému v štáte, v ktorom túto záťaž považujú za vysokú. Výrobu presúvajú na iné trhy s nižšou cenou práce, čo tlačí na cenu práce aj na domácom trhu a tým aj na platby sociálneho poistenia. Navyše sa takýmto fyzickým presunom firmy vyhýbajú aj zdaneniu a často čerpajú daňové prázdniny, či priamo sídlia v takzvaných daňových rajoch.

1.3.2 Nevýhody sociálneho štátu

Napriek tomu, že sa objavuje kritika sociálneho štátu ako takého, ako sme už vysvetlili, je nepochybne dôležitý a potrebný pre zabezpečenie sociálnych istôt spoločnosti. Mnohí autori častokrát len konštatujú a popisujú vývoj a aktuálny stav sociálneho štátu, avšak neponúkajú

riešenie jeho krízy a priznávajú, že nájsť riešenie je ťažkou úlohou, pretože rôzne sociálne systémy mali rôzny vývoj, sú založené na mierne odlišných princípoch a sú neustále ovplyvňované rôznymi externými aj internými vplyvmi ekonomiky. Pre komplexnosť danej témy je však dôležité upozorniť aj na nežiadúce efekty existencie sociálneho štátu a jeho systému a následne si klásť otázku, ako im predísť.

1.3.2.1 Zneužívanie sociálneho systému

Pri existencii a využívaní sociálneho systému môže dochádzať k riziku zneužívania oboch pozícií v tejto problematike – zneužívania pozície štátu ako inštitúcie zavádzajúcej zdanenie a aj pozície jednotlivca, ktorému je poskytovaná pomoc financovaná verejnými zdrojmi. Ekonómia totiž vysvetľuje ekonomické správanie sa jednotlivca, ktorý sa snaží maximalizovať svoj vlastný úžitok a uspokojenie, a zároveň minimalizovať svoje náklady (Principy ekonomické teorie, 2007). V prípade jednotlivca, ktorému sa dostáva pomoci, by mohlo byť dosiahnuté maximalizácie úžitku a minimalizácie nákladov práve pri zneužívaní ponúkanej pomoci od štátu, rovnako tak, ako by štát mohol zneužiť svoju moc na prílišné neodôvodnené zdanenie za účelom posilnenia svojej pozície, či použitia získaných finančných prostriedkov na vlastné účely, nie na tie celospoločensky prospešné a žiadúce.

Nastáva teda dilema, či je možné dosiahnuť spoločenského optima, a či je tohoto dosiahnutia schopný štát; či môže platiť rovnováha, kde jednému človeku bude dopomáhané k zvyšovaniu jeho uspokojenia tým, že sa oňho štát postará, a kvôli tomu bude druhému človeku uspokojenie znižované, napríklad zvýšením daní. Boria (2017) tiež upozorňuje na zjavný konflikt medzi kolektívnymi hodnotami smerujúcim k ochrane a rozvoju všeobecného spoločenstva a individuálnymi hodnotami smerujúcimi k ochrane a podpore individuálnych ľudských práv a slobôd. Je to konflikt medzi verejným záujmom na výbere daní v mene snahy o dosiahnutie spoločného bohatstva a záujmom jednotlivcov na ochrane individuálnych vlastníckych práv a slobody.

1.3.2.2 Otázka súkromného vlastníctva, prerozdeľovania a spravodlivosti v sociálnom štáte

V otázke dopadu súkromného vlastníctva a prerozdeľovania na sociálny systém nachádzame rôzne názory. Ako už bolo vyššie spomínané, voľný trh predstavuje stav neustáleho súperenia, v ktorom zvíťazí ten šikovnejší, čo pre víťazného jedinca znamená lepšie podmienky pri zabezpečovaní si naplňovania svojich potrieb. Získanie výhodnejšej situácie vedie k potrebe súkromného vlastníctva, z ktorého má jedinec úžitok, a tým sa aj stupňujú

rozdiely medzi jednotlivými sociálnymi vrstvami spoločnosti. Problematiku prerozdelenia skúmal aj Karl Marx, ktorý tvrdí, že na kapitalizme nie je nič prirodzené, práve naopak, stupňuje to rozdiely v záujmoch vládnucej triedy a robotníkmi. Vraví, že „nevyhnutným dôsledkom súkromného vlastníctva je vykorisťovanie, preto je nutné súkromné vlastníctvo odstrániť“ (Principy ekonomické teorie, 2007, s. 7).

Avšak podľa Kellera (2006) je práve súkromné vlastníctvo základom ekonomiky sociálneho štátu, ktorá rešpektuje primárne rozdelenie príjmov dané trhom, a teda aj súkromným vlastníctvom, ale do istej miery ho obmedzuje a upravuje prerozdeľovaním. Politická ekonómia prerozdelenia má na starosti rozdeľovanie národného dôchodku na rentu, mzdu a zisk, od čoho potom závisí ekonomický rast. Sociálny štát tak zmierňuje nerovnosti a zaisťuje, aby žiaden jedinec nebol existenčne ohrozený úsilím o súkromný zisk druhých.

1.3.2.3 Neekonomickosť a podnecovanie závislosti na systéme

Niektoré nevýhody sociálneho štátu popísal už aj Večeřa (1993). Prílišná istota ponúkaná sociálnym zabezpečením zo strany štátu vedie k nižšej motivácii k práci a nižšej pracovnej disciplíne, navyše zložitý a široký verejný byrokratický aparát zamestnáva pracovnú silu, ktorú odvádza z produktívneho súkromného sektoru. Neefektívne financovanie poskytovaných sociálnych služieb vyžaduje vynaloženie stále vyšších finančných prostriedkov, ale pritom sa znižovať chudobu nedarí, práve naopak, jedinci sa stávajú na podpore sociálneho štátu závislí a neschopní zaopatriť sa postupom času sami.

2 NEROVNOSTĚ

Nerovnost' z jednoho uhla pohľadu sa môže zdať ako pravý opak z iného uhla pohľadu, rovnako tak, ako nerovnosť jedného prvku nemusí znamenať nerovnosť všetkých prvkov v skúmanom systéme či problematike. Navyše sa nerovnosť môže zdať nespravodlivá na jednej strane, no opodstatnená a žiadúca na strane druhej. Keďže je nerovnosť ako taká široký a všeobecný pojem, preto, aby sme o nej mohli diskutovať, ju musíme definovať. Musíme vedieť o nerovnosť čoho a medzi kým sa jedná, a takisto musíme evidovať jej vývoj v čase a identifikovať jednotlivé podnety, ktoré viedli v priebehu času k jej zmenám, pričom sa budeme sústrediť na nerovnosť týkajúcu sa vlastníctva kapitálu a dôchodku, či už plynúceho práve zo spomínaného kapitálu alebo aj plynúceho zo zamestnania.

2.1 Teória nerovnosti

Ak hovoríme o nerovnosti, musíme vedieť o nerovnosť čoho sa jedná. A. B. Atkinson (2016), britský ekonóm venujúci sa štúdiu nerovnosti a chudoby, vo svojom diele *Ekonomika nerovnosti* hovorí, že v rámci pojmu nerovnosť sa dá rozlišovať medzi nerovnosťou príležitostí a nerovnosťou výsledkov. Používa metaforu života a vysvetľuje, že nerovnosť príležitostí je spájaná s faktormi, ktoré jedinec nedokáže ovplyvniť, ako napríklad rodinné zázemie, a je teda otázkou rozdielnych podmienok na štarte života. Naopak nerovnosť výsledkov je spájaná s faktormi, ktoré jedinec ovplyvňuje, ako napríklad svoje úsilie vkladané do určitej činnosti, a je teda otázkou rozdielnych podmienok – výsledkov – počas života. Atkinson (2016, str. 44) vysvetľuje, že „je treba očakávať, že človek, ktorý vydá viac úsilia či strávi viac času vzdelaním [...] si zarobí viac, než sú bežné mzdy [...] na pokrytie celkových nákladov svojho vzdelania a prinajmenšom na bežný zisk z kapitálu v rovnakej výške“. Zároveň podotýka, že väčšina ľudí si nerovnosť ako takú spája správe s nerovnosťou príležitostí. Ako bude ďalej vysvetlené, nerovnosť príležitostí si budeme môcť spojiť viac s nerovnosťou vlastníctva kapitálu a príjmu z neho a nerovnosť výsledkov s nerovnosťou príjmu zo zamestnania.

2.1.1 Nerovnosť príležitostí a nerovnosť výsledkov

Snahe riešenia nerovnosti predchádza jej poznanie, a to nás stavia k sérii otázok a problematík. V rámci spomínaného Atkinsonovho rozdelenia nerovnosti, by sme nerovnosť v príležitostiach mohli riešiť napríklad v prípade vzdelania tak, že zaistíme prístup k bezplatnému vzdelaniu pre všetkých, čo v súčasnosti patrí k jednej z verejných sociálnych

politik. Nerovnosť v tejto príležitosti by bola takto odstránená, no napriek tomu by existovala nerovnosť vo výsledkoch, (napríklad rozličné študijné výsledky rôznych žiakov) ktorú, ak je našim cieľom odstrániť nerovnosť v príležitostiach, by sme ďalej nemali riešiť, pretože sme zaistili všetkým rovnaké podmienky. Môžeme si teda klásť otázku, či je legitímne ignorovať všetko, čo sa stane „po štarte života“. Takisto sa stretávame so súperivou rovnosťou príležitostí, čo znamená, že je všetkým ľuďom poskytnutá rovnaká príležitosť, avšak úžitok z nej nemôžu dosiahnuť všetci, napríklad ak je zverejnená ponuka pracovnej príležitosti na verejnom mieste voľne dostupnom všetkým, ale zamestnaným sa môže v konečnom dôsledku stať iba jeden. Z tejto problematiky potom vyplýva, že nie je dôležité len riešenie otázky nerovnosti, ale aj napríklad spravodlivosť súťaže, systém odmien, či práve spomínané v rôznej výške vkladané úsilie a z neho plynúce výsledky.

V reálnom živote bežne dochádza k situáciám, kedy boli ľuďom nastolené rovnaké podmienky a príležitosti, súčasne do života mohli vložiť rovnaké úsilie, a aj napriek tomu sa dostanú k rozličným výsledkom. Častokrát totiž v živote pôsobia faktory nesúvisiace len s úsilím, ktoré môže jednotlivec sám ovplyvniť, ale ani s rovnými príležitosťami, ktoré síce nemôže ovplyvniť jednotlivec, ale môže ich ovplyvniť iná inštitúcia. Z predchádzajúcej kapitoly jasne vyplýva, že touto inštitúciou by mal byť štát a v tejto problematike by mal riešiť hlavne sociálne otázky a zabezpečenie dôstojných podmienok ľuďom v takýchto situáciách.

Dôležitou otázkou je aj pohľad na nerovnosť v čase. Úloha sociálneho štátu pred svetovými vojnami nebola ani zďaleka tak významná, ako je dnes a zmenili sa aj verejné fiškálne i monetárne politiky, ktoré v histórii ovplyvňovali vývoj nerovnosti. Ak určitá inštitúcia nastolí rovnosť v príležitosti vzdelania jednotlivca dnes, nerovnosť vo výsledku z jeho úsilia, ktoré do vzdelania vkladal a následne nerovnosť vo výsledku zamestnania a s tým súvisiacimi odmenami, môže vyústiť do opätovnej nerovnosti príležitostí aj zajtra medzi potomkami jednotlivcov, ktorý nedosiahli rovnakých výsledkov. Môžeme teda konštatovať, že nerovnosť výsledkov v súčasnosti, prinesie nerovnosť príležitostí v budúcnosti.

2.1.1.1 Otázka prerozdeľovania a riešenie nerovnosti cez vzdelávanie

Z vyššie uvedeného vyplýva, že pre znižovanie nerovnosti je potrebné sa zaoberať aj otázkou prerozdeľovania. Už Platón tvrdil, že nikto by nemal byť viac než štyri-krát bohatší, než ten najchudobnejší v spoločnosti. Atkinson (2016, str. 31) sa odvoláva na Amartya Sena, indického ekonóma a nositeľa Nobelovej ceny za ekonómiu, ktorý tvrdí, že v otázke

prerozdělování by sme nemali uvažovať len o prerozdělování primárných statkov, ktoré jedinec chce za akýchkoľvek podmienok, a ktoré sa za rozličných podmienok môžu pričiniť v rozličnej miere k dosiahnutiu bohatšieho života jednotlivca. Preto by sa sústredenie malo presunúť na sociálnu spravodlivosť v rámci schopností ľudí a príležitostí im ponúkaných, pričom pre zvyšovanie ich schopností je potrebné sa zamerať na systém školstva, vzdelávania a kvalifikácie. Šírka príležitosti sa pritom odvíja od konkrétnej situácie v akej sa jednotlivec nachádza.

Je nutné ale podotknúť, že na to, či by sa otázka prerozdělovania a hlavne nerovnosti z nej plynúcej mala skúmať a riešiť v ekonómii, majú ekonómovia rozličné názory. R. E. Lucas (2004), americký ekonóm a nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu, je toho názoru, že by sa ekonómia distribúciou produkcie s cieľom zlepšiť život chudobným zaoberať nemala. Tvrdí, že vhodnejším spôsobom by malo byť štúdium a následná snaha o zvyšovanie produkcie a ekonomický rast, pretože ak bude ekonomika výkonná a bude hospodársky rásť, bude to znamenať zlepšenie podmienok v danej ekonomike a spoločnosti, z čoho by potom mohli profitovať všetky vrstvy spoločnosti.

A. B. Atkinson (2016) oponuje, že distribúcia celkového príjmu má vplyv na spoločnosť v rámci súdržnosti, spoločných záujmov a tým pádom na celkovú produkciu. Spoločnosť, v ktorej si niekto môže dovoliť kúpiť letenku do vesmíru, zatiaľ čo iný nemá čo jesť, sa dá považovať za nejednotnú. A práve tento pocit nespravodlivosti a rozdiely spôsobené distribúciou medzi jednotlivcami v reálnej živej ekonomike častokrát nie sú uvažované v ekonomických modeloch, ktoré učia základné fungovanie ekonomiky. Ukážkou tejto skutočnosti sú často predávané učebnice ekonómie, v ktorých kapitola o príjmovej nerovnosti a chudobe „je oddelená od ostatných kapitol [makroekonómie], a akonáhle dôjde na zhustenie knihy do kompendia [...], kapitola o nerovnosti sa do neho nedostane“ (Atkinson, 2016, str. 33).

Aj Thomas Piketty (2015), francúzsky ekonóm a profesor ekonómie zaoberajúci sa verejnou ekonomikou, príjmovou a majetkovou nerovnosťou sa k tomuto problému vyjadruje, keď poukazuje na to, že otázku prerozdělovania bohatstva nechávali ekonómovia dlho stranou, pretože z dôvodu zjednodušenia vysvetľovania rôznych ekonomických javov preferovali ekonomické modely s reprezentatívnym činiteľom, teda modely, kde každý jedinec poberá rovnakú mzdu či disponuje rovnakým majetkom a príjmami.

Európska komisia (2010) vo svojej desaťročnej stratégii *Európa 2020* navrhla, ako jeden z cieľov na obnovenie a dosiahnutie ekonomického a hospodárskeho rastu, znížiť počet osôb

ohrozených chudobou o 25 %, čo predstavuje približne 20 miliónov ľudí žijúcich v Európe. Tohoto cieľa chce dosiahnuť skrze podporu vzdelávania, zvyšovania kvalifikácie, rekvalifikácie, úpravu pracovného trhu, ale členským štátom dáva za úlohu aj pravidelne monitorovať efektívnosť daňových systémov a systémov dávok tak, aby pomohli osobám s nízkou kvalifikáciou a neodrádzali od samostatne zárobkovej činnosti. Apeluje na členské štáty, aby rozvíjali svoje systémy sociálneho zabezpečenia a dôchodkové systémy, aby zabezpečili primeranú podporu príjmu pre ohrozené skupiny obyvateľstva. Európska komisia predložila aj ďalšie vzájomne previazané ciele, cez ktorých naplnenie by mal byť dosiahnutý inteligentný, udržateľný a inkluzívny rast, a teda nemôžeme povedať, že distribúcia je jediným a hlavným prostriedkom ku zníženiu nerovnosti, avšak vidíme, že aj iné inštitúcie ju považujú a adresujú ako jednu z problematík, na ktoré sa zamerať pri snahe o celkový hospodársky rast a prosperitu spoločnosti.

2.1.2 Príjmová a kapitálová nerovnosť

Pri ďalšom delení nerovnosti môžeme rozlišovať nerovnosť v príjme alebo dôchodku jednotlivca plynúceho z pracovnej činnosti a v príjme alebo dôchodku plynúceho z kapitálu. To, aký veľký príjem bude jednotlivcovi plynúť sa odvíja od toho, v akej miere využíva alebo vlastní danú veličinu, z ktorej mu potom plynú príjmy. Podľa známej Cobb-Douglasovej funkcie, ktorá určuje produkt ekonomiky na základe vplyvov rôznych faktorov, je historicky podiel kapitálu a práce na dôchodku relatívne stabilný v pomere približne 1 : 2. Teda inými slovami „dôchodok sa rozdeľuje 65 – 70 % na mzdy a ostatné odmeny za prácu a 30 – 35 % na zisky, nájmy a ďalšie kapitálové príjmy“ (Piketty, 2015, str. 62). Táto stabilita delenia celkového dôchodku medzi kapitál a prácu však neznamená rovnosť vo vlastníctve kapitálu ani rovnosť v rozdelení príjmov z práce.

Všeobecne nerovnosť dôchodku môže mať dve príčiny na základe toho, z akého zdroja daný dôchodok jednotlivcovi plynie. Nerovnosť môže byť výsledkom spoločnosti, v ktorej sa nekontrolovateľne koncentruje a akumuluje majetok či kapitál v rámci jednej úzkej skupiny, a spoločnosti, v ktorej sa to isté deje s príjmom z práce. V minulosti bol zjavnejší prípad prvý, kedy len malá skupina aristokracie, neskôr kapitalistov a ich dedičov vlastnila omnoho väčší majetok než bežní ľudia. V súčasnosti je zjavnejší hlavne v USA prípad druhý, ktorý sa nepopierateľne vyskytuje aj v Európe či inde vo svete, kedy sa určité pracovné pozície, hlavne v manažmente, odmeňujú výrazne vyššími mzdami a inými výhodami. Neskôr v texte sa budeme zaoberať aj tým, ktorý z týchto efektov prevláda a bude prevládať v budúcnosti.

To, aká veľká nerovnosť môže existovať, potom závisí aj od sily a účinnosti represívneho aparátu, ktorý potláča protesty a námietky voči danej situácii od skupiny, ktorá je odmeňovaná v menšej miere, a od sily a účinnosti vysvetľujúceho aparátu, ktorý už zo svojho názvu vysvetľuje, prečo daná nerovnosť existuje a v určitom slova zmysle ju opodstatňuje tak, aby existenciu a mieru danej nerovnosti spoločnosť prijala (Piketty, 2015). Menej komplikované je to so mzdovou nerovnosťou, ktorá sa často dokáže vysvetliť ako mierna alebo rozumná v ponímaní nerovnosti výsledkov z predchádzajúcej podkapitoly, teda ak niekto vkladá do vzdelania väčšie úsilie, je potom schopnejší svoju prácu vykonávať efektívnejšie a produktívnejšie, a teda je spravodlivé, že dostane väčšiu odmenu než niekto, kto svoju prácu vykonáva menej efektívne. Kapitálová nerovnosť je však častokrát silnejšia a ťažšie ospravedlniteľná, pretože síce prvotne vyplýva z úsilia jednotlivca získať a rozmnožiť kapitál, ale potom zvyčajne vyplýva z princípu nerovnosti príležitostí dedičov kapitálu. Rozloženie vlastníctva kapitálu a príjmov z neho plynúcich je omnoho koncertovanejšie než rozloženie príjmov z práce, a teda aj komplikovanejšie na správu nerovnosti z nich prameniacej.

2.1.2.1 Princíp vzácnosti

Na koncentráciu vlastníctva majetku a kapitálu, príjmov z nich plynúcich a následne aj nerovnosti s tým spojenými poukazovali v rôznych obdobiach rôzni ľudia a snažili sa vysvetliť, prečo tomu tak je, aké výhody a nevýhody to prináša a ako sa dá následná nerovnosť riešiť. V predchádzajúcej kapitole spomíname rôzne udalosti z histórie, ktoré do určitej miery vyplývali z tejto ekonomicko-sociálnej nerovnosti. Do začiatku 20. storočia pred prvou svetovou vojnou však „nedošlo vo svete k žiadnemu štrukturálnemu zníženiu nerovnosti“ (Piketty, 2015, str. 26). Navyše vysoká úroveň nerovnosti so sebou niesla od priemyselnej revolúcie stále silnejšiu a prudšiu majetkovú koncentráciu, čo znamenalo, že spomínaný podiel kapitálu na dôchodku sa voči podielu práce na dôchodku zvyšoval, a to vo forme už nielen pozemkovej renty, ale hlavne priemyslových ziskov a príjmov z prenájmu v mestách. Túto skutočnosť si spoločnosť uvedomovala a to viedlo k vysvetleniam a varovaniam, prečo to tak je a čo môže daná situácia spôsobiť, a následne aj k prvým komunistickým a socialistickým hnutiam.

Za príčinu nerovnosti považujú Ricardo a Marx princíp vzácnosti pôdy a kapitálu. V 18. a 19. storočí prichádza s priemyselnou revolúciou značné opúšťanie vidieka v prospech miest, a to spolu s výrazným demografickým rastom ešte pred Veľkou francúzskou revolúciou prispelo ku stagnácii platov roľníkov, neskôr aj robotníkov, a nárastu pozemkovej renty. Tu

vidíme prvý dôvod Ricardovej a Marxovej obavy, že aj malá spoločenská skupina, si môže privlastniť stále väčšiu časť výroby a príjmov. Ak potom výroba trvale rastie, pôda a kapitál sa stávajú stále vzácnejšími, navyše vďaka technológiám stúpa ich medzná produktivita, a v dôsledku toho začnú ich majitelia obdržať stále väčšiu časť národného dôchodku. V tomto období sa potom rozvíja aj úloha sociálneho štátu a s ním aj postupné zvyšovanie miezd a okliešťovanie práv majiteľov kapitálu a majetku v prospech tých, ktorí vo vlastníctve nemali žiaden alebo skoro žiaden majetok.

2.2 Vývoj nerovnosti

Pre to, aby sme vedeli určiť a odporúčať konkrétne opatrenia voči nerovnosti, musíme najprv poznať jej vývoj v čase. Až na základe určenia období znižovania alebo zvyšovania intenzity nerovnosti v priebehu rokov a na základe poznania historickej a politickej situácie panujúcej v danom období, budeme schopní identifikovať faktory, ktoré ovplyvňovali rast či pokles nerovnosti. Veľmi užitočným zdrojom v tejto kapitole nám je obsiahle skúmanie a výpočty Thomasa Pikettyho, francúzskeho ekonóma a profesora ekonómie zaoberajúceho sa verejnou ekonomikou, príjmovou a majetkovou nerovnosťou. Z dôvodu objemu a presnosti historických dát pracuje prvotne s francúzskymi zdrojmi, no značne ich rozširuje aj o iné zahraničné a historické zdroje, vďaka ktorým bol schopný poukázať na historický vývoj celosvetovej nerovnosti a na jej možný vývoj v budúcnosti.

2.2.1 História svetovej nerovnosti

Niet pochyb, že nerovnosť existovala takmer od počiatkov spoločnosti, a ako sme uvádzali vyššie, najprv súvisela s deľbou práce. Súčasná nerovnosť sa dostala do takých rozmerov, že vedľa seba existujú zeme, kde priemerný príjem na obyvateľa predstavuje 150-200 € mesačne, ako napríklad v subsaharskej Afrike či Indii, a zeme, kde priemerný príjem na obyvateľa predstavuje 2500-3000 € mesačne, ako napríklad v západnej Európe, Severnej Amerike či Japonsku, pričom celosvetový priemerný príjem na obyvateľa predstavuje 600-800 € mesačne a je dosahovaný napríklad v Číne. Miera nerovnosti je naozaj vysoká, a aj napriek určitým náznakom, že sa nerovnosť medzi štátmi znižuje, stále vidíme tie bohatšie štáty, ktoré naberajú na bohatstve nielen vďaka svojej vlastnej produkcii, ale aj vďaka kapitálu investovanému v zahraničí, a štáty chudobnejšie, pre ktoré platí pravý opak.

Prvé neempirické zmienky o nerovnosti, ktoré sa dostávajú k vtedajšej širšej verejnosti ako samozrejmosť a hlavne ľuďom v súčasnosti, ktorí sa touto problematikou zaoberajú,

prichádzajú z rôznych literárnych zdrojov, ktoré reagujú na reálnu kultúrnu a historickú situáciu a celkom realisticky ju približujú. Prvé, niekedy čiastočné, ale do určitej miery konzistentné, historické štatistické zdroje o nerovnosti pochádzajú z konca 19. storočia. V tejto podkapitole sa zameriame na ich skúmanie a čitateľa oboznámime s postupným vývojom svetovej nerovnosti z rôznych hľadísk.

2.2.1.1 Prerozdelenie celkového dôchodku a nerovnosť na individuálnej úrovni

Uvádza sa, že po priemyselnej revolúcii bola nerovnosť extrémne vysoká a nebolo výnimkou, že niektorí ľudia žili celý život vo veľmi nízkych životných podmienkach, z ktorých sa za žiadnych okolností nevedeli vymaniť, a niektorí ľudia narodení v bohatších rodinách zdedili majetok, z ktorého pravidelné príjmy v podobe renty im umožnili žiť si bezstarostný život. Piketty (2015) uvádza, že priemerný dôchodok na obyvateľa sa v dlhom období od roku 1700 do roku 2010 celosvetovo zvýšil približne 10-krát, v niektorých najbohatších štátoch dokonca aj viac ako 20-krát. V súčasnosti teda síce vidíme znižovanie nerovnosti oproti minulosti, ale jej miera zostáva ešte stále vysoká, a to hlavne na individuálnej úrovni.

Piketty (2015) ďalej vo svojej knihe *Kapitál v 21. storočí* ponúka prehľadné tabuľky vývoja príjmovej nerovnosti v čase a priestore aj s vysvetleniami daných období a výpočtov. Celková nerovnosť bola veľmi výrazná v Európe do roku 1910, kde najbohatších 10 % poberalo 50 % celkového dôchodku, pričom kapitálová nerovnosť bola omnoho výraznejšia než nerovnosť pracovných dôchodkov, keďže sa uvádza, že 10 % najbohatších ľudí v roku 1910 malo vo vlastníctve až 90 % celkového majetku. V škandinávskych štátoch panovala o niečo nižšia nerovnosť, pretože 10 % najbohatších ľudí poberalo 25 % celkového dôchodku, no kapitálová nerovnosť bola aj tu na vysokej úrovni.

Historické a ekonomické šoky z oboch svetových vojen priniesli celkové zníženie nerovnosti takmer na všetkých úrovniach a takmer vo všetkých lokalitách, čo spomenieme ešte nižšie v texte. O storočie neskôr, teda v roku 2010, najbohatších 10 % v Európe vlastnilo 35 % celkového dôchodku a v USA bola nerovnosť vyššia, kde najbohatších 10 % vlastnilo 50 % celkového dôchodku. Výrazné zníženie tejto nerovnosti môžeme pripísať vzniku strednej triedy. Pred prvou svetovou vojnou spomínaných 90 % obyvateľstva nevlastnilo takmer nič, no postupne sa dôchodok prerozdeľoval a aj keď v súčasnosti stále existuje skupina 50 % najchudobnejších v spoločnosti, ktorí stále nevlastnia takmer nič, značný objem národného dôchodku sa presunul od 10 % najbohatších ľudí v prospech skupiny

stredných 40 % spoločnosti. Skutočnosť, že kapitálová nerovnosť je omnoho výraznejšia než tá plynúca z príjmov z práce je stále platná v súčasnosti a aj pre strednú triedu, a Pikettyho výhľady do budúcnosti varujú pred ešte vyššou mierou nielen kapitálovej, ale aj celkovej nerovnosti, a to hlavne v USA, kde by mala celková nerovnosť nabráť rovnakých, či dokonca aj mierne väčších rozmerov, ako tomu bolo pred rokom 1910 v Európe.

2.2.1.2 *Objem kapitálu*

Miera nerovnosti určite závisí na tom, v akom podiele je určité aktívum rozdelené medzi jednotlivých účastníkov nerovnosti, ale aj na tom, v akej hodnote či objeme je dané aktívum k dispozícii, teda aký veľký dôchodok či kapitál sa medzi jednotlivé vrstvy spoločnosti dokáže prerozdeliť. Úplne jednoduchá matematika jasne ukazuje, že to isté percento, ale z inej čiastky, v konečnom dôsledku v absolútnom čísle nie je rovnaké. Navyše ak je určitého aktíva menej, je vzácnejšie a čím vzácnejším ho spoločnosť vníma, tým razantnejšie bude spoločnosť reagovať na nerovnosť v jeho prerozdelení.

V našom prípade celkový objem disponibilného príjmu jednotlivcov okliešťuje do určitej miery štát. Do začiatku 19. storočia mal štát v zabezpečovaní verejných služieb menší význam a na zabezpečenie štátnych funkcií a správy bolo potrebných približne 10 % národného dôchodku, takže k dispozícii na prerozdelenie bolo zvyšných 90 %. Avšak postupne sa úloha štátu zväčšovala a v súčasnosti predstavuje disponibilný príjem v bohatých štátoch 70–80 % národného dôchodku (Piketty, 2015).

2.2.1.3 *Zákon kapitalizmu $\beta=s/g$*

Okrem príjmovej nerovnosti sme poukazovali aj na kapitálovú nerovnosť, a práve o pomere kapitálu voči dôchodku, teda o tom, v akom objeme existuje daný kapitál, ktorý sa bude prerozdelať v danej ekonomike, hovorí jeden zákon kapitalizmu. Piketty (2015) vyjadril jeden zo zákonov kapitalizmu vzťahom $\beta=s/g$, kde β predstavuje práve pomer kapitálu voči dôchodku, s mieru úspor a g tempo rastu, ktorému sa budeme tiež neskôr venovať.

Aby sme si tento zákon vedeli predstaviť, ilustrujeme ho na reálnom príklade. Ak celkový medzročný rast určitej krajiny predstavuje 2 % a táto krajina pravidelne usporí približne 12 %, potom v danom roku má daná krajina naakumulovaný kapitál v hodnote 600 % svojho národného dôchodku. Ak by sa rast tejto krajiny spomalil čo i len o 0,5 %, ale miera úspor by zostala rovnaká, potom by naakumulovaný kapitál nadobudol hodnotu až 8-násobku svojho národného dôchodku. Ak by si ale ľudia v tejto krajine začali odkladať menej úspor,

kumulovaný kapitál by nadobudol nižšiu hodnotu. Z tohoto vyplýva, že v dlhom období pri pomaly rastúcej ekonomike význam kapitálu vďaka úsporám nahromadeného v minulosti rastie (Piketty, 2015).

Keď sa zameriame na vývoj hodnoty kapitálu v čase, z dostupných zdrojov vidíme, že v 18. a 19. storočí bol objem kapitálu relatívne stabilný a predstavoval približne 6-7 násobok národného dôchodku. V 20. storočí po druhej a hlavne po prvej svetovej vojne sa jeho hodnota prepadla na 2-3 násobok národného dôchodku, a to jednak kvôli fyzickému zničeniu kapitálu a jednak kvôli nízkemu rastu celkovej produkcie. V povojnovom období pomer kapitálu k národnému dôchodku postupne rastie a v roku 2010 dosahuje približne 5-6 násobok. Piketty (2015) predpokladá, že v najbližšom období sa objem kapitálu buď ustáli na tejto hodnote alebo vzrastie a môže mierne prekročiť hodnotu z konca 19. a začiatku 20. storočia. Jednoznačne ale nepredpokladá jeho pokles, čo poukazuje na to, že majetok ako taký znovu naberá na význame.

2.2.1.3.1 Rast produkcie g

Celkový rast produkcie g má dve zložky, a to demografický rast, ktorý hovorí o raste počtu obyvateľstva, a ekonomický rast, ktorý hovorí o raste produkcie na jedného obyvateľa. Na základe dostupných údajov Piketty (2015) odhadol, že pred rokom 1700 bol vo veľmi dlhom období svetový rast na úrovni 0,1 % ročne, a keď sa vo veľmi dlhom období pozrieme na roky 1700-2012, tak svetový rast produkcie predstavoval 1,6 %, pričom demografický rast sa na celkovom raste podieľal v rovnakej miere ako ekonomický, teda demografický rast predstavoval 0,8 % a ekonomický rast rovnako 0,8 %. Relatívne krátkodobé výkyvy celkového rastu produkcie na úrovni 3-4 % ročne, ako v rozvíjajúcich sa štátoch súčasnosti či v medzivojnových rokoch, sú s priemerným rastom v dlhom období neporovnateľné, neudržateľné a sú zvyčajne výsledkom dobiehania viac rozvinutých ekonomík tými menej rozvinutými.

Celkovo mal ekonomický aj demografický rast v priebehu histórie podobný priebeh obráteného U, pričom vrcholu ekonomického rastu v 20. storočí predchádzal vrchol demografického rastu na prelome 19. a 20. storočia. Pred rokom 1700 bol rast veľmi nízky a pomalý, postupne sa jeho tempo s rozrastajúcou sa spoločnosťou starého sveta Európy zvyšovalo a prudko stúplo v súvislosti s priemyselnou revolúciou. Dá sa povedať, že až do prvej svetovej vojny sa tempo rastu zvyšovalo, avšak nielen prvá ale aj druhá svetová vojna

spôsobili silné spoločenské a ekonomické otrasy, ktoré sa na ekonomickom aj demografickom raste v medzivojnovom období značne prejavili a rast výrazne spomalili.

V povojnovom období po roku 1950 prichádza opäť silnejší rast v Európe a Amerike a neskôr aj v rozvojových štátoch Ázie či Afriky a naberá ešte väčších rozmerov, ako tomu bolo pred svetovými vojnami. Na prelome 20. a 21. storočia sa rast spomaľuje a demografické aj ekonomické výhľady predpovedajú nielen jeho stagnáciu, ale do roku 2100 aj pokles. To nás núti opäť poukázať na Pikettyho zákon kapitalizmu $\beta = s/g$, ktorý hovorí, že v spoločnosti s nízkym tempom rastu stúpa význam dedičstva a bohatstva nahromadeného z minulosti a stupňuje rozsah nerovnosti s tým súvisiacej.

Ako sme uviedli vyššie, do blízkej budúcnosti sa predpokladá rovnaký, či nižší celkový rast produkcie, než 1,6 %, a to sčasti kvôli nižšiemu či menej intenzívnemu ekonomickému rastu v podobe nových technológií, či kvôli zjavnému zníženiu demografického rastu. Podľa oficiálnych prognóz OSN bude do roku 2100 demografický rast dosahovať hodnôt iba okolo 0,1-0,2 % ročne. Práve demografický rast by mohol podľa Pikettyho (2015) predstavovať vyrovnávaciu silu nerovnosti v rámci znižovania významu majetku nadobudnutého v minulosti, pretože ak je s každou generáciou v určitej domácnosti viac jedincov, musia sa čím ďalej tým menej spoliehať na pomoc od rodičov či z dedičstva a do určitej miery sa musí každý postarať sám o seba. Vieme, že existujú politiky na reguláciu pôrodnosti ako napríklad politika jedného dieťaťa v Číne, lepšie materiálne a infraštruktúrne podmienky pre rodiny, ako sú rôzne formy podpory, škôlky a školy, či na zlepšovanie úrovne zdravotníctva, ktoré prispieva k vyššej strednej dĺžke života, avšak zvyčajne je demografický rast, pôrodnosť a úmrtnosť niečím, čoho ovplyvnenie je v ekonomike komplikované. Ak sa pozrieme na ekonomický rast, situácia je priaznivejšia.

Ekonomický rast závisí na zvyšovaní produkcie na jedného človeka, čo môže byť ovplyvnené inováciami a technológiami, ktoré daný človek v procese produkcie využíva, alebo na zvyšovaní schopností, kvalifikácie a tým aj produktivity samotného človeka. Avšak tento proces šírenia znalostí nenastáva automaticky. „Závisí predovšetkým na schopnosti danej zeme zmobilizovať financie a inštitúcie, ktoré umožnia masívne investovať do vzdelávania“ (Piketty, 2015, str. 95). Tieto inštitúcie a financie môžu byť ako zo súkromného sektoru, tak aj z verejného, a vo väčšine prípadov je to práve sektor verejný, ktorému najviac záleží na tom, aby všetci obyvatelia mali určitú mieru vzdelania a boli pre daný štát užitočnejší a produktívnejší. Problém teda predstavuje aj financovanie kvalitného systému verejného vzdelávania. Na druhú stránku čoraz menej revolučných inovácií v rozvinutých

štátoch poukazuje napríklad Robert J. Gordon (2012), americký ekonóm a profesor sociálnych vied zaoberajúci sa infláciou, nezamestnanosťou a dlhodobým ekonomickým rastom, ktorý hovorí hlavne o informačných technológiách, ktoré v súčasnosti čoraz viac naberajú na význame. Tempo rastu produkcie na obyvateľa by sa teda rovnako ako tempo rastu obyvateľstva malo do roku 2100 znížiť, a to na úroveň približne 0,5 % či nižšiu.

2.2.1.4 Povojnové obdobie, inflácia a vyvlastňovanie

Už vyššie sme upozornili na obrátenie vývoja nerovnosti, respektíve jeho spomalenia v dôsledku zmeny politickej a ekonomickej situácie po prvej a druhej svetovej vojne. Vlastníci kapitálu a ich dediči sa spoliehali na príjmy, ktoré im jeho vlastníctvo prinesie, pretože do prvej svetovej vojny bola ekonomická situácia vcelku stabilná. Existencia štátneho dlhu ale neexistujúca štátna správa a správa štátneho rozpočtu, prípadne niekde existujúca, ale nie v tak prepracovanej forme, v akej ju nachádzame dnes, znamenala nevedomovanie si, že pre štát je výhodnejšie financovanie štátneho dlhu z daní, a tak bol štátny dlh financovaný súkromným vlastníctvom.

Vlastníctvo štátneho dlhu vo forme dlhopisov bolo teda zvlášť výhodné pred prvou svetovou vojnou, pretože prinášalo poberanie stálej renty vo výhľade celých desaťročí, nakoľko sa štátny dlh v tomto období splácal v celej svojej výške a včas. Navyše inflácia bola v tomto období takmer nulová (Piketty, 2015). V priebehu svetových vojen však museli štáty financovať vo veľkej miere zbrojný priemysel a výška štátnych dlhov výrazne vzrástla. Vlády opúšťajú zlatý štandard, zavádzajú nové meny a čoraz viac si uvedomujú silu inflácie ako nástroja monetárnej politiky a začínajú ju využívať na rozpúšťanie svojich dlhov, ktorých hodnota voči ich HDP sa naozaj potom znižuje. Avšak ako si dnes už uvedomujeme, inflácia nemôže fungovať bez časového obmedzenia a ak sa rozbehne, je ťažké ju zastaviť. Vlastníci kapitálu zapožičiavaného štátu si tiež uvedomujú vplyv inflácie a hlavne to, že pre štát je v tomto význame výhodná, ale pre samotných vlastníkov kapitálu práve naopak. A aj preto, že určité formy kapitálu ich vlastníci opúšťajú, vyššie spomínaný podiel hlavne súkromného kapitálu na národnom dôchodku klesá.

Národný kapitál sa totiž v celej svojej existencii nachádza spravidla vo forme súkromného kapitálu. Vysoké štátne dlhy, ktoré je potrebné financovať, totiž poskytujú prostriedky vlastníkom kapitálu, ktorí si ho v čase môžu dovoliť vlastniť stále viac. V súčasnosti síce vidíme rovnakú tendenciu vysokých štátnych dlhov, ktorých splátky vlastníkom týchto dlhov poskytujú relatívne stály príjem a spolu so snahami o udržiavanie relatívne stálej

úrovne inflácie pripravujú rovnako výhodné podmienky pre vlastníkov kapitálu, ako tomu bolo pred prvou svetovou vojnou.

Okrem vysokej a nestálej inflácie, s pádom burzy WallStreet pred druhou svetovou vojnou, víťazstvom ZSSR po druhej svetovej vojne, šírením politiky socializmu a uprednostňovania štátnych zásahov do ekonomiky prichádza aj vyvlastňovanie. Toto znárodňovanie súkromného kapitálu v prospech toho verejného prebieha hlavne v priemysle a vo finančnom sektore. V rokoch 1950-1960 je zaznamenaná najnižšia úroveň súkromného kapitálu. Po roku 1970 môžeme opäť pozorovať nárast hodnoty súkromného majetku, ktorý je vysvetľovaný privatizáciou nasledujúcou vyvlastňovaním v predchádzajúcom období. Aj režim socializmu zanechal vo verejnom rozpočte deficit, ktorý potreboval byť znížený, a preto sa vyvlastnený kapitál naspäť rozpredával súkromným vlastníkom, a keďže sa častokrát rozpredával za nízke ceny, vidíme spomínaný opätovný významný rast súkromného vlastníctva (Piketty, 2015).

2.2.1.5 Formy kapitálu

Kapitál a jeho vlastníctvo prešlo v priebehu času rôznymi premenami. Jeho význam a objem v rámci 20. storočia síce poklesol, no v súčasnosti sa opäť dostáva, na svoju úroveň z konca 19. a začiatku 20. storočia. Výnosnosť kapitálu pred zdanením sa historicky drží na úrovni približne 4 % (Piketty, 2015), a preto určitú úlohu vo vývoji kapitálu zastávajú aj jeho formy a preferencia tej ktorej v konkrétnych obdobiach.

Pred rokom 1900 boli preferované pre svoju stabilitu hlavne dlhopisy, či už domáce alebo zahraničné, a pôda a pozemky, no nájdeme aj rizikovejšie a výnosnejšie investície do podnikania, ktoré sa rozmáhali hlavne s príchodom priemyselnej revolúcie. S prechodom od poľnohospodárstva k priemyslu taktiež klesá význam vlastníctva poľnohospodárskej pôdy a pozemky vhodné na stavbu rôznych budov na význame naopak naberajú. Piketty (2015) uvádza, že v roku 2010 bol priemerný súkromný majetok domácností z 50 % tvorený nehnuteľnosťami a z 50 % akciami, dlhopismi, podielmi v spoločnostiach, stavebnými sporeniami a finančnými investíciami.

Ak sa zameriame na skupinu najbohatších 10 %, tak podiel nehnuteľností a príjem z ich prenájmu postupne k vrcholu najbohatších percent spoločnosti klesá a prevažuje viac finančný majetok ako akcie a podiely v spoločnostiach a z nich plynúci kapitálový príjem. V minulosti musel jedinec patriť do skupiny 0,5 % najmajetnejších, aby v jeho celkových príjmoch začali prevažovať príjmy plynúce z kapitálu nad príjmami plynúcimi z práce,

v súčasnosti sa do tejto situácie dostane až jedinec, ktorý patrí do skupiny 0,1 % najmajetnejších. Na princípe výnosov z rozsahu ale Piketty (2015) vysvetľuje, že čím vyšší majetok niekto vlastní, tým rýchlejšie môže daný majetok rásť. Spravovanie vysokého majetku je do značnej miery finančne náročné, avšak práve vďaka jeho výške je vlastník kapitálu schopný dovoliť si zaplatiť omnoho profesionálnejšie finančné služby, ktoré zabezpečujú správu jeho majetku a vyhľadávajú tie najvýnosnejšie investície v celom svete.

Aj keď sa objem kapitálu udržiava dlhodobo na relatívne stálej úrovni, jeho podstata sa postupne mení z pozemkového na majetok priemyslový, nehnuteľný a neskôr finančný, investovaný do podnikov a inštitúcií či úradov. V súčasnosti rastie význam hlavne nehnuteľností využívaných na bývanie, a takisto vďaka globalizácii vidíme väčšiu inklináciu kapitálu k forme zahraničného kapitálu. Rozdiely medzi štátmi navzájom sa postupne znižujú, rozvíjajúce sa štáty dobiehajú v raste už rozvinuté, a tak sa môže zdať, že otázka nerovnosti už nie je významná (Piketty, 2015). Ak sa však pozrieme na úroveň jednotlivcov, miera nerovnosti je stále vysoká a bude predstavovať sociálnu otázku, ktorú budú musieť v blízkej budúcnosti jednotlivé ekonomiky vo svojom vnútri začať riešiť.

2.2.2 Príčiny a faktory ovplyvňujúce nerovnosť

Silným faktorom ovplyvňujúcim proces akumulácie a koncentrácie majetku v spoločnosti, a tým aj nerovnosť, je vzťah medzi kapitálovým výnosom a rastom produkcie. Ak dlhodobo v priemere kapitál vynáša vo forme či už ziskov, dividend, úrokov, nájmov alebo iných kapitálových príjmov viac než hodnotu medziročného rastu produkcie v danom období, potom táto skutočnosť pôsobí divergentne a mieru nerovnosti zvyšuje. Majetky a kapitál nahromadené v minulosti sa zhodnocujú a rastú rýchlejšie, než rastie výroba a príjmy, a teda vlastníčkovi kapitálu stačí uložiť menšiu časť svojich kapitálových príjmov, aby jeho majetok rástol dlhodobo viac, než ekonomika ako celok (Piketty, 2015). Dostávame sa teda do diskusie o tom, ako buď zvýšiť dlhodobo rast produkcie, alebo znížiť konečnú výnosnosť kapitálu.

Podľa Pikettyho (2015) najzdravším a najprirodzenejším spôsobom, ako dlhodobo znížiť nerovnosť je zvýšiť rast produkcie či už na úrovni jednotlivých štátov alebo aj na úrovni celosvetovej. Keďže sme vyššie už vysvetlili, že ovplyvňovanie demografického rastu je náročné a komplikované, investície by mali smerovať do vzdelávania a zvyšovania kvalifikácie, čo si za cieľ kladie aj Európska komisia. Hlavný rozdiel ale nachádzame v zdrojoch financovania týchto cieľov. V Európskej únii prevláda rímske právo

zameriavajúce sa na financovanie z daní spotrebných, zatiaľ čo Piketty (2015) aj Atkinson (2016) odporúčajú po vzore USA financovanie z daní majetkových a dedičských, ktoré by zároveň obmedzili zväčšujúcu sa mieru majetkovej nerovnosti.

Druhým faktorom pôsobiacim v tejto oblasti a oblasti daní je faktor globalizácie, na ktorý poukazuje aj Atkinson (2016). Voľnejší pohyb kapitálu síce napomohol svetovému rastu tým, že kapitál z rozvinutých krajín do veľkej miery financoval technológie a rast produkcie v rozvojových krajinách, avšak znamená aj daňovú konkurenciu. Jednotlivé štáty sa snažia prilákať na svoje územie zahraničný kapitál znižovaním hlavne daní vzťahujúcim sa práve na kapitál. V niektorých krajinách, označovaných v súčasnosti ako daňové raje, došlo k úplnému zrušeniu takýchto daní. Odhaduje sa, že približne 10 % svetového HDP je uložených práve v takýchto daňových rajoch (Piketty, 2015).

II. PRAKTICKÁ ČASŤ

3 DAŇOVÝ SYSTÉM ČR

Súčasnú daňovú sústavu Českej republiky teda tvoria priame dane, medzi ktoré patrí daň z príjmu fyzických osôb a daň z príjmu a právnických osôb, ktoré upravuje zákon č. 586/1992 Sb., o daniach z príjmu, daň z nehnuteľností, ktorú upravuje zákon č. 338/1992 Sb., o dani z nehnuteľných vecí, cestná daň, ktorú upravuje zákon č. 16/1993 Sb., o dani cestnej, a nepriame dane, medzi ktoré patrí daň z pridanej hodnoty, ktorú upravuje zákon č. 135/2004 Sb., o dani z pridanej hodnoty a spotrebné dane, ktoré upravuje zákon č. 353/2003 Sb., o spotrebných daniach.

Hlavná fáza reforiem daňového systému prebehla v Českej republike po roku 1993, kde dovtedy mala daňová sústava znaky daní centrálne plánovanej ekonomiky, ako napríklad odlišné zdanenie štátnych podnikov. Preto bolo cieľom reforiem zaviesť systém daní, ktorý by odpovedal novému tržnému prostrediu so zásadami spravodlivosti, efektívnosti a jednoduchosti a neskôr rešpektovania potrieb globálnych trhov. Zavádzali sa nové dane, medzi ktoré patrila daň z pridanej hodnoty či osobná dôchodková daň, a kládol sa dôraz na obmedzovanie daňových únikov, pričom sa bral ohľad na smernice Európskej únie z dôvodu možného vstupu Českej republiky do Európskej únie (Kubátová, 2003).

Celková daňová záťaž v Českej republike je porovnateľná s priemerom daňovej záťaže v celej Európskej únii, hlavnou kritikou súčasného daňového systému je však jeho zložitosť. Už len zákon o dani z príjmu bol v uplynulých desiatich až dvadsiatich rokoch menený v priemere raz za kvartál, počet slov sa viac ako štvôr násobil a slovných spojení „s výnimkou“ je v zákone možné nájsť cca 150-krát. (Urban, 2003).

3.1 Priame dane

3.1.1 Priame dane dôchodkové

3.1.1.1 Daň z príjmu právnických osôb

Predmetom dane zo zisku právnických osôb sú všetky výnosy plynúce z hlavnej činnosti podniku a z nakladania s jej majetkom. Ak hlavná činnosť firmy nie je podnikanie, teda firma nie je založená za účelom zisku, výnosy z jej hlavnej činnosti a poslania predmetom dane nie sú. Rozdiely v spôsoboch zdaňovania neplatia len pre neziskové organizácie, ale aj pre „investičné [a] penzijné fondy, verejné vysoké školy, banky, bytové družstvá, zdravotné poisťovne, odborové organizácie [či] štátne fondy“ (Široký, 2018, s. 222). Podniky, ktoré sa

rozumejú ako poplatníci dane, nemôžu byť fyzickými osobami ani organizačnými zložkami štátu, pričom poplatníkom so sídlom na území Českej republiky podliehajú dani zisky z celosvetových príjmov a poplatníkom so sídlom mimo územia Českej republiky podliehajú dani zisky plynúce iba zo zdrojov na území Českej republiky. Za zdaniteľné obdobie sa považuje kalendárny, alebo prípadne hospodársky rok účtovnej jednotky a do troch mesiacov od ukončenia tohoto zdaniteľného obdobia platí pre poplatníkov dane povinnosť podať daňové priznanie. Výnimkou sú poplatníci, ktorí podliehajú povinnému auditu, alebo im daňové priznanie spracováva a podáva daňový poradca. V tomto prípade platí povinnosť podať daňové priznanie do šiestich mesiacov od ukončenia zdaniteľného obdobia. Deň splatnosti dane potom pripadá na posledný deň lehoty pre podanie daňového priznania (Široký, 2018).

Výpočet daňovej povinnosti sa odvodzuje od výšky základu dane, od ktorého sa dajú odpočítať odpočítateľné položky a na ktorý sa dajú uplatniť rôzne zľavy na dani, a následne sa naň použije platná sadzba dane. V Českej republike sa za základ dane pre daň z príjmov právnických osôb považuje výsledok hospodárenia účtovnej jednotky pred jeho zdanením. Ako sme už spomínali, do základu dane sa započítavajú výnosy z hlavnej hospodárskej činnosti podniku a z nakladania s jeho majetkom. Od týchto príjmov sa odpočítajú výdaje a vzniknutý kladný rozdiel sa definuje ako základ dane. Existujú príjmy, ktoré sú od dane oslobodené, ako napríklad príjmy z prevádzkovania ekologických zariadení, regulované nájomné za byty alebo ďalšie príjmy uvedené v zákone. Medzi príjmy z predmetu dane vyňaté patria napríklad príjmy z nadobudnutia majetku dedičstvom či darovaním (Široký, 2018).

Voči vypočítanému základu dane sa dá uplatniť v piatich nasledujúcich daňových obdobiach daňová strata z minulých rokov, alebo výdaje vynaložené v rámci projektov výskumu a vývoja. Ďalej sa od základu dane dajú odpočítať dary, avšak aj tu platia podmienky stanovené zákonom, a to, že hodnota daru musí byť minimálne 2 000 CZK a maximálne 10% z hodnoty upraveného základu dane. Následne sa dajú uplatniť aj zľavy na dani, a to napríklad na zamestnanca so zmenenou pracovnou schopnosťou a pre držiteľov prísľubu investičného stimulu. Na takto upravený základ dane sa použije platná daňová sadzba, pričom v Českej republike predstavuje spravidla 19 %. Výnimku tvoria napríklad už spomínané investičné a penzijné fondy. Pre samostatný základ dane, do ktorého patria napríklad príjmy z dividend, podielov na zisku, vyrovnacie podiely či podiely na likvidačnom zostatku, platí sadzba 15 % (Široký, 2018).

3.1.1.2 Daň z příjmu fyzických osob

Pre účely zákona o dani z příjmu pre fyzické osoby sa predmetom dane rozumejú všetky príjmy fyzickej osoby plynúce zo závislej činnosti, z podnikania či inej samostatnej zárobkovej činnosti, z kapitálového majetku, z prenájmu a ostatné príjmy. Medzi príjmy, ktoré nie sú predmetom dane, patria napríklad príjmy z dedičstva, prijaté úvery a pôžičky a medzi príjmy, ktoré sú predmetom dane, ale sú oslobodené od dane, patria napríklad sociálne príjmy a transfery, náhrady škody a poistné plnenia. Správa dane z príjmu fyzických osôb je podobná ako dane z príjmu právnických osôb – povinnosť podať daňové priznanie je do troch mesiacov od ukončenia zdaňovacieho obdobia, prípadne do šiestich mesiacov od ukončenia zdaňovacieho obdobia pre poplatníkov, ktorým daňové priznanie spracováva a podáva daňový poradca; a dňom splatnosti daňovej povinnosti je posledný deň lehoty pre podanie daňového priznania (Široký, 2018).

Pre výpočet daňovej povinnosti sa základom dane rozumie, podobne ako u právnickej osoby, rozdiel zdaniteľných príjmov a výdajov. Vzhľadom na rôzne druhy možných príjmov sa vychádza z rôznych paragrafov zo zákona o dani z príjmu. Príjmy z rôznych zdrojov tvoria čiastkové základy dane, ktoré v súčte potom tvoria celkový základ dane. V prípade príjmov z podnikania a z prenájmu je u ich čiastkových základov dane možné uplatniť stratu z týchto činností. Voči čiastkovému základu dane z príjmu zo samostatnej činnosti je možné uplatniť daňovo uznateľné náklady slúžiace na zaistenie, dosiahnutie a udržanie podnikateľskej činnosti a opäť možnú stratu z minulých rokov. Medzi náklady, ktoré nie sú daňovo uznateľné, patrí napríklad zaplatené poistné na sociálne poistenie (Široký, 2018).

Celkový základ dane je možné potom znížiť o rôzne odpočty a zľavy na dani. Položkami, ktoré daňový základ znižujú, sú napríklad časti úrokov z úverov na bytové potreby, príspevky na penzijné pripoistenie, poistné na životné poistenie, zaplatené členské príspevky odborovým organizáciám, dary v minimálnej hodnote vo výške 2 000 CZK a maximálnej hodnote 15 % z daňového základu. Medzi základné zľavy na dani patrí napríklad zľava na poplatníka, invaliditu či na vyživované deti. Na takto upravený celkový základ dane sa následne od roku 2017 v Českej republike použije sadzba 15 % pre príjmy, ktoré neprevyšujú 48-násobok priemernej mzdy a sadzba 23 % pre príjmy, ktoré vo svojej hodnote 48-násobok priemernej mzdy prevyšujú (Široký, 2018).

3.1.1.3 Sociálne poistenie

System sociálneho poistenia sa v Českej republike skladá z verejného zdravotného poistenia, zo sociálneho poistenia a z príspevku na štátnu politiku zamestnanosti. Platby sociálneho poistenia sú stanovené zákonom a preto sa niekedy klasifikujú ako dane, my sme im však vyhradili samostatnú kapitolu.

3.1.2 Priame dane majetkové

3.1.2.1 Daň z nehnuteľností

Medzi dane z nehnuteľností patrí daň zo stavieb a daň z pozemkov, pričom predmetom dane zo stavieb sú stavby, byty a nebytové priestory, na ktoré bolo vydané kolaudačné rozhodnutie a predmetom dane z pozemkov sú pozemky v katastrálnej mape na území Českej republiky. Základom dane sa pre účely dane z pozemku rozumie cena alebo skutočná výmera v m² pozemku a pre účely dane zo stavieb sa základom dane rozumie zastavaná plocha v m². Sadzba dane sa potom stanoví percentom z ceny alebo v korunách na m². Pri dani z nehnuteľností je možné uplatniť rôzne oslobodenia, zľavy a aj prirážky (Široký, 2018).

3.1.2.2 Dedičská daň, darovacia daň a daň z prevodu

Tieto dane boli k 1.1.2014 v Českej republike zrušené, následne zavedená daň z nadobudnutia nehnuteľností bola potom v roku 2020 kvôli dôsledkom pandémie Covid-19 tiež zrušená. V súčasnosti sa príjmy z takto nadobudnutého majetku dedením, darovaním či iným spôsobom riadia zákonom o dani z príjmu, kde častokrát tvoria výnimky zo základu dane.

3.1.2.3 Cestná daň

V Českej republike je povinnosťou platiť cestnú daň z registrovaných vozidiel, ktoré sa využívajú na podnikanie, prípadne aj vozidiel, ktoré sa nevyžívajú na podnikanie, ale presahujú najvyššiu povolenú hmotnosť 12 ton. Výška dane sa odvodzuje od objemu valcov motora, hmotnosti vozidla a počtu náprav a platí sa v podobe zálohy každý štvrt'rok (Široký, 2018). V súčasnosti sa pripravuje novela zákona o cestnej dani v Českej republike a pre rok 2022 sa všetky zálohy odpúšťajú.

3.2 Nepriame dane

Medzi nepriame dane sa radí daň z pridanej hodnoty a spotrebné dane, resp. akcízy. Akcízy sa uvaľujú len na určitý vymedzený okruh komodít podľa smerníc. V rámci harmonizácie daní v Európskej únii, daň z pridanej hodnoty sa v Českej republike riadi smernicou Rady 2006/112/ES, pričom musí ísť o zdaniteľné plnenie za úplatu s miestom plnenia v Českej republike. Za predmet dane sa považuje „dodanie tovaru a prevod či prechod nehnuteľností, poskytnutie a prijatie služby, obstaranie tovaru z iného členského štátu a dovoz tovaru“ (Široký, 2018, s. 226). Musí sa pritom jednať o zdaniteľné plnenie uskutočnené, alebo prijaté, osobou povinnou k dani, či prijaté osobou identifikovanou k dani. Uplatňujú sa tri daňové sadzby, a to základná sadzba vo výške 21 %, prvá znížená sadzba vo výške 15 % na väčšinu potravín a druhá znížená sadzba vo výške 10 % na vybrané potraviny vrátane detskej výživy, vybrané farmaceutické výrobky a tlačené knihy (Široký, 2018).

3.3 Harmonizácia daní v EU

Boria (2017) zdôrazňuje, že odlišnosť daňových systémov jednotlivých krajín závisí od ich historického vývoja a od hodnôt, ktoré sú zakorenené v ich ústavách. Preto je v mene harmonizácie daní v rámci Európskej únie potrebné zaopatriť určitú harmóniu, či koexistenciu najrôznejších hodnôt jednotlivých členských štátov. Pretože žiaden členský štát nie je nadriadený či podriadený tomu druhému, EÚ stojí pred problémom zvolenia vhodného kritéria horizontálnej koordinácie, vďaka ktorému by dosiahla harmonizáciu a zároveň zachovala integritu rôznych zdrojov právnych systémov. Toto kritérium sa nazýva princípom kompetencie, podľa ktorého každý právny systém má určenú vybranú oblasť, do ktorej nezasahuje iný právny systém.

Tam, kde dochádza k prekrytiu diskutovaných oblastí, by sa malo dospieť k riešeniu cez spoločnú diskusiu hodnôt a záujmov. Avšak, ako to v pluralitných spoločnostiach býva, kultúrna dynamika, ekonomika a politika nereprezentuje univerzálne hodnoty pre všetkých, čo prispieva k volatilita a nestabilite sociálneho systému, a preto je nevyhnutné dospieť k riešeniu, ktoré zabezpečí vzájomný konsenzus. Globalizácia však spôsobuje, že dane nereprezentujú iba vzájomný kompromis či koexistenciu rôznych hodnôt, ale v rámci rôznych daňových systémov v podobe daňového bremena aj komoditu, ktorá prináša zahraničný kapitál, a tak pôsobí protekčne alebo diskriminačne na rôzne krajiny. Preto je hlavne v Európskej únii väčšia potreba harmonizácie daňových systémov a v rámci nich aj

sadzieb daní, výpočtov a spôsobov stanovenia základov daní a nemenej dôležitej správy daní a administratívy (Boria, 2017).

4 SOCIÁLNY SYSTÉM V ČR

V Českej republike je systém sociálneho zabezpečenia tvorený zdravotným poistením, sociálnym poistením, do ktorého patrí nemocenské poistenie, dôchodkové poistenie a príspevok na štátnu politiku nezamestnanosti, a systémom dávok sociálnej podpory. Sociálne zabezpečenie je nástrojom sociálnej politiky vďaka ktorej štát jednotlivcom pomáha predchádzať, zmierňovať a vyrovnávať sa s nepriaznivými sociálnymi situáciami. V tejto kapitole krátko popíšeme každú zložku systému sociálneho zabezpečenia na území Českej republiky a vysvetlíme ich špecifiká.

4.1 Zdravotné poistenie

Verejné zdravotné poistenie je druhom zákonného poistenia, rovnako ako aj sociálne poistenie, a teda sa niekedy klasifikuje ako daň. Verejné zdravotné poistenie sa riadi hlavne zákonom č. 48/1997 Sb., o verejnom zdravotnom poistení, a zákonom č. 592/1992 Sb., o poistnom na verejnom zdravotnom poistení. Na základe tohoto poistenia je poistencovi poskytnutá zdravotná starostlivosť hradená zdravotnou poisťovňou.

4.1.1 Poistenec podľa zákona č. 48/1997 Sb.

Povinne musí byť zdravotne poistená každá osoba, ktorá má na území Českej republiky trvalý pobyt bez ohľadu na štátne občianstvo. Ďalej v období zamestnania u zamestnávateľa so sídlom na území Českej republiky sú to aj osoby, ktoré nemajú na území Českej republiky trvalý pobyt.

Poistencom štátu, teda osobami, ktoré si poistné neplatia sami, ale do zdravotnej poisťovne za nich poistné odvádza štát, sú: nezaopatrené deti, požívatelia dôchodku z dôchodkového poistenia, príjemcovia rodičovského príspevku, ženy na materskej a osoby na rodičovskej dovolenke, osoby registrované na Úrade práce, osoby poberajúce dávku pomoci v hmotnej núdzi, osoby závislé na starostlivosti inej osoby, osoby vo väzbe alebo výkone trestu, celodenne a osobne sa starajúce o aspoň jedno dieťa do 7. rokov alebo najmenej o dve deti do 15. rokov, mladiství umiestnení v školských zariadeniach pre výkon ústavnej výchovy a ochranej výchovy, osoby vykonávajúce dlhodobú dobrovoľnícku službu, manželia alebo registrovaní partneri štátnych zamestnancov nasledujúcich ich do miesta vyslania k výkonu práce v zahraničí, žiadatelia o udelenie medzinárodnej ochrany a osoby staršie 26 rokov sústavne študujúce doktorský študijný program v prezenčnej forme štúdia. Samoplatcami

poistenia, teda osobami, ktoré nie sú poistencom štátu, a nie sú zamestnancami, sú potom samostatne zárobkovo činné osoby a osoby bez zdaniteľných príjmov (Česko, 1997).

4.1.2 Poistné podľa zákona č. 592/1992 Sb.

Každý zákonom stanovený platca – poistenec – musí odvádzať platbu na verejné zdravotné poistenie jednej zo siedmich zdravotných poisťovní v ČR podľa svojho výberu v hodnote 13,5 % vymeriavacieho základu. Rozhodným obdobím, z ktorého sa zisťuje vymeriavací základ, je kalendárny mesiac, pričom pre samostatne zárobkovo činné osoby je ním kalendárny rok. Poistné alebo záloha na poistné je splatná najneskôr do 8. dňa nasledujúceho mesiaca u samoplatcov, do 20. dňa nasledujúceho mesiaca pre zamestnávateľov a do 25. dňa predchádzajúceho mesiaca pre štát (Česko, 1992).

Pre poistencov, za ktorých platí poistné ministerstvo financií Českej republiky, je od 1.1.2022 vymeriavací základ stanovený vo výške 14 570 Kč, teda výška poistného potom predstavuje 1 967 Kč. Samostatne zárobkovo činné osoby si poistné platia sami, pričom vymeriavacím základom je 50 % z čiastky rozdielu medzi ich príjmami a výdajmi na dosiahnutie, zaistenie a udržanie príjmov zo samostatnej zárobkovej činnosti, minimálne však 20-násobok polovice priemernej mzdy. Priemerná mzda pre rok 2022 predstavuje 38 911 Kč, výška minimálneho poistného teda v takomto prípade predstavuje 2 627 Kč. Rovnako sami si platia poistné osoby bez zdaniteľných príjmov, ktorých vymeriavací základ je hodnota minimálnej mzdy. Minimálna mzda pre rok 2022 predstavuje 16 200 Kč, teda výška poistného potom predstavuje 2 187 Kč (Česko, 1992).

Pre zamestnancov vymeriavací základ predstavuje úhrn príjmov zo závislej činnosti, ktoré sú predmetom dane z príjmu pre fyzické osoby, teda hrubá mzda, minimálnym vymeriavacím základom je však minimálna mzda, ako v prípade osôb bez zdaniteľných príjmov. Zamestnávateľ čiastku odpovedajúcu 13,5 % z vymeriavacieho základu vypočíta a 9 % z vymeriavacieho základu zaplatí za svojho zamestnanca na vlastné náklady zdravotnej poisťovni, v ktorej je zamestnanec poistený. Zvyšných 4,5 % z vymeriavacieho základu si zamestnanec hradí sám. Zamestnávateľ zaplatí poistné za svojho zamestnanca zdravotnej poisťovni rovnako, ako v prvom prípade, avšak na náklady zamestnanca, kedy mu túto čiastku odpočíta od mzdy. V prípade, že je vymeriavací základ nižší, ako minimálna mzda, poistné v hodnote 13,5 % z rozdielu týchto základov je nutné zdravotnej poisťovni doplatiť. Za normálnych okolností poistné dopláca prostredníctvom zamestnávateľa zamestnanec, ale

ak je dôvodom nižšieho vymeriavacieho základu prekážka na strane zamestnávateľa, tak poistné dopláca práve zamestnávateľ (Všeobecná zdravotní pojišťovna, 2022).

4.2 Sociálne poistenie

Sociálne poistenie je, rovnako ako zdravotné poistenie, zákonným poistením a je uložené zákonom č. 589/1992 Sb., o poistnom na sociálne zabezpečenie a príspevku na štátnu politiku nezamestnanosti. Poistné na sociálne zabezpečenie zahŕňa platby na nemocenské poistenie, dôchodkové poistenie a príspevok na štátnu politiku nezamestnanosti.

Povinnosť platiť poistné sociálneho zabezpečenia majú zamestnávateľia a zamestnanci, pričom za zamestnancov odvádza poistné zamestnávateľ. Samostatne zárobkovo činné osoby majú povinnosť platiť platby dôchodkového poistenia a príspevok na štátnu politiku nezamestnanosti, a platby nemocenského poistenia platia dobrovoľne, ak chcú byť potom účastní na nemocenskom poistení.

4.2.1 Nemocenské poistenie

Nemocenské poistenie upravuje od roku 2009 zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenskom poistení a definuje nemocenské poistenie ako poistenie pre prípad krátkodobej sociálnej udalosti, napríklad pre prípad dočasnej zdravotnej neschopnosti, nariadenej karantény, tehotenstva a materstva či starostlivosti otca o dieťa po jeho narodení a ďalej pre prípad starostlivosti o inú fyzickú osobu. Povinne účastní na nemocenskom poistení sú zamestnanci, ktorí majú výkon práce v Českej republike, sú zamestnaní aspoň 15 dní v mesiaci a dosahujú rozhodný príjem, pre rok 2022 stanovený vo výške minimálne 3 500 Kč. Pre samostatne zárobkovo činné osoby je nemocenské poistenie na báze dobrovoľnosti.

Poistné vybrané na tomto poistení je tiež príjmom štátneho rozpočtu a poisteným sa z nemocenského poistenia poskytujú napríklad dávky nemocenského, peňažnej pomoci v materstve, ošetrovné a dlhodobé ošetrovné, a vyrovnávací príspevok v tehotenstve a materstve. Dávky nemocenského poistenia sa vypočítajú redukciou vymeriavacieho základu vydeleného počtom započítateľných dní, teda redukciou priemerného denného príjmu redukčnými hranicami, ktoré sa pravidelne vyhlasujú.

4.2.2 Dôchodkové poistenie

Dôchodkové poistenie je poistenie pre prípad staroby, invalidity či napríklad úmrtia živiteľa rodiny, teda pre prípad dlhodobej sociálnej udalosti a situácie, a upravuje ho zákon 155/1995

Sb., o dôchodkovom poistení. Povinnosť platiť platby dôchodkového poistenia platí pre ekonomicky aktívne osoby – všetky fyzické osoby pracujúce v Českej republike – teda aj samostatne zárobkovo činné osoby. Následne sa v vybraného poistného poskytujú dávky vo forme dôchodkov, a to starobný dôchodok, invalidný dôchodok, sirotský dôchodok, vdovský a vdovecký dôchodok. Výpočet výšky dôchodku obsahuje mnoho prvkov, ktoré berú do úvahy rozhodný príjem, z ktorého sa následne výška samotného dôchodku vypočíta, a pretože zákon o dôchodkovom poistení sa často novelizuje a prebiehajú dôchodkové reformy, je komplikované popisovať celý postup výpočtu výšky dôchodku. V zásade je ale výška dôchodku tvorená dvoma zložkami, a to základnou výmerou, ktorá je zvyčajne v hodnote 10 % priemernej mzdy, a percentuálnou výmerou, ktorá závisí na druhu poberaného dôchodku.

4.2.3 Príspevok na štátnu politiku zamestnanosti

Štátna politika nezamestnanosti vychádza zo zákona č. 435/2004 Sb., o zamestnanosti a príspevok upravuje aj zákon č. 589/1992 Sb., o poistnom na sociálne zabezpečenie a príspevku na štátnu politiku zamestnanosti, a snaží sa o rovnosť medzi ponukou práce a dopytom po práci. Platby príspevku na štátnu politiku zamestnanosti sa každý mesiac odvádzajú v jednej sume spolu s poistným na nemocenské poistenie a príspevok sa potom vypláca vo forme podpory v nezamestnanosti.

4.3 Sociálna pomoc

Sociálnu pomoc tvoria nepríspevkové systémy štátnej sociálnej podpory, systém pomoci v hmotnej núdzi, systém dávok sociálnej starostlivosti pre osoby so zdravotným postihnutím a systém sociálnych služieb.

4.3.1 Systém štátnej sociálnej podpory

Štátna sociálna podpora je systémom nepríspevkovým, teda nie je financovaný žiadnymi priamymi platbami, ako napríklad pri zdravotnom či sociálnom poistení, ale je financovaný zo štátneho rozpočtu. Systém štátnej sociálnej podpory je upravovaný zákonom č. 117/1995 Sb., o štátnej sociálnej podpore. Skrze dávky štátnej sociálnej podpory štát prispieva na riešenie ťažkých sociálnych situácií najmä rodinám s nezaopatrenými deťmi, pričom dávky sledujú životný cyklus daného dieťaťa a môžu mať formu prídavkov na dieťa, rodičovského príspevku, sociálneho príplatku, príspevku na bývanie, pôrodného a pohrebného, či dávky pestúnskej starostlivosti. V rámci posudzovania nároku na dávky štátnej sociálnej podpory

sa neberie do úvahy majetok rodiny, iba u niektorých dávok príjem rodiny, pričom hranica príjmov pre nárok na dávky je zvyčajne životné minimum, ktoré pre jediného dospelého človeka v domácnosti od 1.4.2022 predstavuje 4 250 Kč. Od tejto hodnoty sa odvíja aj hodnota poskytovaných dávok, teda ak čistý príjem rodiny nedosahuje stanoveného životného minima, dávky štátnej sociálnej podpory by mali túto hodnotu minimálne dorovnať.

4.3.2 Systém pomoci v hmotnej núdzi

Ďalšou formou pomoci osobám s nedostatočnými príjmami je systém pomoci v hmotnej núdzi upravovaný zákonom č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotnej núdzi. Týmto opatrením štát bojuje proti sociálnemu vylúčeniu a zároveň motivuje osoby s nedostatočnými príjmami k aktívnej snahe v čo najkratšej dobe zmeniť svoju nepriaznivú sociálnu situáciu a zabezpečiť si prostriedky k uspokojeniu svojich životných potrieb. Dávkami poskytovanými v rámci systému pomoci v hmotnej núdzi sú príspevok na živobytie, doplatok na bývanie a mimoriadna okamžitá pomoc, a výška dávok sa odvíja od životného a existenčného minima.

4.3.3 Systém dávok sociálnej starostlivosti pre osoby so zdravotným postihnutím

Systém týchto dávok berie do úvahy špecifické potreby týchto osôb, ako napríklad mobilitu, bývanie či iné pomôcky, a je upravovaný zákonom č. 329/2011 Sb., o poskytovaní dávok osobám so zdravotným postihnutím a zákonom č. 252/2021 Sb., ktorý v niektorých bodoch upravuje zákon predchádzajúci. Dávky sociálnej starostlivosti sú potom poskytované vo forme jednorazových príspevkov na zvláštne pomôcky, príspevku na úpravu bytu, na zakúpenie, opravu či zvláštnu úpravu motorového vozidla, na prevádzkovanie motorového vozidla, na individuálnu dopravu, na úhradu za využívanie bezbariérového bytu, na úhradu za využívanie garáže alebo príspevku nevidomým občanom.

4.3.4 Systém sociálnych služieb

Systém sociálnych služieb nemá podobu finančných dávok, ale podobu odborných činností poskytovaných ľuďom v nepriaznivej sociálnej situácii na jej riešenie, a je upravovaný zákonom č. 108/2006 Sb. o sociálnych službách. Poskytované sociálne služby potom môžu mať podobu sociálneho poradenstva, sociálnej starostlivosti a sociálnej prevencie, a takisto môžu byť poskytované priamo v teréne, ambulantne v poradniach, stacionároch či kontaktných centrách, alebo na mieste, kde daná osoba dlhodobo žije, ako napríklad domovy pre seniorov alebo ľudí so zdravotným postihnutím. Poskytovať sociálnu službu môže ako

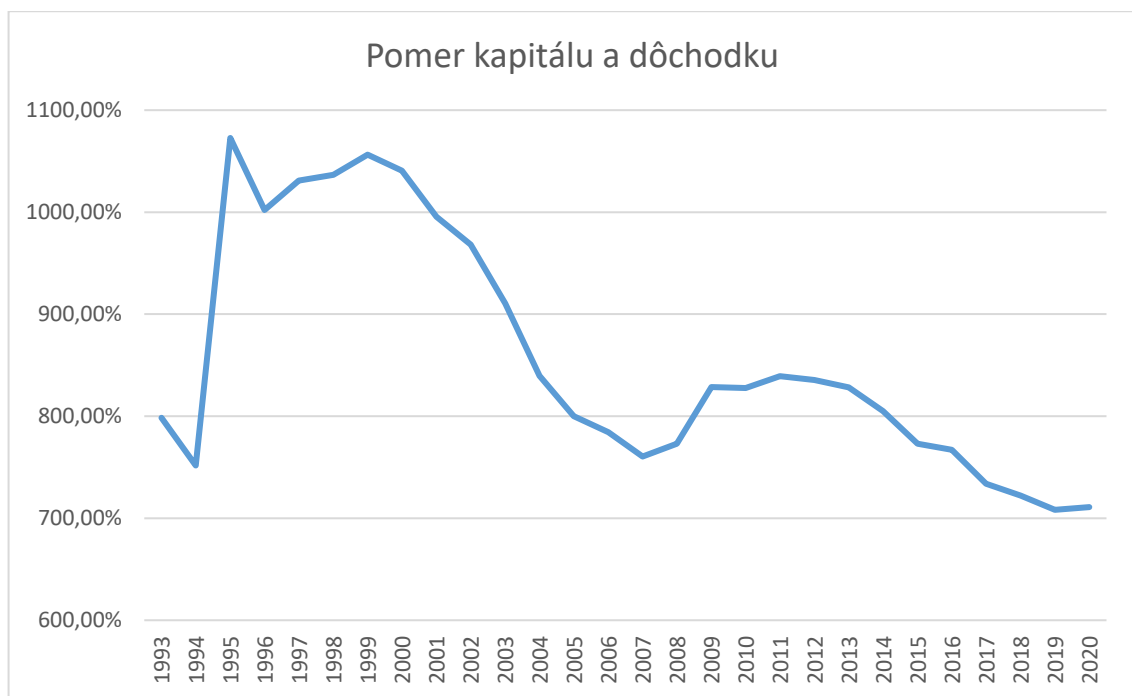
fyzická, tak právnická osoba, ale iba na základe registrácie vydanéj krajským úradom, čo garantuje dodržiavanie ľudských práv a poskytovanie kvalitných služieb bezpečným a profesionálnym spôsobom (Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2009).

5 ANALÝZA NEROVNOSTI V ČESKEJ REPUBLIKE

V predchádzajúcej kapitole sme využili skúmanie Pikettyho a Atkinsona na vysvetlenie vývoja, príčin a dôsledkov svetovej nerovnosti, či na medzinárodnej alebo aj individuálnej úrovni. V tejto kapitole sa budeme venovať rovnakej problematike, ale priblížime si situáciu konkrétne na území Českej republiky.

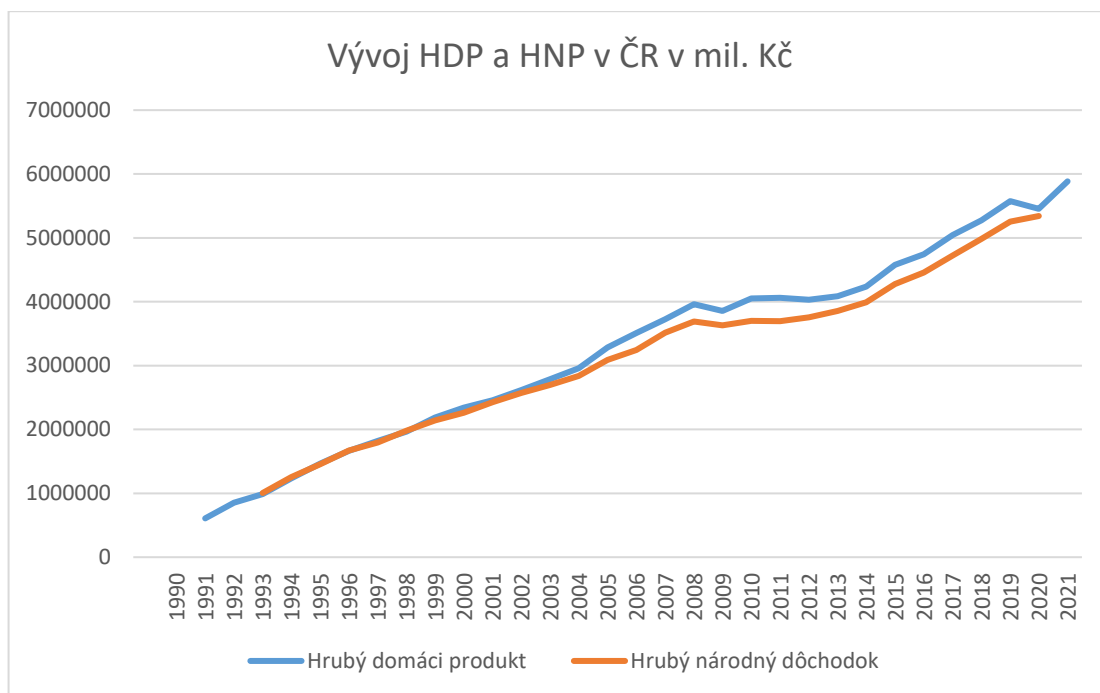
5.1 Nerovnosť v Českej republike na národnej úrovni

Ako sme uvádzali vyššie, nerovnosť závisí aj od toho, v akom objeme sa dané aktívum prerozdeľuje. Graf 1 znázorňuje vývoj pomeru hodnoty národného kapitálu k národnému dôchodku, teda hodnotu β zo vzťahu zákona kapitalizmu $\beta = s/g$. Výrazný pokles v rokoch 1999-2007 by sme mohli prisúdiť dostatočnému ekonomickému rastu (viď graf 3) a miere úspor, ktorá najprv mierne klesá a potom zasa stúpa, avšak v konečnom dôsledku sa v tomto období vyrovná (viď graf 4). Zaujímavý je vývoj v rokoch 2007-2009 (prípadne 2011), v čase dopadajúcich dôsledkov hospodárskej krízy. V tomto období pomer kapitálu prudko vzrástol vďaka značnému poklesu ekonomického rastu a zároveň miernemu poklesu úspor. Do roku 2013 si potom pomer kapitálu udržal približne rovnakú úroveň a následne do roku 2020 postupne klesá. Do najbližších rokov môžeme očakávať buď stagnáciu približujúcu sa scenáru Pikettyho, alebo nárast blížiaci sa hodnote 800% z rovnakých dôvodov, ako tomu bolo pri náraste v rokoch 2007-2009.

Graf 1 Pomer národného kapitálu k národnému dôchodku (Zdroj: www.czso.cz)

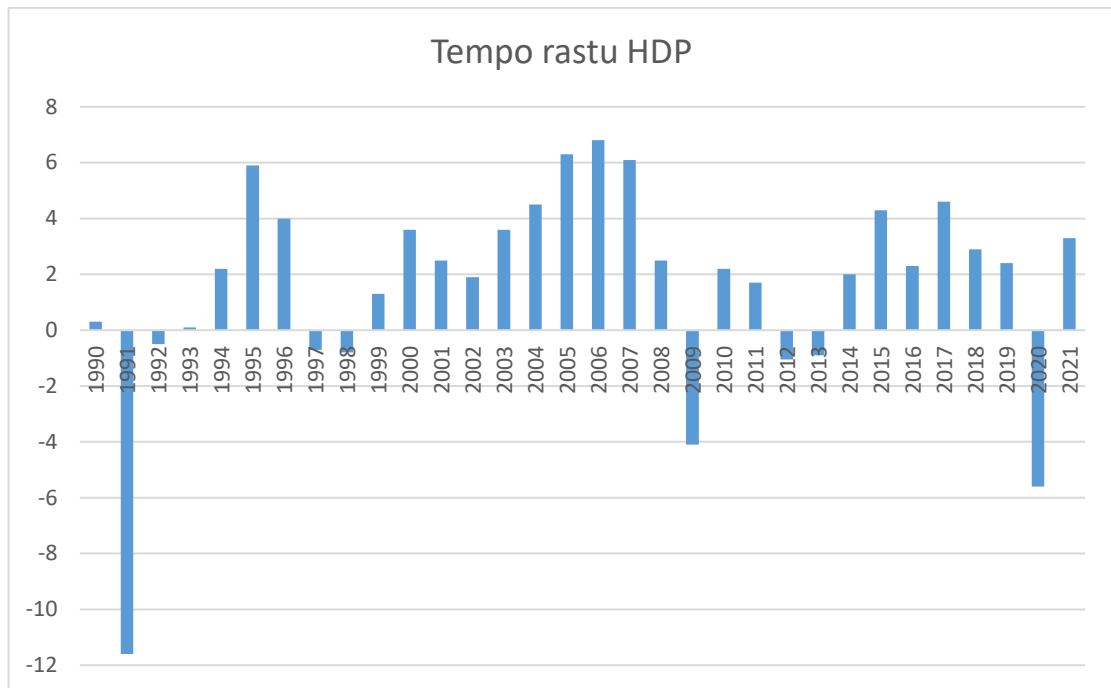
Na grafe 2 je znázornený historický vývoj hrubého domáceho produktu a národného dôchodku v ČR. Údaje za rok 2021 sú orientačné. Z grafu môžeme vidieť, že HDP aj HND v priebehu času stúpalo, pričom zhruba od roku 1999 bol čistý zisk získaný v zahraničí záporný. Takisto si môžeme všimnúť jemné vychýlenie z rastúceho trendu po roku 2008 spôsobené finančnou hypotekárnou krízou, ktorej následky sa prejavovali až zhruba do roku 2014 a potom ďalšie vychýlenie v roku 2020, ktoré môžeme pripísať pandémie Covid-19.

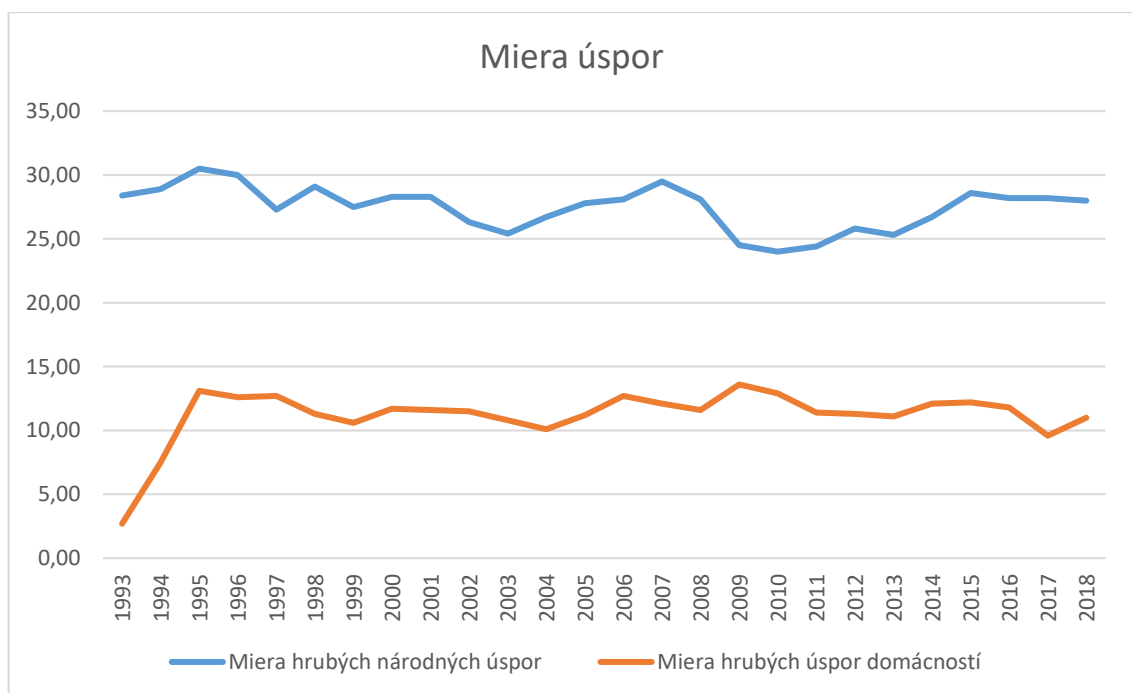
Graf 2 Vývoj HDP a HNP v ČR v mil. Kč (Zdroj: www.czso.cz)

Celkový rast produkcie sa odvíja od ekonomického rastu a demografického rastu. Na grafe 3 sledujeme medziročný rast HDP ako ukazovateľ ekonomického rastu, na grafe 4 vývoj miery úspor, a na grafe 5 sledujeme prírastok obyvateľstva ako ukazovateľ demografického rastu. Opäť je rok 2021 určený odhadom. Z grafu 3 vidíme podobné výkyvy, ako pri grafe 2, a to vplyv finančnej krízy v roku 2008 a vplyv pandémie Covid-19 v roku 2020. Zároveň si môžeme všimnúť, že v priemere dosahovalo tempo rastu HDP pred rokom 2010 vyšších hodnôt, ako je tomu v rozmedzí rokov 2010–2020.

Vývoj samotnej miery úspor je tiež zaujímavý, hlavne v období po roku 2007. Vidíme, že miera hrubých úspor domácností reagovala len miernym zvýšením na hospodársku krízu, inak v celom svojom priebehu sa pohybuje približne okolo hodnoty 12 %. Miera hrubých národných úspor naopak v rokoch 2007–2009 prudko klesla, čo značí, že aj v zhoršenej ekonomickej situácii v ekonomike Českej republiky prevláda spotreba nad úsporami.

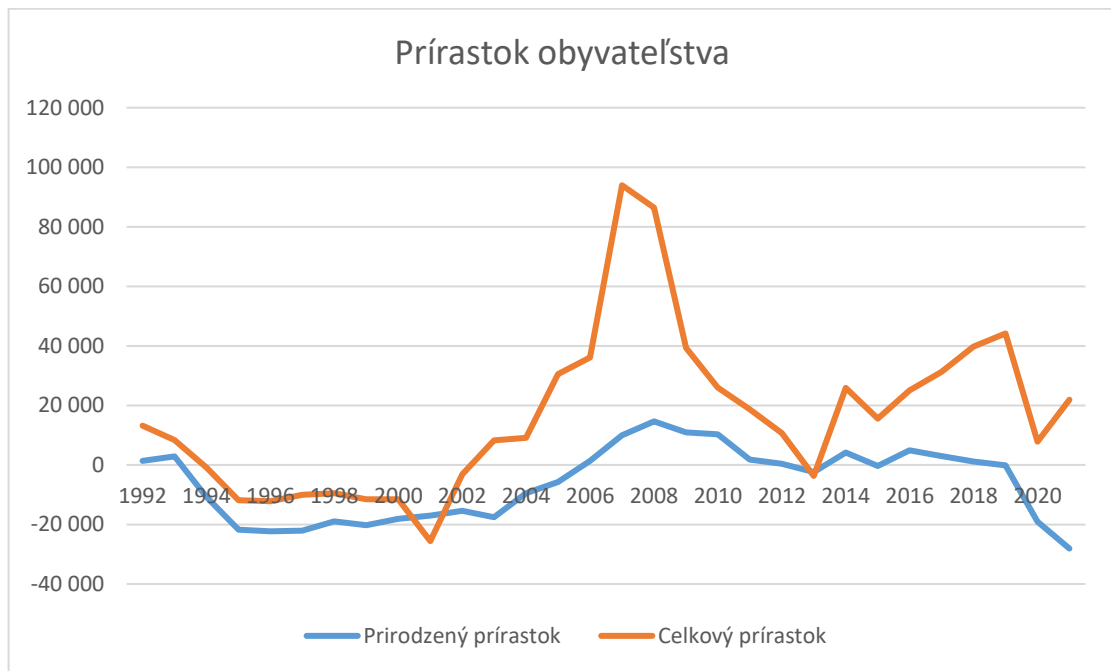
Graf 3 Tempo rastu HDP (Zdroj: www.czso.cz)

Graf 4 Vývoj miery úspor (Zdroj: www.mpo.cz)

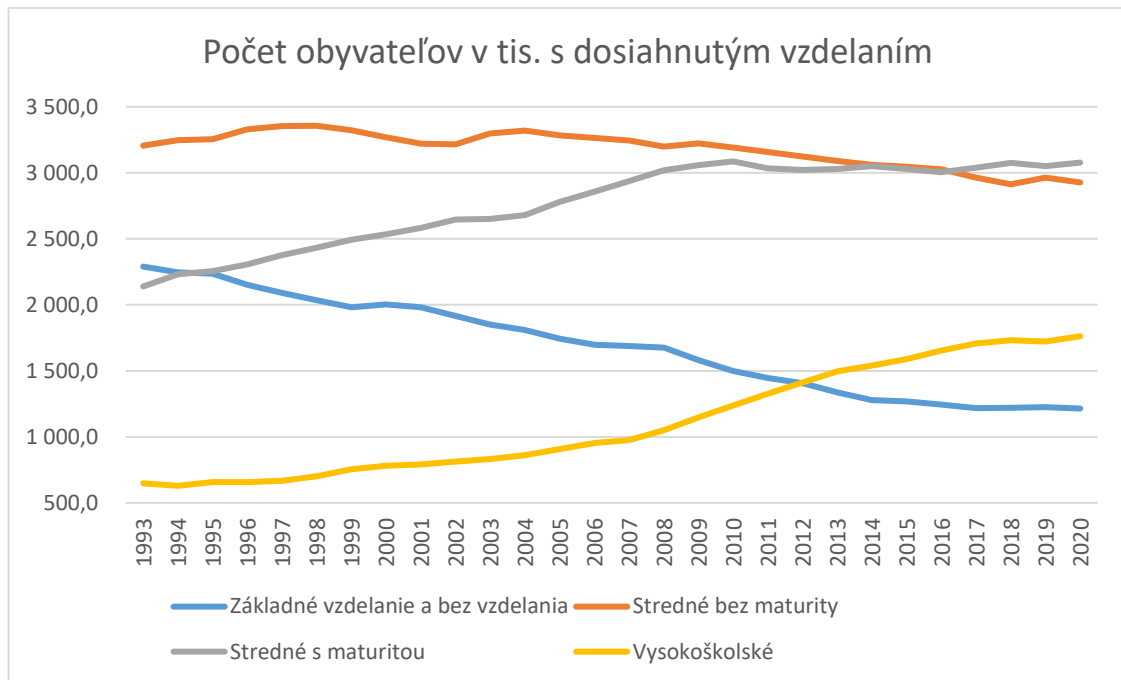
Na grafe 5 si potom môžeme v rámci demografického rastu všimnúť vysokého prírastku v rokoch 2007-2008 a potom v rokoch 2018-2019, avšak tento celkový prírastok bol značne ovplyvnený prírastkom z prísťahovania. Prirodený prírastok zaznamenal významnejší rast v rokoch 2003-2008, kedy rástlo aj tempo rastu HDP, čo vypovedá o priaznivej ekonomickej

situácii a teda možnému optimizmu obyvateľov v úvahách o založení rodiny. Odvtedy prírastok obyvateľstva postupne klesá a vykazuje hodnoty blížiacie sa nule, prípadne aj záporné, s výrazným poklesom v roku 2020, čo by sme mohli pripísať práve opačnej pesimistickejšej nálade v otázkach zakladania rodiny.

Graf 5 Prírastok obyvateľstva (Zdroj: www.czso.cz)

Z predchádzajúcich kapitol vieme, že ekonomický rast môže byť ovplyvňovaný mierou kvalifikácie a vzdelania, alebo používanými technológiami a inováciami. Graf 6 znázorňuje vývoj počtu osôb s určitým vzdelaním na základe Výberového šetrenia pracovných síl. Môžeme si všimnúť, že počet ľudí so žiadnym prípadne iba so základným vzdelaním stále klesá a klesajúci trend má aj počet ľudí so stredoškolským vzdelaním bez maturity. Naopak počet ľudí so stredoškolským vzdelaním s maturitou a počet vysokoškolsky vzdelaných ľudí stále rastie. Vo vývoji celkového počtu ľudí s dosiahnutým určitým stupňom vzdelania však nenachádzame žiadne výrazné zmeny, čo môže znamenať, že vzdelanie vyššieho kvalifikačného stupňa bolo dostupné ľuďom bez ohľadu na to, aká ekonomická situácia v krajine nastala, a že ľudia čím ďalej tým viac preferujú stále vyššie vzdelanie, pravdepodobne kvôli vidine vyšších príjmov plynúcich zo zamestnania získaného práve vďaka vyššiemu stupňu vzdelania.

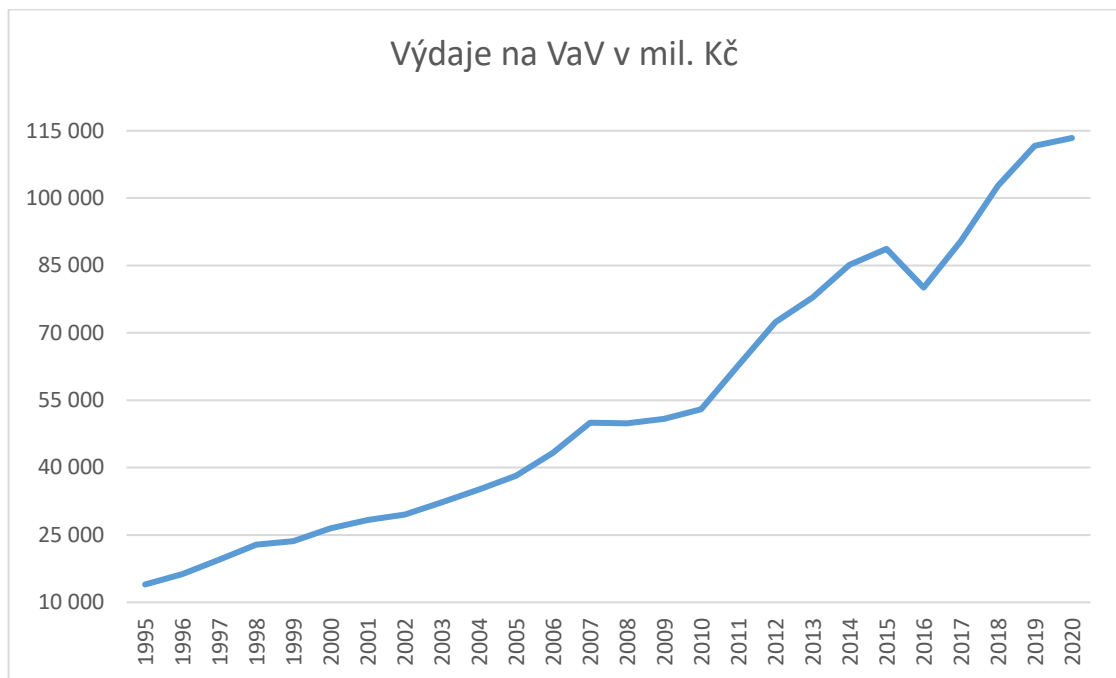

Graf 6 Počet obyvateľov v tis. s dosiahnutým vzdelaním (Zdroj: www.msmt.cz)

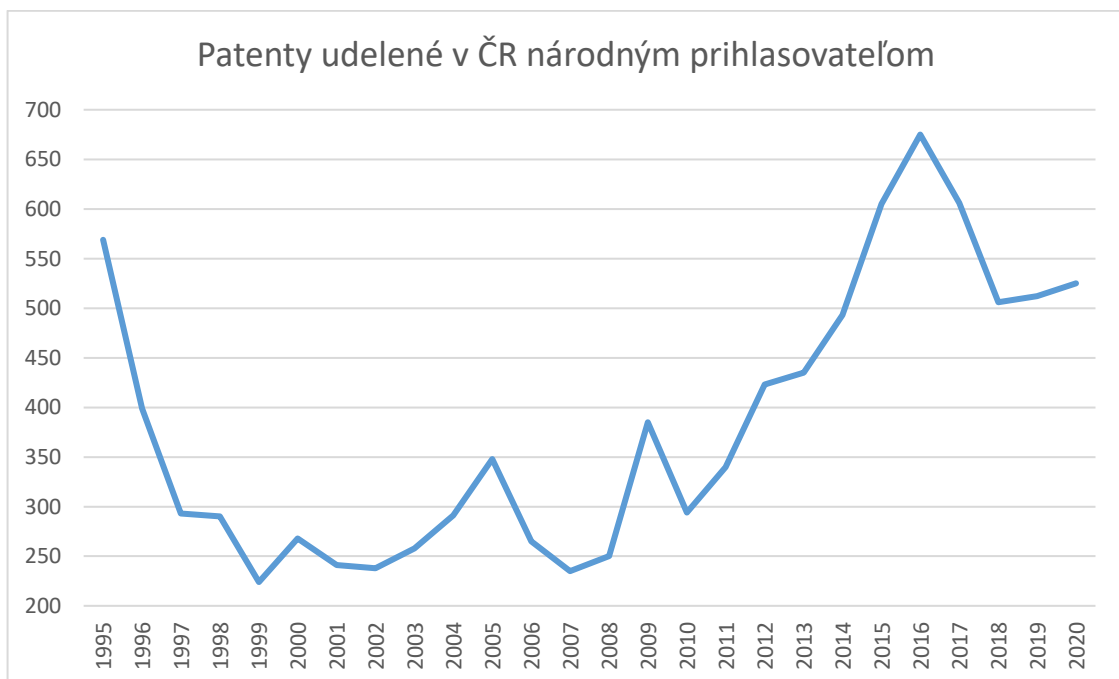
Grafy číslo 7 a 8 nám približujú pohľad na technológie a inovácie. Z grafu číslo 7 vidíme, že výdaje na výskum a vývoj sa v Českej republike v priebehu času postupne zvyšovali a výrazne ich neovplyvnili spomínané situácie hospodárskej krízy roku 2008 ani pandémie Covid-19. Výdaje zaznamenali mierny pokles iba v roku 2016. Samotný počet udelených patentov nemá zjavnú tendenciu, avšak od roku 2010 vidíme jeho značný nárast až do roku 2016, kedy dosiahol v svojom priebehu vrcholu. Dá sa povedať, že relatívne stagnujúca ekonomická situácia po hospodárskej kríze z roku 2008 podporila snahu vyhľadávať a vynaliezať nové technológie a inovácie, ktoré by mohli znamenať opätovné podporenie rastu ekonomiky po kríze.

Ak si dáme grafy číslo 7 a 8 do súvislosti, vidíme, že výdaje vynaložené na výskum a vývoj nemajú vplyv na počet udelených patentov. To znamená, že aj napriek tomu, že sa v ekonomike vyčleňuje čoraz viac finančných prostriedkov na získavanie nových technológií a inovácií, tak sa to v samotnom počte nových technológií či inovácií prejavíť nemusí. V súvislosti so stále sa zvyšujúcim počtom populácie s vyšším dosiahnutým vzdelaním môže dôjsť k situácii, že na trhu práce bude prebytok pracovnej sily s vysokou kvalifikáciou a nedostatok nových technológií vyžadujúcich si obsluhu danou vysoko kvalifikovanou pracovnou silou. To však neznamená, že odporúčame regulovať počet ľudí dosahujúcich vyššie vzdelanie, práve naopak, tento vývoj rastu kvalifikovanej pracovnej sily podporujeme. Avšak poukazujeme na fakt, že ekonomický rast závisí aj od efektívnejších

technológií vo výrobnom procese, a práve na vývoj týchto technológií by sa mohla špecifikovať nová kvalifikovaná a vysoko vzdelaná pracovná sila.

Graf 7 Výdaje na výskum a vývoj v mil. Kč (Zdroj: www.czso.cz)

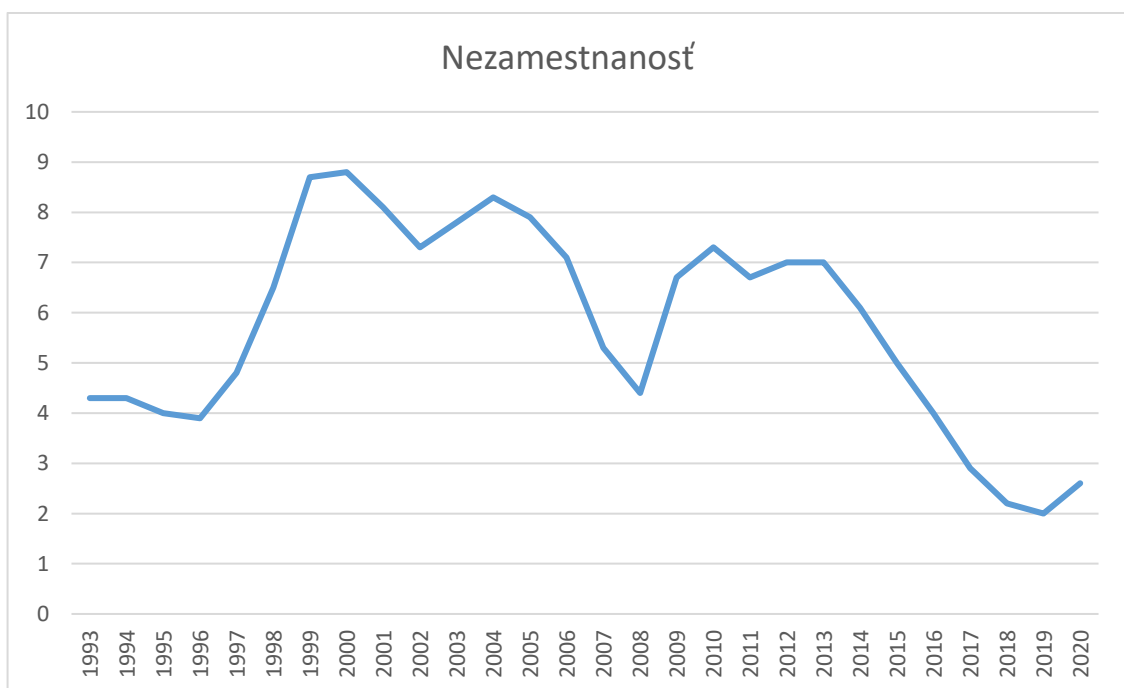
Graf 8 Počet patentov udelených v ČR národným prihlasovateľom (Zdroj: www.czso.cz)

Predchádzajúce grafy nám ukázali vývoj nerovnosti na národnej úrovni v Českej republike. Zistili sme, že demografický rast je len slabý, prípadne záporný a ekonomický rast síce dosahuje priaznivejších výsledkov v počte kvalifikovanej pracovnej sily, ale menej

priaznivých výsledkov v otázke technológií. Navyše miera úspor vykazuje pokles v menej priaznivých ekonomických situáciách, čo znamená, že objem a význam kapitálu rastie. V takomto prípade platí, že ak má ekonomika slabý demografický rast, význam majetku nahromadeného hlavne v minulosti stúpa, čo vedie ku kapitálovej nerovnosti na individuálnej úrovni a takisto má vplyv aj na príjmovú nerovnosť na individuálnej úrovni.

5.2 Nerovnosť v Českej republike na individuálnej úrovni

V rámci individuálnej úrovne má na mieru príjmovej nerovnosti vplyv zamestnanosť a príjem plynúci zo zamestnania. Percentuálny vývoj nezamestnanosti v Českej republike je znázornený na grafe 9. Celkovo by sme mohli povedať, že má klesajúci trend, avšak v celom svojom priebehu vykazovala pomerne vysoké hodnoty. Od roku 1999 do roku 2008 sa nezamestnanosť postupne znižovala, avšak ovplyvnila ju už spomínaná hospodárska kríza a až následne v roku 2014 začína opätovne klesať až do roku 2020, kedy sa opäť začína mierne zvyšovať v súvislosti s pandémiou Covid-19.

Graf 9 Nezamestnanosť v ČR v % (Zdroj: www.statista.com)

Sociálny systém Českej republiky poskytuje aj finančnú podporu v rôznych ťažkých sociálnych situáciách, medzi ktoré patrí aj strata zamestnania. Popri skupine ľudí zamestnaných, existuje aj skupina ľudí, ktorá nemá zo zamestnania žiaden príjem, pretože samotné zamestnanie nemajú. Táto skupina nezamestnaných môže požiadať o dávky sociálnej podpory, o dávky v nezamestnanosti prípadne v hmotnej núdzi a iné. Graf 10

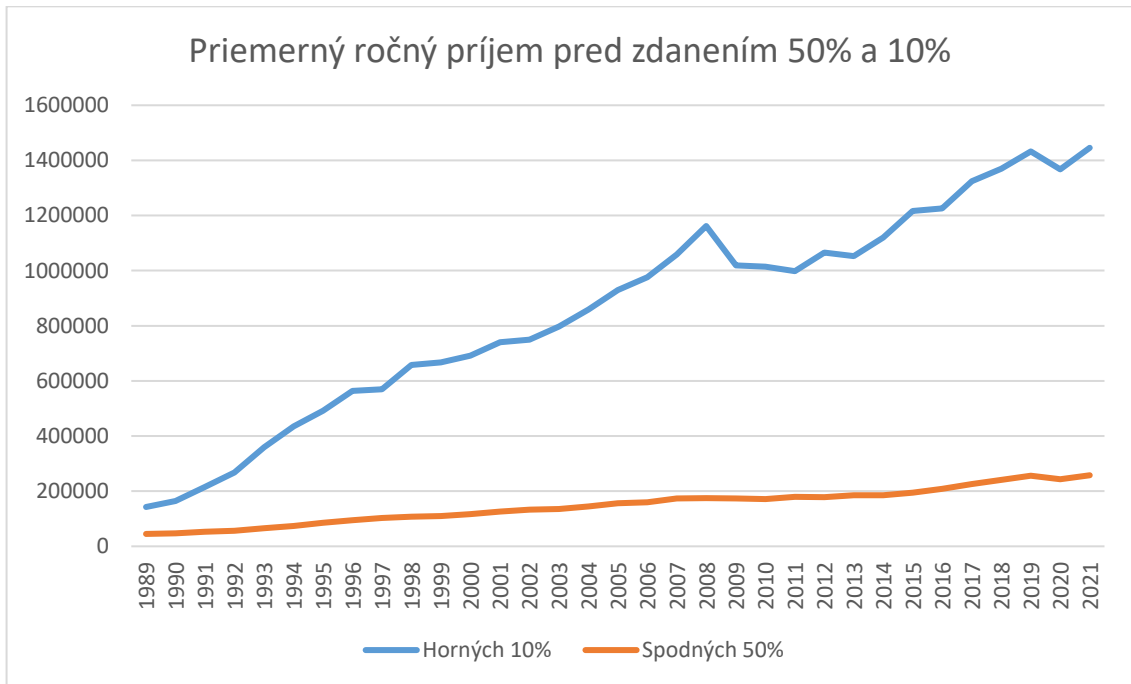
zobrazuje štátne výdaje na sociálnu ochranu v nezamestnanosti, kde môžeme vidieť že od roku 2008 a 2009 boli tieto výdaje výrazne vyššie, čo môžeme pripísať nezamestnanosti plynúcej z hospodárskej krízy a postupne sa so znižovaním nezamestnanosti znižovali aj tieto sociálne výdaje. Dopad pandémie Covid-19 ešte nie je viditeľný. Avšak ak si uvedomíme hodnotu týchto dávok, zistíme, že v najnižšom bode v roku 2006 dosahovali v absolútnom čísle približne 18,5 miliárd Kč, z čoho vyvstáva otázka pôvodu financovania tejto podpory, ktorej sa ešte budeme venovať neskôr.

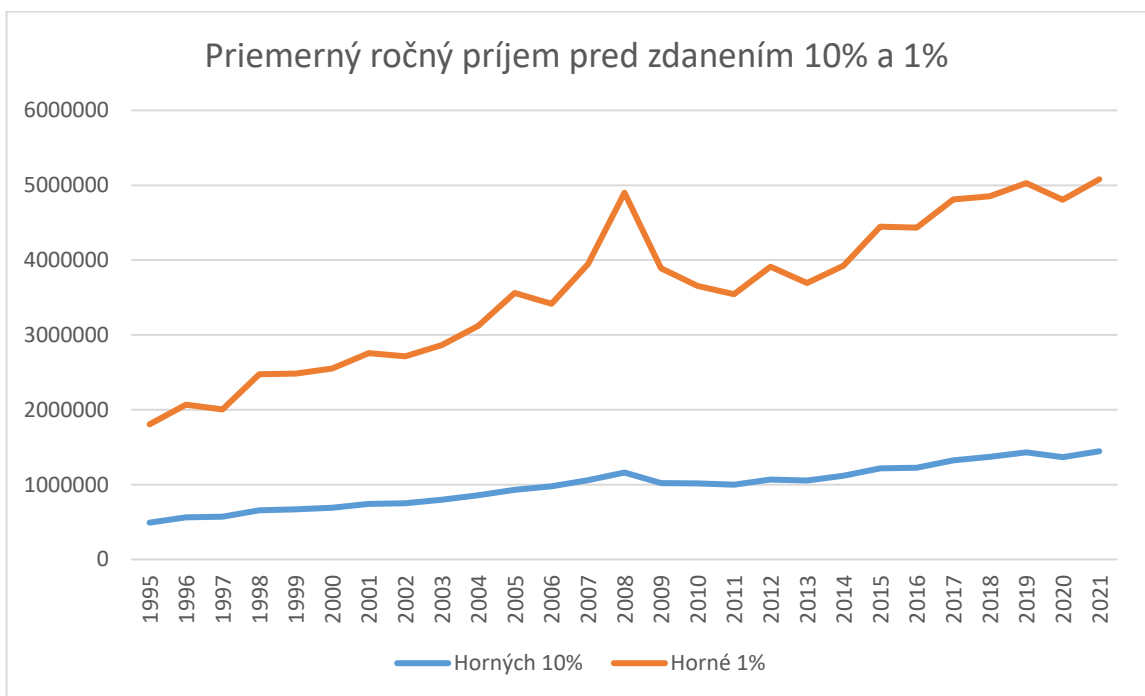
Graf 10 Výdaje na sociálne zabezpečenie v nezamestnanosti v mil. Kč (Zdroj: www.mpsv.cz)

Medzi obyvateľmi, ktorí boli naopak zamestnaní, však tiež panuje pomerne vysoká príjmová nerovnosť, ktorá je znázornená na grafe 11, 12 a 13. Vidíme, že skupina 50 % najhoršie zarábajúcich dosahuje priemerného príjmu tesne nad hranicou minimálnej mzdy, pričom vplyvom hospodárskej krízy v roku 2008 táto hodnota nepadá, ale stagnuje, čo môžeme pripísať práve zákonom garantovanej minimálnej mzde. Naopak priemerný príjem horného decilu, teda skupiny 10 % najlepšie zarábajúcich, síce v rokoch 2008-2013 a 2020 mierne poklesol, no od svojho počiatku sa prudko zvyšuje a príjmová nerovnosť medzi týmito dvoma skupinami je stále väčšia. Na grafe 12 je znázornená príjmová nerovnosť medzi horným decilom a najvyšším percentilom, teda skupinou 10 % najlepšie zarábajúcich a 1 % najlepšie zarábajúcich, kde vidíme, že miera nerovnosti je vnútri tejto skupiny ešte väčšia.

Môžeme si ale všimnúť, že čím vyšší príjem plynie z práce, tým je náchylnejší k nestálosti v dôsledku nepriaznivého ekonomického vývoja, ako tomu bolo po roku 2008.

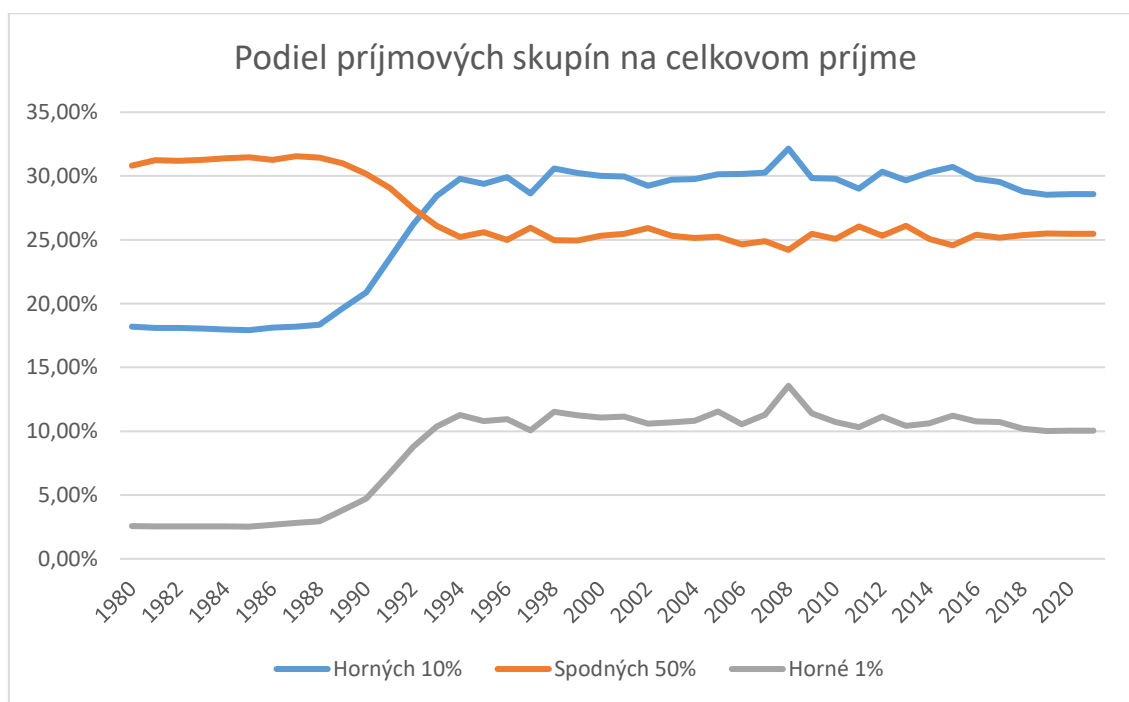

Graf 11 Priemerný ročný príjem pred zadanením horných 10% a spodných 50% (Zdroj: www.wid.world)

Graf 12 Priemerný ročný príjem pred zdanením horných 10% a 1% (Zdroj: www.wid.world)

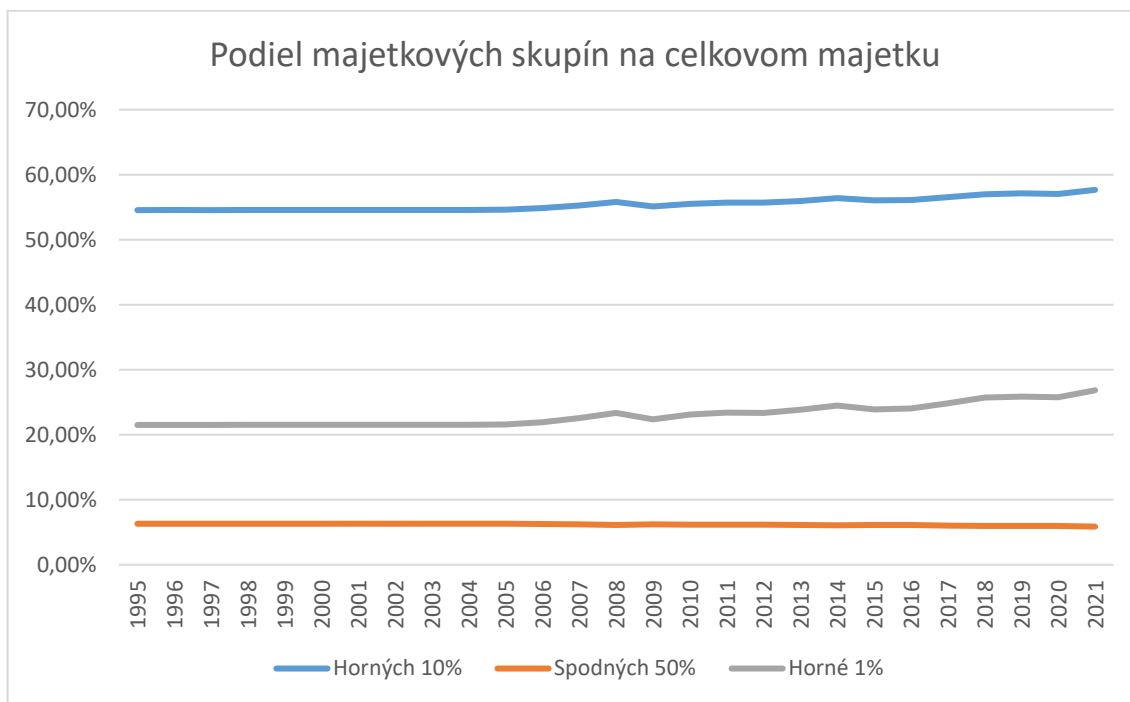
Grafy 11 a 12 poukazujú na príjmovú nerovnosť vyjadrenú v absolútnych číslach. Graf 13 znázorňuje príjmovú nerovnosť vyjadrenú podielom jednotlivých skupín na celkovom príjme. Pred rokom 1990 najhoršie zarábajúcich 50 % poberalo niečo vyše 30 % celkového príjmu, najlepšie zarábajúcich 10 % poberalo približne 18 % celkového príjmu, čo znamená, že na stredných 40 % zostávalo približne 50 % celkového príjmu. Po roku 1990 nerovnosť stúpila, a to tak, že 50 % najhoršie zarábajúcich poberalo v priemere už len 25 % celkového príjmu, 10 % najlepšie zarábajúcich poberalo v priemere až 30 % celkového príjmu, z toho 10 % poberalo iba 1 % najlepšie zarábajúcich, čo necháva približne 45 % celkového príjmu pre 40 % priemerne zarábajúcich. V roku 2008-2009 si môžeme všimnúť miernu korekciu rastúceho trendu u 10 % a 1 % najlepšie zarábajúcich, avšak vidíme, že podiel horného decilu na celkovom príjme sa zvýšil približne rovnako na úkor stredných 40 % a spodných 50 %.

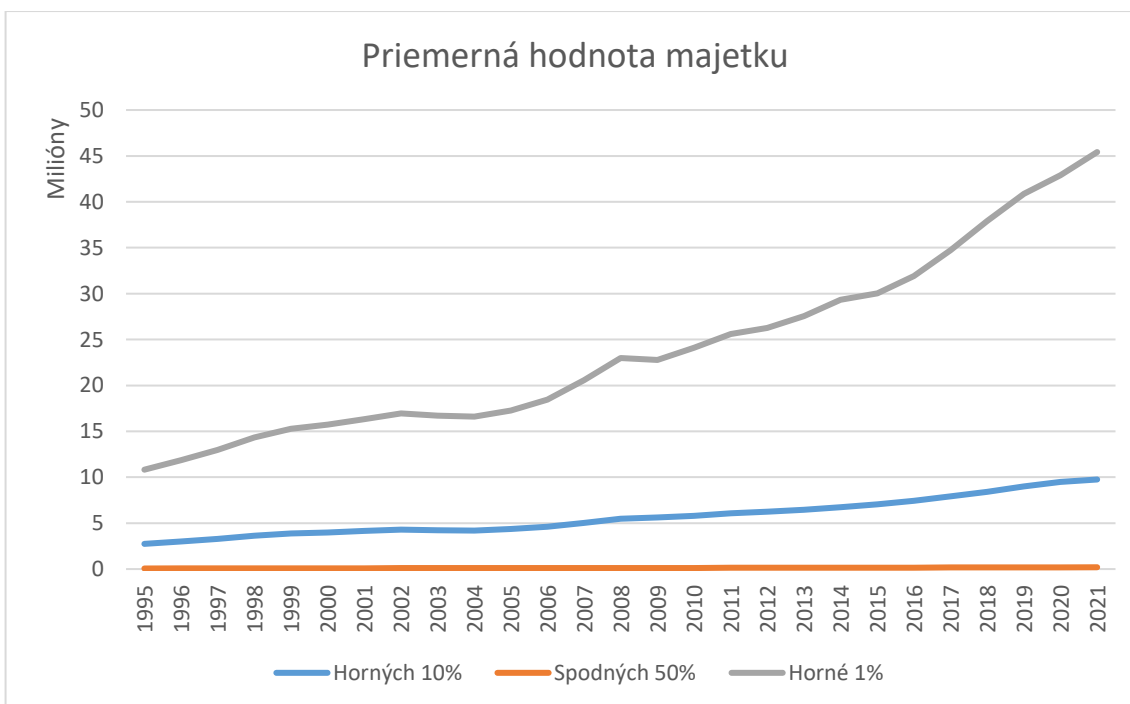
Graf 13 Podiel príjmových skupín na celkovom príjme (Zdroj: www.wid.world)

Okrem príjmovej nerovnosti sme poukazovali aj na nerovnosť kapitálovú, ktorá je tentokrát znázornená na grafe 14 a 15. Kapitálová nerovnosť síce nemá až taký dynamický vývoj ako príjmová, pretože nahromadenie kapitálu si vyžaduje dlhšie časové obdobie, no vykazuje omnoho väčšiu mieru nerovnosti, ako nerovnosť príjmová. Horný decil najmajetnejších vlastní v priemere 55 % celkového majetku, pričom približne od roku 2009 rastie podiel samotného najmajetnejšieho percentilu. Najmenej majetných 50 % obyvateľstva vlastní v priemere 5-6 % celkového majetku, pričom sa ich podiel s postupom času mierne znižuje, a na 40 % stredne majetných pripadá 40 % celkového majetku. V absolútnych číslach to

znamená, že 1 % najmajetnejších vlastní majetok v hodnote približne 45 miliónov Kč, zatiaľ čo 50 % najmenej majetnej populácie vlastní majetok v hodnote približne 200 tisíc Kč. S určitosťou však vieme povedať, že majetková či kapitálová nerovnosť naberá väčších rozmerov než príjmová.

Graf 14 Podiel majetkových skupín na celkovom majetku (Zdroj: www.wid.world)

Graf 15 Priemerná hodnota majetku jednotlivých majetkových skupín (Zdroj: www.wid.world)

5.3 Vývoj daňového systému a sociálneho zabezpečenia

Pretože ďalej budeme navrhovať riešenia a odporúčania pre český daňový systém, poskytneme aj krátku analýzu jeho vývoja a súčasného stavu, pričom sa zameriame aj na výdaje na sociálne zabezpečenie. V tabuľke 1 poskytujeme prehľad vývoja českého daňového systému v podobe pomeru jednotlivých druhov daňových príjmov v percentuálnom pomere k HDP. Môžeme si všimnúť, že celkové daňové príjmy a priame dane z príjmu právnických a fyzických osôb zaznamenali v čase hospodárskej krízy mierny pokles na zmiernenie jej dôsledkov a odvtedy postupne stúpajú. Príjmy z nepriamych daní sa vo svojom priebehu mierne zvyšovali aj znižovali, no ostávali približne na svojej priemernej hodnote, a rovnako príjmy z majetkových daní sa takmer nemenili, zatiaľ čo povinné platby odvodov na sociálne poistenie sa v priebehu neustále mierne zvyšovali.

Tabuľka 1 Daňové príjmy ČR v % z HDP (Zdroj: www.compareyourcountry.org)

Česká republika					
Rok	Celkom	Nepriame dane	DPPO, DPFO	Soc. Poistenie	Majetkové dane
1995	34,50	11,10	8,60	14,30	0,50
1996	33,10	10,90	7,50	14,20	0,50
1997	33,40	10,40	8,00	14,60	0,50
1998	32,30	10,00	7,50	14,30	0,50
1999	33,10	10,60	7,70	14,40	0,50
2000	32,30	10,20	7,40	14,30	0,50
2001	32,40	9,90	7,70	14,30	0,50
2002	33,30	9,90	8,20	14,70	0,50
2003	34,10	10,10	8,70	14,80	0,50
2004	34,50	10,90	8,60	14,60	0,40
2005	34,20	10,90	8,30	14,70	0,40
2006	33,80	10,40	8,30	14,80	0,40
2007	34,10	10,40	8,50	14,90	0,40
2008	33,30	10,60	7,50	14,70	0,40
2009	32,10	10,80	6,80	14,10	0,40
2010	32,20	10,90	6,50	14,40	0,40
2011	33,00	11,30	6,70	14,50	0,50
2012	33,40	11,50	6,80	14,60	0,50
2013	33,70	11,70	7,00	14,60	0,50
2014	32,90	11,00	7,00	14,40	0,40
2015	33,10	11,30	7,10	14,30	0,50
2016	34,00	11,40	7,50	14,60	0,50
2017	34,40	11,50	7,60	14,80	0,50
2018	35,00	11,30	7,90	15,30	0,50
2019	34,80	11,10	7,90	15,40	0,40

Najväčší podiel na celkových daňových príjmoch nesú platby sociálneho poistenia, v priemere 43,5 % avšak ich podiel na celkových daňových príjmoch od roku 2016 prudko stúpa. Nepriame dane majú druhý najväčší pomer, ktorý sa v rokoch po hospodárskej kríze zvýšil a následne až v roku 2016-2017 začína približovať k hodnotám pred dvadsiatimi rokmi. Najmenej sa na celkovom daňovom príjme podieľajú priame dane, konkrétne majetkové dane v priemere 1,4 %, a podiel daní z príjmu síce po roku 2007 prudko klesol a odvtedy sa nedostal na pôvodnú úroveň, no postupne od roku 2013 mierne rastie.

Tabuľka 2 Výdaje ČR na sociálne zabezpečenie v % z HDP (Zdroj: www.compareyourcountry.org)

ČESKÁ REPUBLIKA										
Rok	Celkom	Staroba	Zdravie	Rodina	Nezamestnanosť	Pozostalí	Práceschopnosť	Programy tu práce	Bývanie	Iné
1990	14,1	4,8	3,6	2,3	-	0,8	2,2	-	-	0,4
1991	15,1	5,2	3,7	2,5	0,2	0,8	2	0,2	-	0,5
1992	15,2	5,3	3,8	2,4	0,1	0,8	2	0,2	-	0,6
1993	15,5	4,9	5	2	0,1	0,8	2	0,1	-	0,6
1994	15,7	4,8	5,1	2	0,1	0,7	2,2	0,1	-	0,7
1995	15,9	5,4	5,1	1,8	0,3	0,8	2,2	0,1	-	0,2
1996	16	5,5	5	1,7	0,4	0,8	2,3	0,1	-	0,2
1997	16,8	6,2	5	1,7	0,5	0,8	2,3	0,1	-	0,2
1998	17	6,3	5	1,8	0,5	0,8	2,1	0,1	0,1	0,3
1999	17,8	6,5	5,2	1,8	0,6	0,8	2,2	0,2	0,1	0,4
2000	17,9	6,5	5,1	1,8	0,6	0,8	2,4	0,2	0,1	0,4
2001	17,8	6,4	5,2	1,7	0,5	0,8	2,5	0,2	0,1	0,4
2002	18,5	6,6	5,6	1,7	0,6	0,8	2,5	0,2	0,1	0,4
2003	18,7	6,3	5,8	1,7	0,7	0,8	2,6	0,2	0,1	0,5
2004	17,6	6,1	5,6	1,7	0,6	0,7	2,2	0,2	0,1	0,4
2005	17,9	6,2	5,5	2	0,6	0,7	2,2	0,2	0,1	0,4
2006	17,7	6,2	5,3	2	0,5	0,7	2,3	0,2	0,1	0,4
2007	17,4	6,3	5,1	2,2	0,5	0,7	2,2	0,2	0,1	0,1
2008	17,8	6,6	5,2	2,3	0,6	0,7	2	0,2	0,1	0,1
2009	20	7,4	6	2,4	1	0,7	2	0,3	0,1	0,1
2010	19,6	7,6	5,7	2,4	0,7	0,7	2	0,3	0,1	0,1
2011	19,6	7,9	5,8	2,2	0,6	0,7	1,9	0,3	0,1	0,1
2012	19,8	8,1	5,8	2,2	0,6	0,7	1,8	0,2	0,2	0,2
2013	20,6	8,1	6,5	2,2	0,6	0,7	1,8	0,3	0,2	0,2
2014	20,1	7,9	6,3	2,1	0,6	0,6	1,7	0,4	0,3	0,2
2015	19,2	7,6	5,9	2	0,5	0,6	1,7	0,4	0,3	0,2
2016	19	7,5	5,8	2	0,5	0,6	1,7	0,4	0,3	0,2
2017	18,5	7,4	5,9	2	0,4	0,5	1,7	0,3	0,2	0,1

Z dôvodu existencie nerovnosti a nutnosti štátu pomáhať svojim obyvateľom v nepriaznivých sociálnych situáciách, je dôležitý aj vývoj výdajov Českej republiky na sociálne zabezpečenie, ktorý je vyjadrený v % z HDP v Tabuľke 2. Výdaje na podporu v starobe zahŕňajú dôchodky, predčasné starobné dôchodky, pomoc v domácnosti a pobytové služby pre seniorov, výdaje na podporu v zložitých zdravotných situáciách výdavky na ústavnú a ambulantnú starostlivosť, zdravotnícky tovar a prevenciu, výdavky na podporu rodín prídavky a benefity na deti, podporu pri starostlivosti o dieťa, podporu príjmu počas dovolenky a platby pre osamelého rodiča, výdavky na podporu v nezamestnanosti dávky finančnej podpory v nezamestnanosti alebo platby predčasného dôchodku z dôvodov trhu práce, výdavky na podporu pozostalých sirotské a vdovské dôchodky a pohrebné, výdavky na podporu v práceneschopnosti opatrovateľské služby, dávky v invalidite, dávky vyplývajúce z právnych predpisov o úrazoch a nemocenské dávky zamestnancov, výdavky na aktívne politiky a programy trhu práce výdaje na školenia, stimuly pre zamestnanosť, integráciu zdravotne postihnutých, priamu tvorbu pracovných miest a stimuly na začatie podnikania, výdaje na bývanie príspevky na bývanie a dotácie na nájomné, a kategória iné zahŕňa nekategorizované peňažné dávky pre nízkopríjmové domácnosti a iné sociálne služby, ako napríklad podporné programy či potravinové dotácie.

Vo svojom priebehu sa celkové výdaje na sociálne zabezpečenie zvyšovali a výrazný rast zaznamenali hlavne v období po hospodárskej kríze, avšak nebolo to spôsobené rastom výdajov na podporu v nezamestnanosti, ktoré paradoxne od tohoto obdobia postupne klesajú. Mierne vzrástli výdaje na programy na trhu práce a výdaje súvisiace s podporou v zložitejších zdravotných situáciách, a výrazne rástli od roku 2008 hlavne výdaje na podporu v starobe.

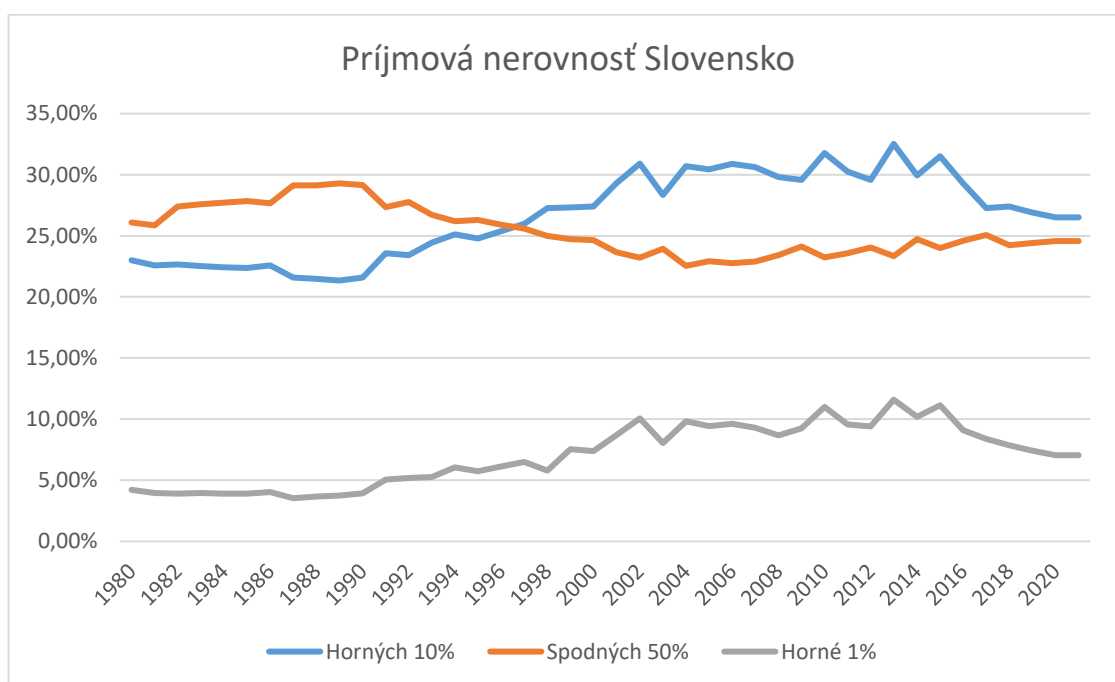
5.4 Porovnanie s inými krajinami

Pre porovnávanie nerovnosti v Českej republike s inými krajinami sme si zvolili krajiny V4, teda Slovensko, Poľsko a Maďarsko z dôvodu regionálnej blízkosti, ďalej USA a Spojené kráľovstvo, ako vzorku západných rozvinutejších krajín, a škandinávske krajiny kvôli všeobecnému názoru vyššej rozvinutosti a rovnosti.

5.4.1 Slovenská republika

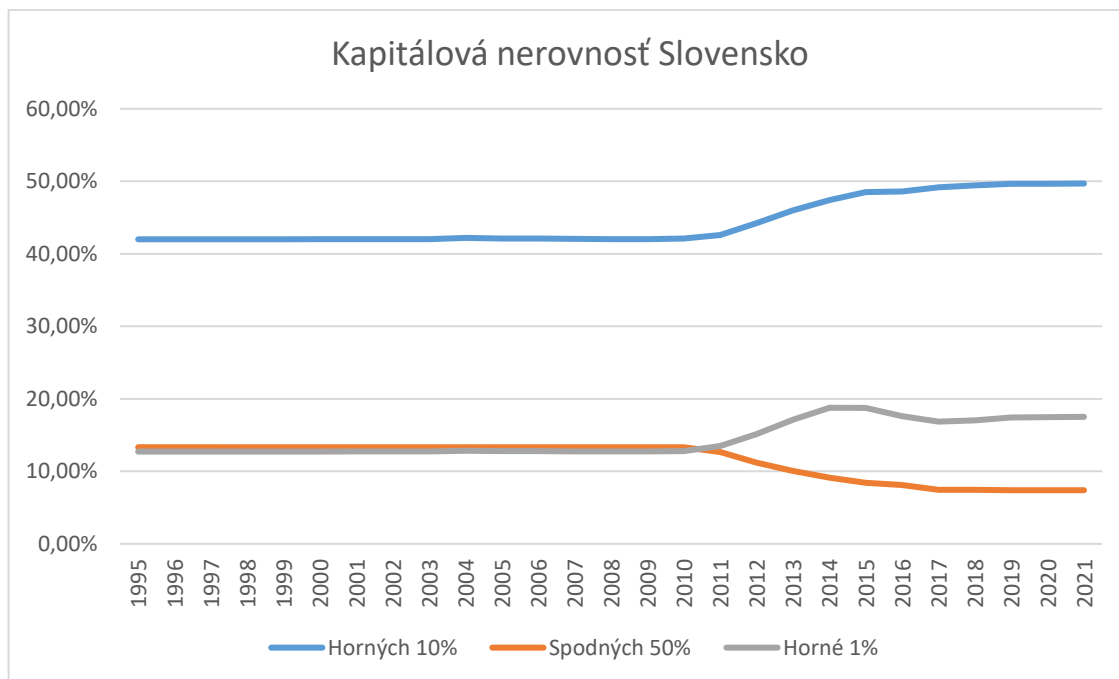
Miera príjmovej nerovnosti v Českej a Slovenskej republike je približne rovnaká. Môžeme si však všimnúť, vývoj príjmovej nerovnosti v Českej republike bol od roku 1994 pomerne

stabilný, zatiaľ čo vývoj príjmovej nerovnosti v Slovenskej republike bol viac dynamický vo svojom priebehu a nereagoval tak výrazne na hospodársku krízu, ako ten v ČR. Už od roku 1992 sa v Slovenskej republike neustále zvyšuje pomer horného decilu na celkovom príjme, a to hlavne kvôli neustálemu rastu pomeru najvyššieho percentilu na celkovom príjme. Od roku 2017 sa príjmová nerovnosť ako v Českej tak v Slovenskej republike mierne znížila, avšak výraznejšie priblíženie vidíme v Slovenskej republike s tým, že pomer najvyššieho percentilu na celkovom príjme je v roku 2020 zhruba o 3 % nižší než pomer najvyššieho percentilu v ČR.

Graf 16 Vývoj príjmovej nerovnosti v Slovenskej republike (Zdroj: www.wid.world)

Miera kapitálovej nerovnosti v Slovenskej republike do roku 2010 nevykazuje výrazné zmeny, čo by sme mohli pripísať aj nedostatočným informáciám a chýbajúcim dátam potrebných k výpočtom. Avšak po roku 2011 si môžeme všimnúť, že pomer horného decilu aj najvyššieho percentilu na celkovom majetku je nižší v Slovenskej republike a 50 % najmenej majetného obyvateľstva vlastní približne o 1 % viac, než je tomu pri tejto skupine v ČR. Z porovnania príjmovej a kapitálovej nerovnosti teda môžeme povedať, že nerovnosť v Slovenskej republike je mierne nižšia a nereaguje tak dynamicky na ekonomickú situáciu, ako nerovnosť v Českej republike.

Graf 17 Vývoj kapitálovej nerovnosti v Slovenskej republike (Zdroj: www.wid.world)

Tabuľka 3 Daňové príjmy v % z HDP v Slovenskej republike (Zdroj: www.compareyourcountry.org)

Slovenská republika					
Rok	Celkom	Nepriame dane	DPPO, DPFO	Soc. Poistenie	Majetkové dane
1995	39,50	14,20	10,10	14,70	0,60
1996	38,60	13,50	8,80	15,50	0,70
1997	36,50	12,60	8,60	14,60	0,60
1998	36,10	12,50	8,40	14,60	0,60
1999	34,80	12,00	8,40	13,80	0,60
2000	33,60	12,20	6,90	13,90	0,60
2001	32,70	11,10	6,90	14,10	0,60
2002	32,80	11,30	6,50	14,40	0,60
2003	32,60	11,80	6,60	13,60	0,60
2004	31,50	12,10	6,00	12,90	0,50
2005	31,30	12,50	5,90	12,40	0,50
2006	29,30	11,30	6,00	11,50	0,40
2007	29,20	11,30	6,10	11,50	0,40
2008	29,10	10,70	6,40	11,60	0,40
2009	28,90	10,60	5,50	12,40	0,40
2010	28,10	10,50	5,30	12,00	0,40
2011	29,10	11,30	5,40	12,00	0,40
2012	28,70	10,70	5,40	12,20	0,40
2013	31,00	11,30	6,00	13,20	0,40
2014	31,90	11,60	6,50	13,40	0,40
2015	32,70	11,60	6,90	13,70	0,40

2016	33,20	11,60	7,00	14,10	0,40
2017	34,00	12,00	7,10	14,60	0,40
2018	34,20	11,90	7,10	14,70	0,40
2019	34,60	12,10	7,10	15,00	0,40

Celkové daňové príjmy Slovenskej republiky potom od vzniku štátu postupne klesajú, nižšiu hodnotu vykazujú v čase hospodárskej krízy ako tomu bolo aj v Českej republike a od roku 2011 opäť začínajú rásť, pričom si udržiavajú o niečo málo nižšiu hodnotu než celkové daňové príjmy ČR. Príjmy z daní z príjmu majú tiež podobný vývoj na Slovensku aj v Česku, avšak po celú dobu, až na výnimky niekoľkých rokov po vzniku štátu, bola ich hodnota nižšia než v ČR, v čase hospodárskej krízy približne o 1 %. Príjmy z daní z príjmu sa postupne znižujú a vývoj nepriamych daní je o niečo dynamickejší. Príjmy z nepriamych daní sa postupne do hospodárskej krízy znižovali a od roku 2013 dosahujú priemerne rovnakých hodnôt ako pred krízou, zatiaľ čo v Českej republike príjmy z nepriamych daní dosahujú mierne vyšších hodnôt než pred krízou. A opäť aj príjmy z platieb sociálneho poistenia reagovali negatívnejšie na hospodársku krízu na Slovensku, odkedy postupne rastú o niečo prudšie než v Česku.

Tabuľka 4 Výdaje na sociálne zabezpečenie v % z HDP v Slovenskej republike (Zdroj: www.compareyourcountry.org)

SLOVENSKÁ REPUBLIKA										
Rok	Celkom	Staroba	Zdravie	Rodina	Nezamestnanosť	Preživší	Práceschopnosť	Programy thu práce	Bývanie	Iné
1990	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1991	0,2	0	0	0	0	0	0	0,2	0	0
1992	1,1	0	0	0	0	0	0	1,1	0	0
1993	0,3	0	0	0	0	0	0	0,3	0	0
1994	0,5	0	0	0	0	0	0	0,5	0	0
1995	18,3	5,4	5,6	2,4	0,4	1	2	0,7	0	0,8
1996	17,9	5,4	5,4	2,2	0,4	1	2,1	0,7	0	0,7
1997	17,5	5,4	5,2	2	0,5	1	2,2	0,6	0	0,6
1998	17,6	5,5	5,1	2	0,6	1	2,2	0,4	0	0,8
1999	18	5,6	4,9	2,2	0,8	1	2,2	0,2	0	1,1
2000	17,5	5,6	4,7	2	0,6	0,9	2,2	0,3	0,1	1,1
2001	17,3	5,6	4,8	1,8	0,4	0,9	2,2	0,4	0,1	1,1
2002	17,3	5,7	4,9	1,8	0,3	0,9	2,2	0,4	0,1	1
2003	16,6	5,7	4,8	1,8	0,3	0,8	2,1	0,3	0,1	0,7
2004	15,7	5,5	5	1,9	0,3	0,8	1,5	0,2	0	0,5
2005	15,4	5,6	5	1,5	0,3	0,8	1,4	0,3	0	0,5
2006	14,9	5,4	4,8	1,4	0,3	0,8	1,4	0,3	0	0,5
2007	14,7	5,2	5	1,3	0,4	0,8	1,4	0,2	0	0,4
2008	14,8	5,1	5,2	1,3	0,4	0,8	1,4	0,3	0	0,3

2009	17,7	6,3	5,8	1,6	0,7	0,9	1,8	0,2	0	0,4
2010	17,5	6,2	5,6	1,6	0,7	0,9	1,8	0,3	0	0,4
2011	17,1	6,2	5,4	1,6	0,5	0,9	1,8	0,3	0	0,4
2012	17,4	6,3	5,5	1,7	0,5	0,9	1,9	0,2	0	0,4
2013	17,6	6,5	5,6	1,7	0,4	0,9	1,9	0,2	0	0,4
2014	17,5	6,8	5,5	1,7	0,3	0,9	1,8	0,2	0	0,3
2015	17,1	6,7	5,4	1,6	0,3	0,8	1,8	0,2	0	0,3
2016	17,4	6,7	5,6	1,6	0,4	0,8	1,9	0,2	0	0,2
2017	17,4	6,8	5,4	1,7	0,4	0,8	1,9	0,2	0	0,2

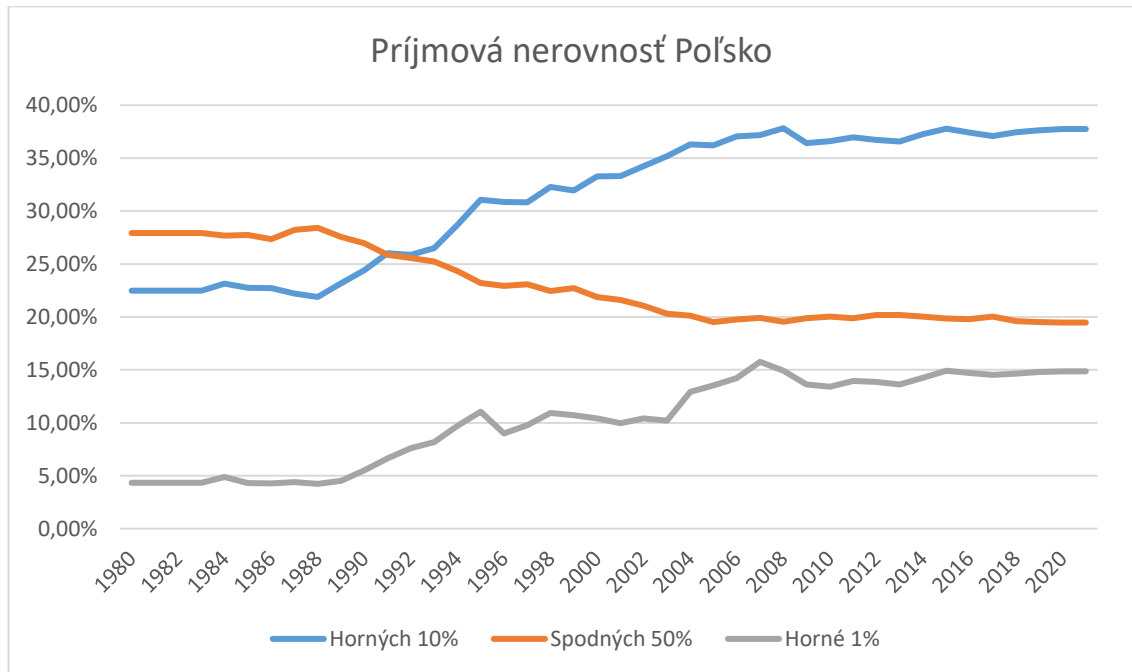
Celkové výdaje na sociálne zabezpečenie v Slovenskej republike postupne do roku 2008 klesali, vplyvom hospodárskej krízy však stúpili a držia sa na približne rovnakej úrovni, ktorá je nižšia než v Českej republike. Výdaje súvisiace s podporou v nezamestnanosti dosahovali vo svojom priebehu takmer vždy priemerných 0,4 % z HDP, iba v rokoch 2009 a 2010 vystúpili na 0,7 %. Výdaje na podporu v starobe sa rovnako ako v ČR od hospodárskej krízy zvyšujú, avšak sú nižšie než v ČR. Výdaje na podporu v zložitej zdravotnej situácii, na podporu rodiny, pozostalých a programov na trhu práce boli v celom svojom priebehu pomerne nemenné, naopak výdaje na inú nekategorizovanú sociálnu podporu postupne klesajú. Zaujímavé je, že na Slovensku buď chýbajú údaje o hodnote výdajov na podporu bývania, alebo tieto výdaje dosahujú len veľmi nízkych hodnôt, niekedy nulových.

5.4.2 Poľsko

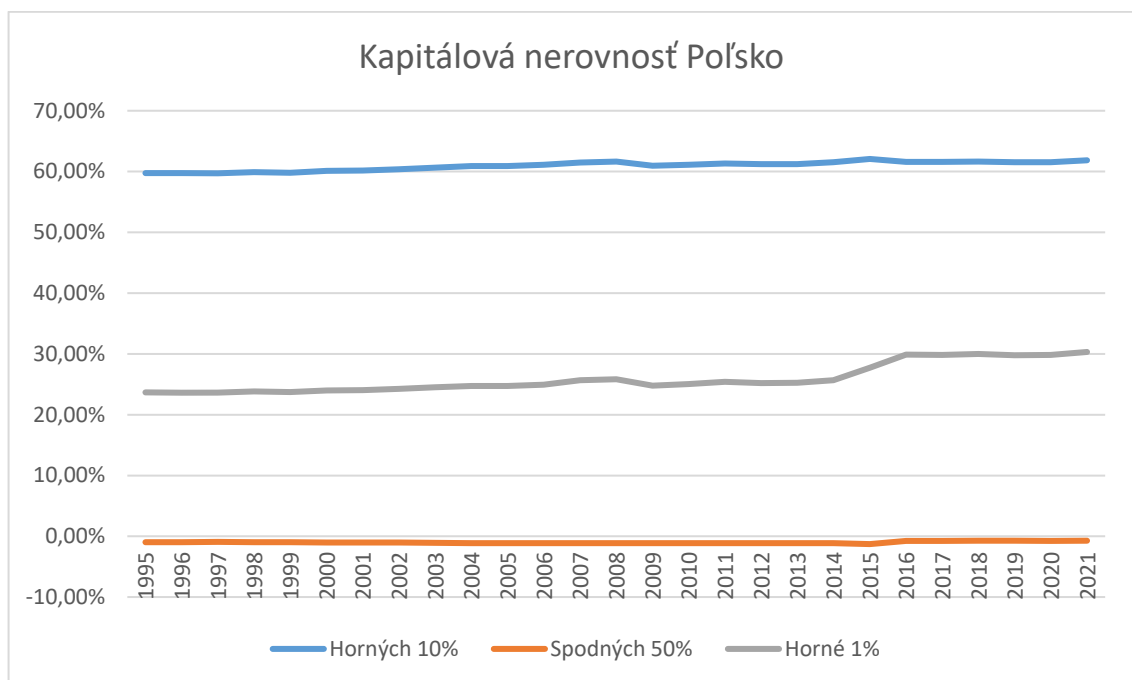
Rovnako ako vývoj príjmovej nerovnosti v ČR, tak aj vývoj príjmovej nerovnosti v Poľsku sa obrátil v neprospech skupín obyvateľstva s nižším príjmom, avšak v Poľsku je príjmová nerovnosť výrazne vyššia, než v ČR. Do roku 2008 prudko stúpa podiel horného decilu a najvyššieho percentilu na celkovom príjme, pričom v roku 2008 pomer horného decilu na celkovom príjme v Poľsku je takmer o 5 % vyšší než v ČR, a pomer najvyššieho percentilu je vyšší o 2 % (v roku 2020 je pomer najvyššieho percentilu na celkovom príjme v Poľsku vyšší o 5 % než je tomu v ČR). Po roku 2008 sa vývoj príjmovej nerovnosti v Poľsku stabilizuje približne na dovtedy dosiahnutých hodnotách.

Aj kapitálová nerovnosť v Poľsku dosahuje väčších rozmerov než v ČR. Po roku 2008 si môžeme všimnúť miernu reakciu na hospodársku krízu, avšak podiel najvyššieho percentilu na celkovom majetku rastie o niečo prudšie v Poľsku než v ČR. Zaujímavá je pozícia 50 % najmenej majetných obyvateľov, ktorá je v celom svojom priebehu pod nulou, to znamená, že táto skupina v Poľsku vlastní celkovo viac dlhov než čistého majetku. Z uvedených

grafov a porovnaní môžeme konštatovať, že miera príjmovej aj kapitálovej nerovnosti v Poľsku je vyššia ako v Českej republike.

Graf 18 Vývoj príjmovej nerovnosti v Poľsku (Zdroj: www.wid.world)

Graf 19 Vývoj kapitálovej nerovnosti v Poľsku (Zdroj: www.wid.world)

Na vývoji celkových daňových príjmov v Poľsku vidíme podobnú situáciu ako v ČR a SR, postupné klesanie hodnôt, v dôsledku hospodárskej krízy výraznejší pokles a následne v posledných rokoch prudšie zvýšenie. Priame dane z majetku sa udržiavajú na pomerne rovnakej úrovni, ktorá je zhruba o 1 % vyššia než v Českej a Slovenskej republike. Priame

dane z príjmu boli v 90. rokoch na vyššej úrovni než v ČR a SR, potom vidíme mierny pokles a rastúcu tendenciu, ktorú pribrzdila hospodárska kríza, rovnako ako pri nepriamych daniach. Naopak pri príjmoch zo sociálneho poistenia vidíme klesajúcu tendenciu, ktorú hospodárska kríza zvrátila.

Celkové výdaje na sociálne zabezpečenie však v Poľsku postupne klesajú, aj keď v priebehu rokov nájdeme občasné mierne zvýšenie, ako napríklad v roku 2009 a 2010, avšak sú stále vyššie, než v Česku a na Slovensku. Výdaje na podporu rodiny, pozostalých a na podporu bývania zostávajú vo svojom priebehu zhruba na rovnakej úrovni, zatiaľ čo výdaje na podporu v práceneschopnosti a nezamestnanosti postupne klesajú. Výdaje na programy na trhu práce sa takisto držia na nízkej úrovni, aj keď v roku 2008-2010 sa mierne zvýšili v dôsledku krízy. Naopak mierne rastúci trend vidíme pri výdajoch na podporu v zložitej zdravotnej situácii. Výdaje na podporu v starobe tiež vykazovali rastúci trend, ktorý sa pred hospodárskou krízou začínal obracať na klesajúci, avšak jeho vývoj bol práve hospodárskou krízou mierne korigovaný a v posledných rokoch sa udržiava zhruba na rovnakej priemernej úrovni 9 % z HDP.

Tabuľka 5 Daňové príjmy v % z HDP v Poľsku (Zdroj: www.compareyourcountry.org)

Poľsko					
Rok	Celkom	Nepriame dane	DPPO, DPFO	Soc. Poistenie	Majetkové dane
1995	36,60	13,00	10,90	11,10	1,30
1996	36,60	13,20	10,40	11,40	1,30
1997	36,10	12,70	10,20	11,50	1,30
1998	35,30	12,00	10,10	11,50	1,40
1999	35,00	12,40	7,20	13,60	1,40
2000	32,90	11,60	6,70	12,90	1,40
2001	32,80	11,50	6,00	13,40	1,70
2002	33,00	12,20	6,10	12,80	1,60
2003	32,40	12,20	5,90	12,60	1,50
2004	31,90	12,20	5,90	12,10	1,50
2005	33,00	12,60	6,40	12,10	1,50
2006	33,60	12,90	7,00	12,00	1,40
2007	34,60	13,20	7,90	11,80	1,40
2008	34,30	13,30	8,00	11,20	1,40
2009	31,40	11,90	6,80	11,10	1,30
2010	31,30	12,60	6,30	10,80	1,30
2011	31,80	12,70	6,40	11,10	1,30
2012	32,20	12,00	6,60	12,00	1,30
2013	32,10	11,80	6,30	12,30	1,40
2014	32,10	11,90	6,40	12,20	1,40
2015	32,40	11,90	6,50	12,40	1,40

2016	33,40	12,40	6,70	12,70	1,40
2017	34,10	12,80	6,90	12,80	1,40
2018	35,10	13,10	7,40	13,10	1,30
2019	35,10	12,80	7,50	13,20	1,30

Tabuľka 6 Výdaje na sociálne zabezpečenie v % z HDP v Poľsku (Zdroj: www.compareyourcountry.org)

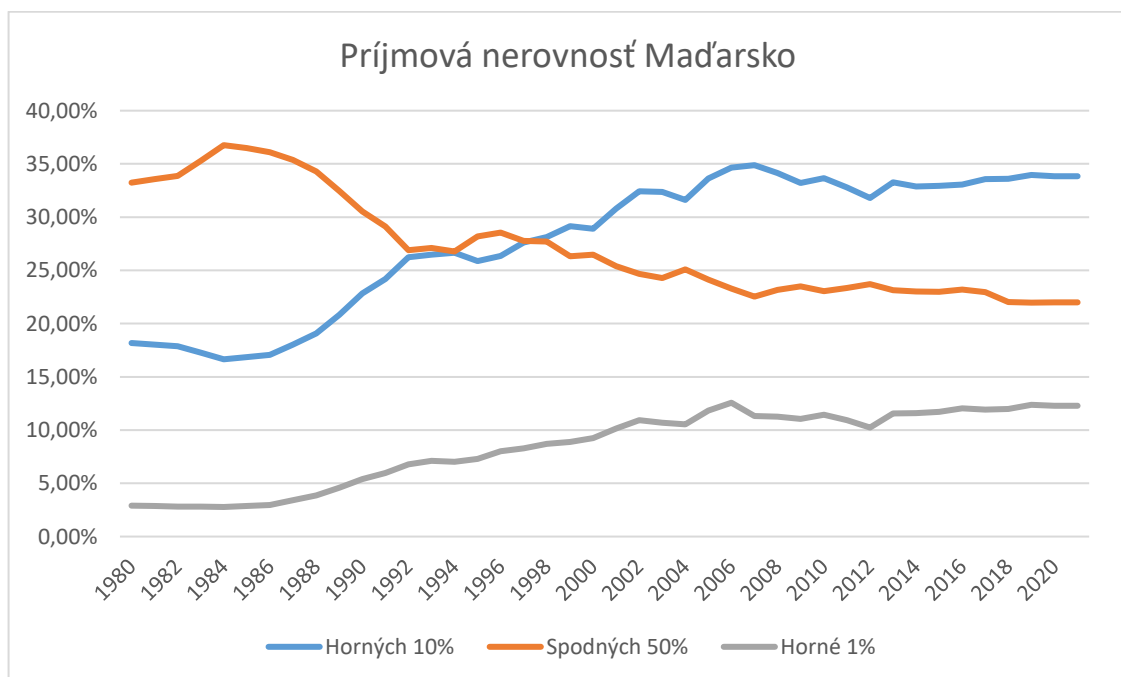
POĽSKO										
Rok	Celkom	Staroba	Zdravie	Rodina	Nezamestnanosť	Preživší	Práceschopnosť	Programy tu práce	Bývanie	Iné
1990	14,1	4	3,9	1,6	0	1,1	3,3	0,1	0	0,1
1991	20,5	6,3	4,2	2,2	1,2	1,4	4,6	0,2	0,1	0,3
1992	24,1	7,4	4,3	2,1	2,2	1,8	5,5	0,3	0,2	0,3
1993	23,6	7,6	3,9	1,8	1,7	1,9	5,7	0,5	0	0,5
1994	22,4	7,5	3,6	1,4	1,6	1,9	5,6	0,4	0	0,4
1995	21,8	7,4	3,6	1	1,6	1,8	5,5	0,4	0,1	0,4
1996	22	7,3	3,9	0,9	1,5	1,9	5,5	0,5	0,1	0,4
1997	21,4	7,6	3,5	0,9	1	1,9	5,6	0,5	0,1	0,3
1998	21	7,3	3,5	1,1	0,5	1,9	5,7	0,5	0,2	0,3
1999	21,3	7,4	3,8	1,1	0,6	1,9	5,6	0,4	0,2	0,3
2000	20,3	8,5	3,6	1,2	0,9	2,1	3,4	0,3	0,2	0,1
2001	21,7	9,3	4	1,2	0,9	2,3	3,5	0,2	0,2	0,1
2002	22	9,5	4,3	1,2	0,9	2,3	3,4	0,2	0	0,2
2003	22	9,6	4,1	1,1	0,8	2,3	3,3	0,4	0,2	0,2
2004	21,3	9,5	4	1,2	0,7	2,2	3,1	0,3	0,1	0,2
2005	20,8	9,2	4	1,2	0,5	2,1	2,9	0,4	0,1	0,4
2006	20,5	9,3	4	1,2	0,5	2,1	2,7	0,4	0,1	0,2
2007	19,6	8,7	4,1	1,2	0,3	2	2,5	0,5	0,1	0,2
2008	20,3	8,9	4,6	1,2	0,2	2	2,5	0,6	0,1	0,2
2009	21,4	9,7	4,7	1,3	0,3	2	2,5	0,6	0,1	0,2
2010	20,8	9,1	4,6	1,3	0,3	2	2,5	0,7	0,1	0,2
2011	19,7	8,8	4,4	1,3	0,2	1,9	2,4	0,4	0,1	0,2
2012	19,7	9	4,3	1,3	0,2	1,9	2,4	0,4	0,1	0,1
2013	20,4	9,3	4,5	1,4	0,2	1,9	2,4	0,5	0,1	0,1
2014	20,2	9,3	4,4	1,4	0,2	1,9	2,3	0,5	0,1	0,1
2015	20,2	9,2	4,4	1,5	0,2	1,9	2,3	0,5	0,1	0,1
2016	21	9,2	4,5	2,5	0,1	1,8	2,3	0,4	0,1	0,1
2017	20,7	8,9	4,5	2,6	0,2	1,8	2,2	0,4	0	0,1

5.4.3 Maďarsko

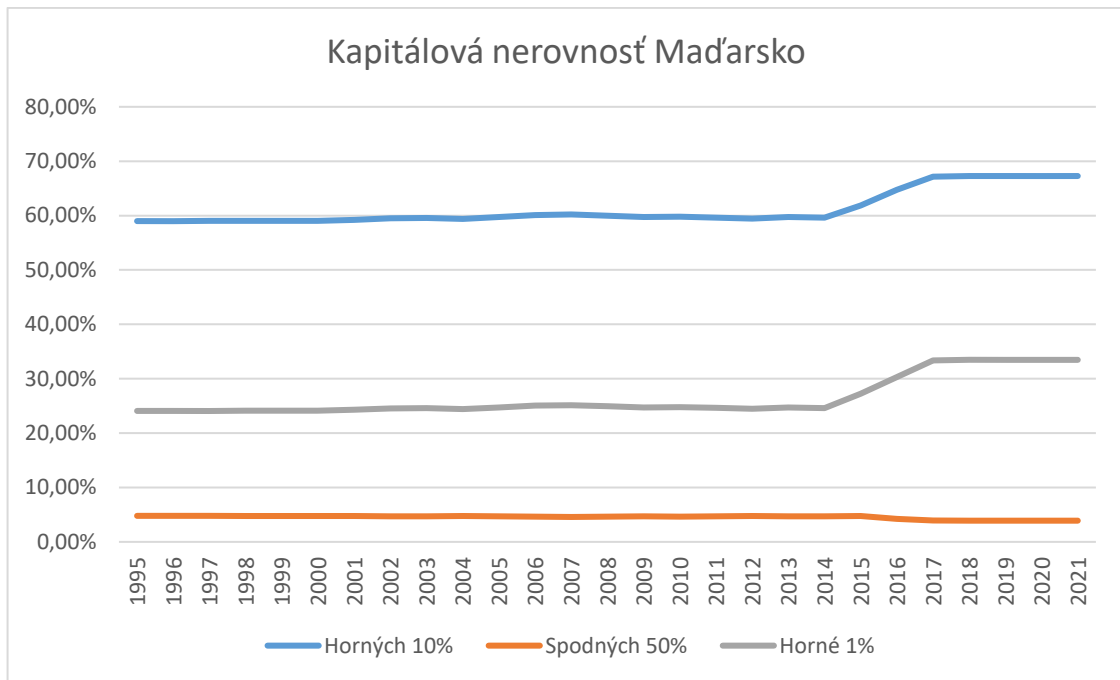
Príjmová nerovnosť v Maďarsku dosahovala najnižšej miery v roku 1984, keď horný decil najlepšie zarábajúcich poberal 16 % celkového príjmu, z toho iba približne 2,5 % poberal najvyšší percentil a 50 % najhoršie zarábajúcich poberalo cez 36 % celkového príjmu. Odvtedy však miera nerovnosti neustále stúpa a v roku 2020 vykazuje vyššie hodnoty ako

príjmová nerovnosť v ČR a blíži sa miere nerovnosti v Poľsku. Rovnako ako v ČR a Poľsku, aj miera príjmovej nerovnosti v Maďarsku sa v pár rokoch nasledujúcich hospodársku krízu vyvíjala v neprospech najlepšie zarábajúcich, avšak zhruba od roku 2013 sa miera príjmovej nerovnosti opäť zvyšuje.

Kapitálová nerovnosť v Maďarsku sa podobne ako tá v SR dlho pohybovala na takmer tej istej úrovni, až potom od roku 2014 nabrala väčších rozmerov, a to hlavne v prospech horného decilu a najvyššieho percentilu. V súčasnosti je miera kapitálovej nerovnosti v Maďarsku vyššia, než kapitálová nerovnosť v ČR a dokonca vyššia, než kapitálová nerovnosť v Poľsku, pretože z grafu 21 vidíme, že 50 % najmenej majetných občanov nevlastní ani 5 % celkového majetku, pričom 10 % najmajetnejších vlastní takmer 70 % celkového majetku, z čoho vyše 30 % vlastní najmajetnejšie 1 % obyvateľov. Môžeme teda konštatovať, že miera príjmovej aj kapitálovej nerovnosti v Maďarsku je väčšia než v Českej republike, pričom miera kapitálovej nerovnosti je omnoho výraznejšia.

Graf 20 Vývoj príjmovej nerovnosti v Maďarsku (Zdroj: www.wid.world)

Graf 21 Vývoj kapitálovej nerovnosti v Maďarsku (Zdroj: www.wid.world)

V Maďarsku mali daňové príjmy dynamický vývoj, postupne do obdobia hospodárskej krízy klesali, potom prudko o 3 % vzrástli, v priebehu ďalších troch rokov opäť spadli na úroveň pred krízou a následne opäť prudko vzrástli, avšak od roku 2017 môžeme vidieť postupný pokles. Prvý prudký nárast v roku 2007 bol spôsobený zvýšením daňových príjmov z priamych daní z príjmu fyzických a právnických osôb, príjmov zo sociálneho poistenia a príjmami z nepriamych daní, zatiaľ čo druhý prudký nárast v roku 2012 bol spôsobený hlavne zvýšením príjmov z nepriamych daní, ďalej z priamych daní z príjmu a platieb sociálneho poistenia. Celkovo majú príjmy z nepriamych daní, iných neklasifikovaných daní a z priamych majetkových daní rastúci charakter, príjmy z priamych daní z príjmu majú klesajúci charakter, ktorý bol výraznejší v období po hospodárskej kríze a príjmy z platieb sociálneho poistenia sa udržiavajú na približne rovnakej úrovni priemerných 12,5 %.

Tabuľka 7 Daňové príjmy v % z HDP v Maďarsku (Zdroj: www.compareyourcountry.org)

Maďarsko					
Rok	Celkom	Nepriame dane	DPPO, DPFO	Soc. Poistenie	Majetkové dane
1995	40,80	16,60	8,50	14,50	0,50
1996	39,40	16,00	8,70	13,50	0,60
1997	37,70	14,80	8,20	12,80	0,60
1998	37,50	14,60	8,40	12,60	0,60
1999	38,20	15,40	9,00	11,60	0,60
2000	38,50	15,60	9,40	11,30	0,70
2001	37,60	14,60	9,70	11,20	0,70

2002	37,40	14,00	9,80	12,20	0,70
2003	37,20	14,60	9,20	12,10	0,80
2004	37,00	15,10	8,70	11,80	0,80
2005	36,50	14,60	8,60	11,90	0,80
2006	36,40	14,10	8,90	12,10	0,80
2007	39,30	14,90	9,90	13,20	0,80
2008	39,40	14,70	10,20	13,20	0,80
2009	38,80	15,50	9,50	12,60	0,80
2010	36,90	16,00	7,60	11,60	1,10
2011	36,40	15,90	6,10	12,70	1,10
2012	39,00	17,10	6,80	13,20	1,20
2013	38,50	16,90	6,60	12,90	1,30
2014	38,40	16,80	6,80	12,70	1,30
2015	38,70	17,00	6,90	12,70	1,30
2016	39,10	16,50	7,40	13,20	1,10
2017	37,90	16,30	7,30	12,30	1,00
2018	36,80	16,50	6,70	11,60	1,00
2019	36,50	16,30	6,50	11,70	0,90

Tabuľka 8 Výdaje na sociálne zabezpečenie v % z HDP v Maďarsku (Zdroj: www.compareyourcountry.org)

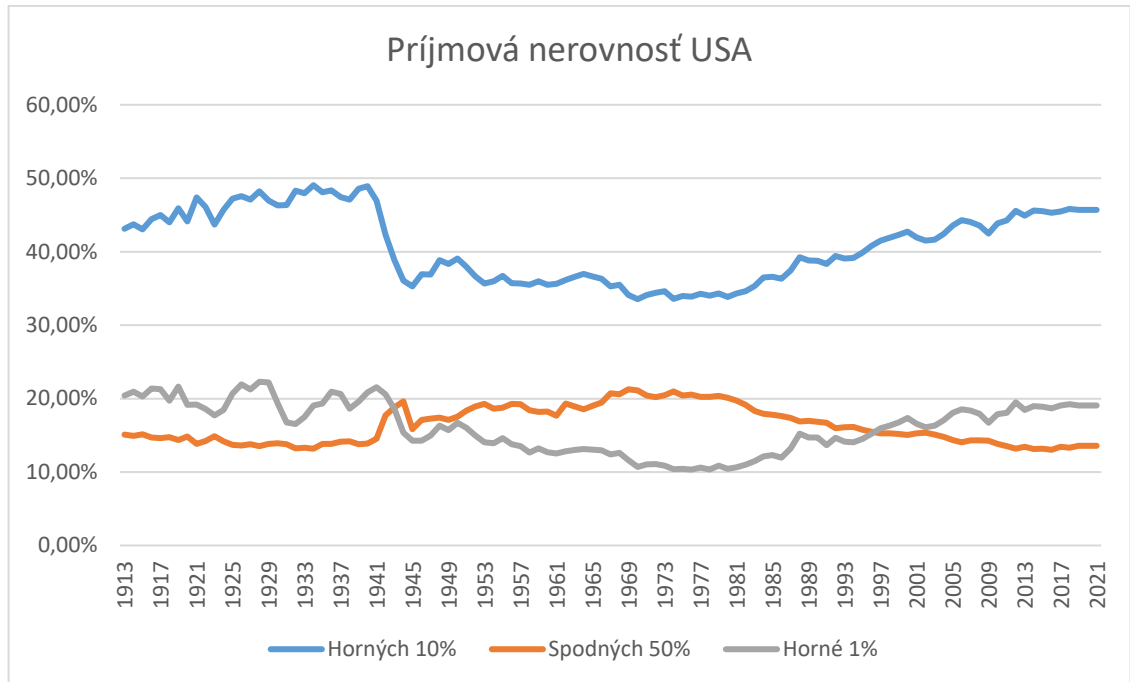
MAĎARSKO										
Rok	Celkom	Staroba	Zdravie	Rodina	Nezamestnanosť	Pozostalí	Práceschopnosť	Programy tu práce	Bývanie	Iné
1990	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1991	5,6	0	5,6	0	0	0	0	0	0	0
1992	8,6	0	5,9	0	2,1	0	0	0,6	0	0
1993	8,7	0	6	0	2,1	0	0	0,6	0	0
1994	8,2	0	6,4	0	1,2	0	0	0,6	0	0
1995	6,9	0	5,6	0	0,9	0	0	0,4	0	0
1996	6,5	0	5,4	0	0,7	0	0	0,4	0	0
1997	6	0	5	0	0,6	0	0	0,4	0	0
1998	5,9	0	4,9	0	0,6	0	0	0,4	0	0
1999	20,7	7	4,9	3,1	0,8	1,1	2,6	0,4	0,6	0,2
2000	20,2	6,9	4,7	3	0,7	1,1	2,6	0,4	0,6	0,2
2001	20	6,9	4,7	2,9	0,5	1,1	2,7	0,5	0,5	0,2
2002	20,9	7,4	5	2,9	0,5	1,1	2,8	0,5	0,5	0,2
2003	21,7	7,3	5,7	3,2	0,5	1,1	2,9	0,4	0,5	0,1
2004	21,1	7,3	5,5	3	0,5	1,2	2,8	0,3	0,4	0,1
2005	21,7	7,6	5,7	3	0,5	1,2	2,8	0,3	0,5	0,1
2006	22,2	7,8	5,5	3,3	0,6	1,3	2,8	0,3	0,5	0,1
2007	22,4	8,2	5	3,2	0,7	1,3	2,7	0,3	0,9	0,1
2008	22,5	8,6	4,9	3,2	0,7	1,3	2,7	0,3	0,7	0,1
2009	23,2	8,8	4,9	3,4	0,8	1,3	2,7	0,5	0,7	0,1
2010	23	8,9	5	3,4	0,8	1,3	2,4	0,6	0,5	0,1

2011	22,3	9	5	3,2	0,7	1,3	2,1	0,5	0,4	0,1
2012	22,6	9,6	4,9	3,1	0,5	1,3	2	0,8	0,3	0,1
2013	22,2	9,5	4,8	3	0,5	1,2	1,9	0,9	0,3	0,1
2014	21,5	9	4,7	2,9	0,4	1,2	1,9	1	0,3	0,1
2015	20,5	8,4	4,7	2,8	0,4	1,1	1,8	0,9	0,3	0,1
2016	20,2	8,3	4,8	2,8	0,3	1	1,7	0,9	0,3	0,1
2017	19,6	8	4,7	2,7	0,3	1	1,6	0,8	0,4	0,1
2018	19	7,8	4,7	2,6	0,3	0,9	1,5	0,6	0,5	0,1

Celkové výdaje na sociálne zabezpečenie v Maďarsku postupne rástli a od obdobia hospodárskej krízy naopak postupne klesajú. Výdaje na podporu v starobe nereagovali podobne ako v ostatných štátoch, stále sa postupne zvyšovali a až v roku 2013 dosiahli svojho vrcholu, od kedy postupne klesajú. V celom svojom priebehu mali klesajúci charakter výdaje na podporu v práceneschopnosti, ktoré nereagovali na hospodársku krízu. Mierne reagovali výdaje na podporu v nezamestnanosti, ktoré tiež mali inak klesajúci trend. Naopak výdaje na programy na trhu práce v období pred hospodárskou krízou rovnako postupne klesali, avšak od tohoto obdobia a hlavne od roku 2012 prudko rástli. Opačnú reakciu na krízu vidíme u výdajov na podporu rodiny, ktoré dovtedy rástli a odvtedy klesajú. Výdaje na podporu bývania sa tiež v rokoch 2007-2009 zvýšili a v období po kríze sa vrátili na nižšiu úroveň na akej boli pred krízou. U výdajov na podporu v komplikovanej zdravotnej situácii, na podporu pozostalých a iných výdajoch nevidíme v ich priebehu výraznejšie zmeny.

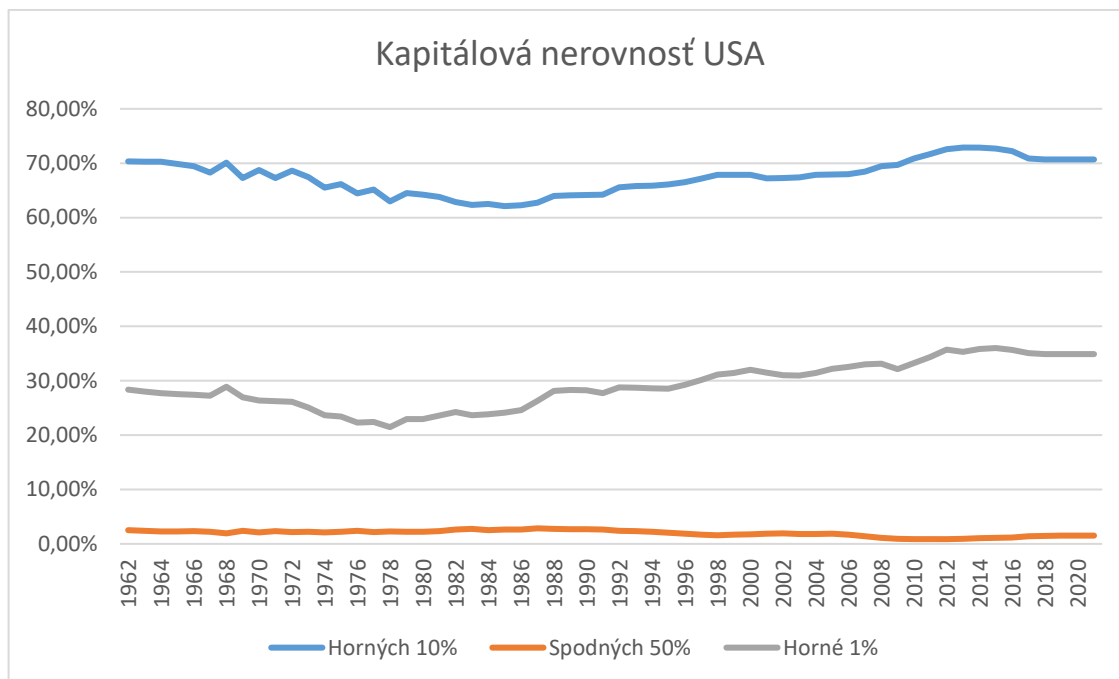
5.4.4 Spojené štáty americké

Údaje o nerovnosti v Spojených štátoch amerických siahajú hlbšie do minulosti ako údaje o nerovnosti v iných štátoch. Vidíme, že najvýraznejšia zmena v príjmovej nerovnosti nastala po ukončení druhej svetovej vojny, ktorá spôsobila výrazné zníženie podielu horného decilu na celkovom príjme, ktorý sa potom až zhruba do roku 1983 držal v priemere na rovnakých 35 %. Od tohoto roku potom postupne začína príjmová nerovnosť opäť narastať, pričom aj v USA si môžeme všimnúť miernej korekcie podielu horného decilu a najvyššieho percentilu spôsobenej hospodárskou krízou v roku 2007. Vo všeobecnosti je ale miera príjmovej nerovnosti v USA omnoho vyššia než miera príjmovej nerovnosti v ČR, v roku 2021 50 % najhoršie zarábajúcich poberá v USA ešte o 10 % menej z celkového príjmu, podiel horného decilu na celkovom príjme je väčší v USA o viac ako 15 %, pričom podiel samotného percentilu je väčší o 10 %.

Graf 22 Vývoj príjmovej nerovnosti v Spojených štátoch amerických (Zdroj: www.wid.world)

Kapitálová nerovnosť v USA mierne klesá do druhej polovice 80. rokov približne na hodnoty kapitálovej nerovnosti v ČR v súčasnosti, prípadne vyššie. Odvtedy sa miera kapitálovej nerovnosti v USA zvyšuje pomerne rýchlym tempom, pričom takmer vôbec, alebo len mierne v neprospech najmenej majetných 50 % reaguje na hospodársku krízu. V roku 2020 skupina 50 % najmenej majetných vlastní približne iba 1,5 % celkového majetku, zatiaľ čo hornému decilu patrí až 70 % celkového majetku a z toho takmer 35 % iba samotnému najvyššiemu percentilu. Vidíme teda, že aj miera kapitálovej nerovnosti je väčšia v USA než v ČR

Graf 23 Vývoj kapitálovej nerovnosti v Spojených štátoch amerických (Zdroj: www.wid.world)

V Spojených štátoch amerických je vývoj celkových daňových príjmov málo dynamický, ich hodnota sa udržiava okolo priemerných 25,8 % z ich HDP, čo je menej než v ostatných porovnávaných krajinách, aj tak ale môžeme vidieť miernu klesajúcu tendenciu do obdobia hospodárskej krízy a následne miernu rastúcu tendenciu. Rovnako do obdobia hospodárskej krízy klesali aj príjmy z nepriamych daní a zo sociálneho poistenia, avšak príjmy zo sociálneho poistenia si zachovali klesajúci trend aj po kríze. Zaujímavý je dynamický vývoj príjmov z priamych daní z príjmu, ktorý približne každých 5 rokov mení tendenciu z klesajúcej na rastúcu a naopak, pričom v období hospodárskej krízy mal práve klesajúcu tendenciu, ktorá bola posilnená aj vplyvom krízy. Naopak príjmy z priamych majetkových daní zostávajú pomerne nemenné, pričom ich hodnota je od ostatných porovnávaných krajín vyššia.

Aj výdaje na sociálne zabezpečenie v USA dosahujú nižších hodnôt než u ostatných porovnávaných krajinách, s podobným rastúcim vývojom urýchleným hospodárskou krízou, ako v Českej a Slovenskej republike. Narozdiel od ostatných krajín v USA najväčší podiel výdajov na sociálne zabezpečenie pripadá na výdaje na podporu súvisiacu so zložitou zdravotnou situáciou, ktoré sa vo svojom priebehu postupne zvyšujú. Postupne rastú aj výdaje na podporu v starobe, v práceneschopnosti a iné nekatégorizované výdaje sociálneho zabezpečenia. Naopak klesajúci trend vidíme pri výdajoch na podporu rodiny a pozostalých, a pri výdajoch na podporu bývania a programov trhu práce nevidíme žiaden zjavný trend.

Bez zjavného trendu sa zdajú byť aj výdaje na podporu v nezamestnanosti, tie však na hospodársku krízu reagovali krátkodobým miernym zvýšením.

Tabuľka 9 Daňové príjmy v % z HDP v Spojených štátoch amerických (Zdroj: www.compareyourcountry.org)

USA					
Rok	Celkom	Nepriame dane	DPPO, DPFO	Soc. Poistenie	Majetkové dane
1995	26,50	4,80	12,10	6,70	3,00
1996	27,00	4,70	12,80	6,60	3,00
1997	27,50	4,60	13,20	6,60	3,00
1998	27,90	4,60	13,60	6,70	3,00
1999	27,90	4,60	13,70	6,60	3,00
2000	28,30	4,50	14,20	6,70	2,90
2001	27,30	4,40	13,20	6,70	3,00
2002	25,00	4,40	10,90	6,60	3,10
2003	24,50	4,40	10,50	6,50	3,10
2004	24,80	4,40	10,70	6,50	3,10
2005	26,10	4,50	12,10	6,40	3,20
2006	26,80	4,50	12,80	6,30	3,20
2007	26,70	4,40	12,90	6,30	3,20
2008	25,60	4,30	11,80	6,30	3,20
2009	22,90	4,10	9,20	6,20	3,30
2010	23,40	4,20	9,90	6,10	3,10
2011	23,80	4,30	11,00	5,40	3,00
2012	23,90	4,30	11,20	5,40	3,00
2013	25,50	4,40	12,00	6,10	3,00
2014	25,90	4,40	12,40	6,10	3,00
2015	26,20	4,40	12,70	6,20	3,00
2016	25,90	4,30	12,40	6,20	3,00
2017	26,80	4,30	12,00	6,20	4,30
2018	24,90	4,40	11,40	6,10	2,90
2019	25,00	4,40	11,60	6,10	2,90

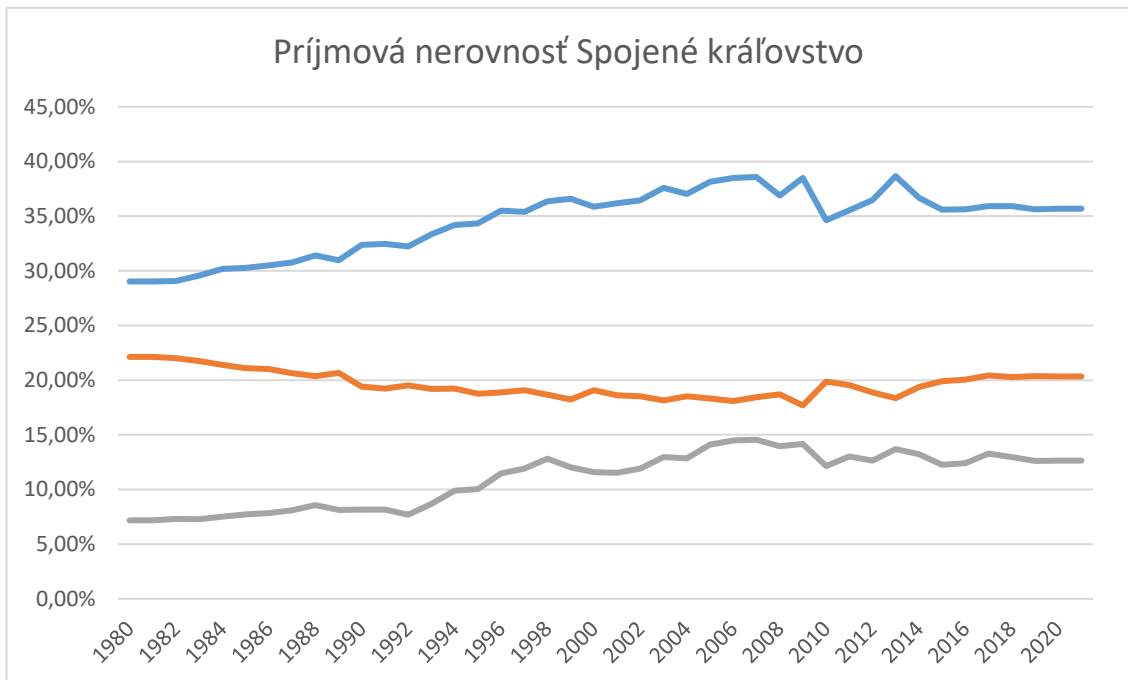
Tabuľka 10 Výdaje na sociálne zabezpečenie v % z HDP v Spojených štátoch amerických (Zdroj: www.compareyourcountry.org)

Spojené štáty americké										
Rok	Celkom	Staroba	Zdravie	Rodina	Nezamestnanosť	Pozostalí	Práceschopnosť	Programy tu práce	Bývanie	Iné
1990	13,3	5	4,6	0,5	0,4	0,9	1	0,2	0,3	0,4
1991	14,1	5,2	5	0,6	0,5	0,9	1	0,2	0,3	0,4
1992	14,8	5,2	5,4	0,6	0,6	0,9	1,1	0,2	0,3	0,5
1993	15,1	5,2	5,6	0,6	0,6	0,9	1,1	0,2	0,3	0,6
1994	15	5,2	5,8	0,6	0,4	0,9	1,1	0,2	0,3	0,5
1995	15	5,2	5,9	0,6	0,3	0,9	1	0,2	0,3	0,6

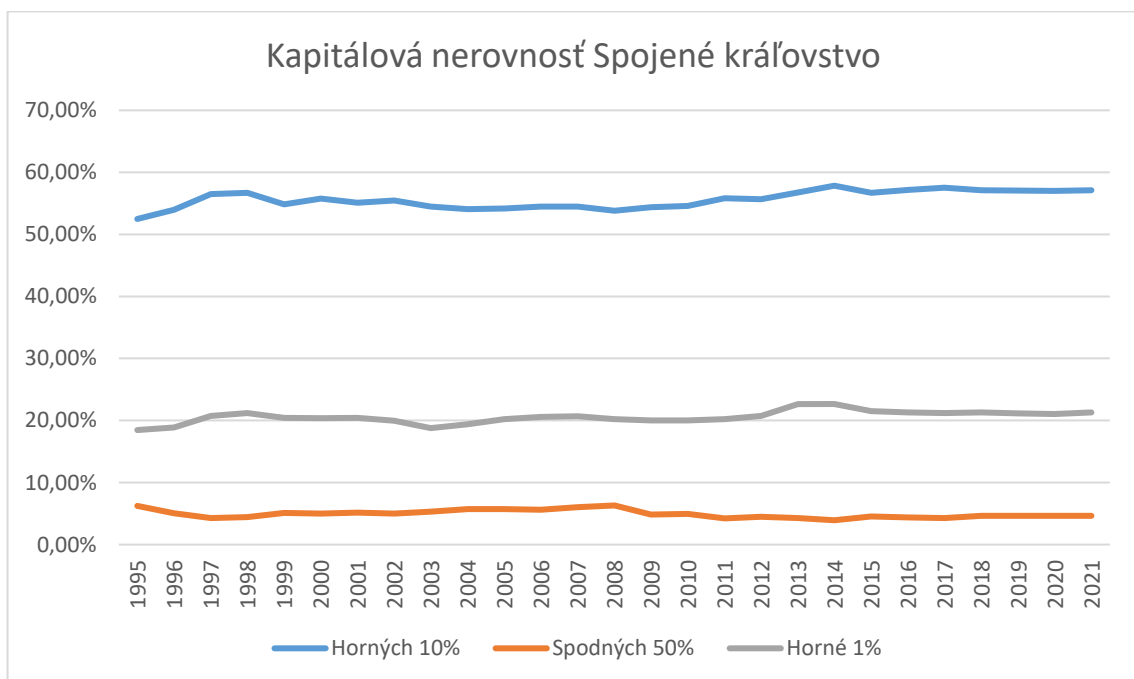
1996	14,8	5,1	5,9	0,5	0,3	0,9	1	0,2	0,3	0,6
1997	14,4	5,1	5,8	0,4	0,3	0,9	0,9	0,1	0,3	0,6
1998	14,4	5	5,6	0,8	0,2	0,9	0,9	0,2	0,3	0,5
1999	14,1	4,9	5,6	0,8	0,2	0,8	0,9	0,2	0,2	0,5
2000	14,1	4,9	5,6	0,8	0,2	0,8	0,9	0,1	0,3	0,5
2001	14,7	5	6	0,8	0,3	0,8	0,9	0,1	0,3	0,5
2002	15,6	5,1	6,4	0,8	0,5	0,8	1	0,2	0,3	0,5
2003	15,9	5,1	6,6	0,8	0,5	0,8	1	0,2	0,3	0,6
2004	15,5	5,1	6,7	0,7	0,4	0,7	1	0,1	0,3	0,5
2005	15,5	5,1	6,7	0,7	0,3	0,7	1	0,1	0,3	0,6
2006	15,6	5,1	6,9	0,7	0,2	0,7	1	0,1	0,3	0,6
2007	15,6	5,1	7	0,7	0,2	0,7	1	0,1	0,3	0,5
2008	16,4	5,3	7,3	0,7	0,3	0,7	1,1	0,1	0,3	0,6
2009	18,2	5,8	7,8	0,7	0,8	0,7	1,2	0,2	0,3	0,7
2010	19,1	5,9	8	0,7	1,1	0,7	1,2	0,2	0,4	0,9
2011	18,7	6	8	0,7	0,7	0,7	1,2	0,1	0,4	0,9
2012	18,6	6,1	8	0,7	0,6	0,7	1,2	0,1	0,3	0,9
2013	18,5	6,2	8	0,7	0,4	0,7	1,2	0,1	0,3	0,9
2014	18,4	6,3	8,2	0,6	0,2	0,7	1,2	0,1	0,3	0,8
2015	18,6	6,4	8,4	0,6	0,2	0,7	1,1	0,1	0,3	0,8
2016	18,7	6,5	8,5	0,6	0,2	0,6	1,1	0,1	0,3	0,8
2017	18,5	6,5	8,4	0,6	0,2	0,6	1,1	0,1	0,3	0,7
2018	18,1	6,4	8,4	0,6	0,1	0,6	1	0,1	0,2	0,7

5.4.5 Spojené kráľovstvo

Aj príjmová nerovnosť v Spojenom kráľovstve sa po roku 1990 rovnako ako príjmová nerovnosť v Českej republike zvýšila, avšak jej priebeh bol postupný a v konečnom dôsledku dosahuje vyšších hodnôt než v ČR. V súčasnosti v Spojenom kráľovstve poberá 50 % najhoršie platených približne 20 % celkového príjmu, čo je o 5 % menej než v ČR, 10 % najlepšie zarábajúcich poberá 35 % celkového príjmu, čo je o 7 % viac než v ČR, pričom 1 % najlepšie zarábajúcich poberá 12,5 % celkového príjmu, čo je o 2 % viac než v ČR. Aj príjmová nerovnosť v Spojenom kráľovstve je teda väčšia ako v Českej republike, avšak v Spojenom kráľovstve si môžeme všimnúť výraznejšiu korekciu príjmovej nerovnosti z hospodárskej krízy.

Graf 24 Vývoj príjmovej nerovnosti v Spojenom kráľovstve (Zdroj: www.wid.world)

Graf 25 Vývoj kapitálovej nerovnosti v Spojenom kráľovstve (Zdroj: www.wid.world)

Vývoj kapitálovej nerovnosti v Spojenom kráľovstve nie je veľmi dynamický, v celom svojom priebehu sa najvýraznejšie zmenil podiel horného decilu o necelých 5 %. Reakciu na hospodársku krízu vidíme u najmenej majetných 50 %, kde sa ich podiel na celkovom majetku znížil o 1,5 %, u horného decilu a najvyššieho percentilu nevidíme výraznejšiu korekciu. Vo všeobecnosti miera kapitálovej nerovnosti v Spojenom kráľovstve vykazuje približne rovnakých hodnôt ako miera kapitálovej nerovnosti v Českej republike, podiel

najvyššieho percentilu na celkovom majetku v Spojenom kráľovstve je dokonca o približne 5 % nižší než v ČR.

Tabuľka 11 Daňové príjmy v % z HDP v Spojenom kráľovstve (Zdroj: www.compareyourcountry.org)

Spojené kráľovstvo					
Rok	Celkom	Nepriame dane	DPPO, DPFO	Soc. Poistenie	Majetkové dane
1995	29,40	10,40	10,80	5,20	2,90
1996	29,20	10,40	10,70	5,10	3,00
1997	29,90	10,40	11,00	5,30	3,10
1998	31,30	10,50	12,20	5,30	3,30
1999	32,00	10,80	12,30	5,50	3,50
2000	32,80	10,60	13,00	5,50	3,80
2001	32,40	10,40	12,80	5,50	3,70
2002	31,50	10,40	12,00	5,30	3,80
2003	31,20	10,40	11,40	5,70	3,70
2004	32,20	10,40	12,00	6,00	3,80
2005	32,60	10,00	12,70	6,10	3,90
2006	32,80	9,80	12,90	6,10	4,10
2007	32,90	9,80	13,00	6,00	4,10
2008	32,20	9,60	12,60	6,20	3,80
2009	31,00	9,20	11,90	6,10	3,80
2010	32,10	10,10	12,00	6,10	3,80
2011	32,90	11,00	11,90	6,10	3,80
2012	32,10	10,90	11,30	6,10	3,80
2013	31,90	10,80	11,20	6,00	3,90
2014	31,70	10,80	11,00	5,90	4,00
2015	31,80	10,80	11,10	5,90	4,00
2016	32,40	10,80	11,40	6,10	4,10
2017	32,90	10,70	11,60	6,30	4,10
2018	32,90	10,70	11,60	6,30	4,10
2019	32,70	10,70	11,30	6,50	4,10

Celkové daňové príjmy dosahujú aj v Spojenom kráľovstve nižších hodnôt, ako v ostatných porovnávaných európskych krajinách, o niečo vyšších však ako v Spojených štátoch, a majú rovnako dynamickejší vývoj ako v Česku alebo Maďarsku, v ktorého priebehu môžeme vidieť mierny krátkodobý pokles v čase hospodárskej krízy, avšak v celom svojom priebehu sa držia zhruba na svojej priemernej úrovni 31,8 % z HDP. Nikdy nie viac ako o 1 % sa neodchýlili ani nepriame dane či priame príjmové dane, ale aj u tých vidíme mierne tendencie. Nepriame dane začali pred hospodárskou krízou postupne klesať, no krátko po kríze vystúpili na vyššiu hodnotu, než dosahovali pred krízou. Naopak dane z príjmu sa vo

svojom vývoji držali hodnotovo pri svojom priemere, svoj vrchol dosiahli tesne pred krízou a následne mierne klesali. Zdá sa, že hospodárska kríza neovplyvnila príjmy z platieb sociálneho poistenia, ktoré postupne rastú, no sú na najnižšej úrovni z porovnávaných krajín, a ani majetkové dane, ktoré tiež postupne rastú, no sú na najvyššej úrovni z porovnávaných krajín.

V rámci výdajov na sociálne zabezpečenie dosahuje Spojené kráľovstvo vyšších hodnôt ako Česká či Slovenská republika, s rastúcim vývojom až do obdobia po hospodárskej kríze, kedy od roku 2012 postupne klesajú. Výdaje na podporu v zložitej zdravotnej situácii a podporu rodiny či bývania postupne rástli a od obdobia po hospodárskej kríze pomaly klesajú, pričom vývoj výdajov na podporu bývania je podobný, avšak miernejší, časovo trochu posunutý a hodnotovo dosahujú výdaje na podporu bývania najvyšších hodnôt spomedzi porovnávaných krajín. Naopak do obdobia krízy klesali výdaje na podporu v nezamestnanosti, ktoré boli len mierne a krátkodobo krízou vychýlené a potom pokračovali v klesajúcej tendencii, tiež postupne klesali výdaje na podporu pozostalých a na podporu v práceneschopnosti. Hodnôt približne svojho priemeru dosahovali výdaje na podporu v starobe, ktoré mierne do roku 2012 rástli a potom znovu klesali, alebo výdaje na programy trhu práce, ktoré v posledných rokoch dosahujú nižšej úrovne

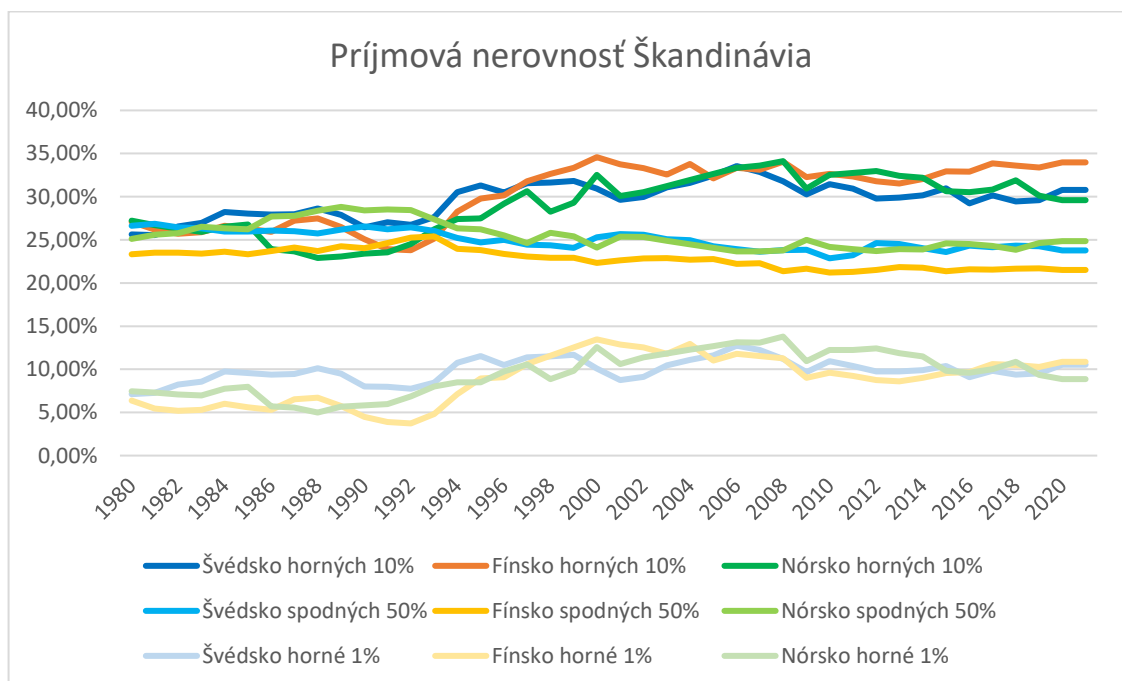
Tabuľka 12 Výdaje na sociálne zabezpečenie v % z HDP v Spojenom kráľovstve (Zdroj: www.compareyourcountry.org)

Spojené kráľovstvo										
Rok	Celkom	Staroba	Zdravie	Rodina	Nezamestnanosť	Pozostalí	Práceneschopnosť	Programy trhu práce	Bývanie	Iné
1990	14,9	4,5	4,2	1,8	0,7	0,3	2	0,5	0,8	0,1
1991	16,4	4,8	4,5	1,9	1	0,3	2,2	0,5	1	0,2
1992	18	5,2	4,9	2,1	1,2	0,3	2,4	0,5	1,2	0,2
1993	18,3	5,2	5	2,1	1,1	0,3	2,6	0,5	1,3	0,2
1994	17,6	5	4,9	2,1	0,9	0,3	2,6	0,4	1,3	0,1
1995	16,6	4,7	4,6	2	0,7	0,3	2,5	0,4	1,3	0,1
1996	16,4	4,7	4,6	2	0,6	0,3	2,5	0,3	1,2	0,2
1997	16,6	4,8	5,1	1,9	0,4	0,3	2,4	0,3	1,2	0,2
1998	17	4,8	5,3	2,4	0,4	0,3	2,3	0,2	1,1	0,2
1999	16,9	4,8	5,5	2,3	0,3	0,3	2,2	0,2	1,1	0,2
2000	16,9	4,9	5,5	2,4	0,3	0,2	2,2	0,2	1	0,2
2001	17,7	5,1	5,8	2,5	0,4	0,2	2,2	0,3	1	0,2
2002	17,9	5,1	6,1	2,5	0,3	0,2	2,2	0,2	1,1	0,2
2003	18,7	5,2	6,3	2,8	0,2	0,2	2,2	0,4	1,2	0,2
2004	19,4	5,3	6,7	2,9	0,2	0,2	2,2	0,4	1,3	0,2
2005	19,3	5,3	6,8	2,8	0,2	0,2	2,1	0,4	1,3	0,2
2006	19,2	5,1	7	2,8	0,2	0,1	2,2	0,3	1,3	0,2

2007	19,8	5,7	7,1	3,1	0,2	0,1	1,8	0,3	1,3	0,2
2008	21	6,1	7,5	3,3	0,3	0,1	1,8	0,3	1,4	0,2
2009	23,2	6,6	8,2	3,7	0,4	0,1	2	0,4	1,6	0,2
2010	23,4	6,6	8,1	3,9	0,4	0,1	2	0,4	1,7	0,2
2011	23,2	6,6	8,1	3,9	0,4	0,1	2	0,2	1,7	0,2
2012	23,3	6,8	8	3,9	0,4	0,1	2	0,2	1,7	0,2
2013	22,3	6,6	7,8	3,7	0,3	0,1	1,9	0,2	1,6	0,1
2014	21,9	6,5	7,9	3,5	0,2	0,1	1,8	0,2	1,6	0,1
2015	21,5	6,4	7,8	3,4	0,2	0,1	1,8	0,2	1,5	0,1
2016	20,8	6	7,8	3,3	0,2	0	1,8	0,2	1,4	0,1
2017	20,4	5,9	7,7	3,2	0,1	0	1,9	0,2	1,3	0,1

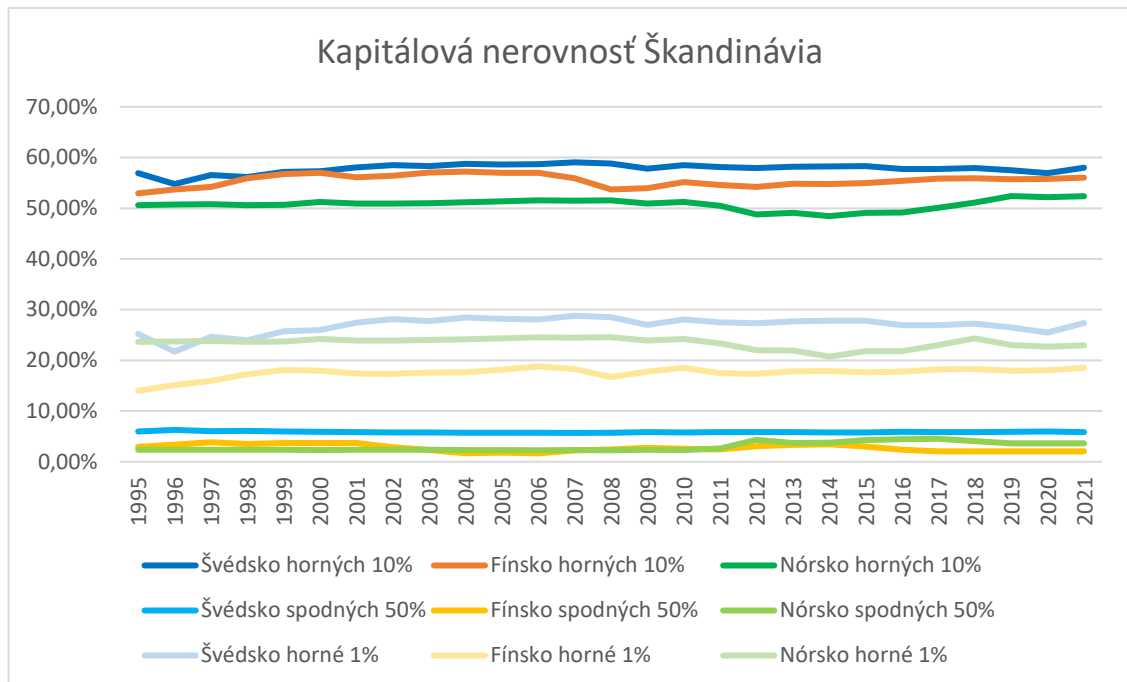
5.4.6 Škandinávia

V oblasti Škandinávie sme analyzovali vývoj nerovnosti vo Švédsku, Fínsku a Nórsku. Najvyššiu mieru príjmovej nerovnosti vidíme vo Fínsku, avšak v priemere miera príjmovej nerovnosti v Škandinávii je približne na rovnakých hodnotách ako v Českej republike. Vo všetkých troch štátoch si môžeme všimnúť korekciu spôsobenú hospodárskou krízou, najvýraznejšia bola v Nórsku.

Graf 26 Vývoj príjmovej nerovnosti v Škandinávii (Zdroj: www.wid.world)

Opäť má kapitálová nerovnosť menej dynamický priebeh než príjmová, v prípade Škandinávie je celkový vývoj kapitálovej nerovnosti oveľa pokojnejší, než v ostatných krajinách. Miera kapitálovej nerovnosti vo Švédsku je približne rovnaká ako v Českej republike, vo Fínsku a v Nórsku dokonca nižšia, pričom takisto nevidíme zjavnú reakciu na hospodársku krízu, možno iba miernu vo Fínsku.

Graf 27 Vývoj kapitálovej nerovnosti v Škandinávii (Zdroj: www.wid.world)

Celkové daňové príjmy aj v Škandinávii majú v priebehu postupný klesajúci charakter, v období po hospodárskej kríze v Nórsku vidíme pokles celkových daňových príjmov, vo Švédsku stabilizáciu na hodnote približne 43 % z HDP a vo Fínsku naopak nárast, vo všeobecnosti vykazujú celkové daňové príjmy v Škandinávii najvyšších hodnôt spomedzi porovnávaných krajín. Príjmy z nepriamych daní v Škandinávii postupne do obdobia hospodárskej krízy klesali a po nej opäť postupne rástli, pričom v Nórsku si udržali nižšiu priemernú úroveň než pred krízou a vo Švédsku spôsobila kríza iba krátkodobý výkyv z inak stabilnej priemernej hodnoty. Priame príjmové dane vykazujú od začiatku storočia mierny klesajúci trend, výnimkou je jedine Nórsko, v ktorom bol naopak trend rastúci a až po kríze sa začal meniť tiež na klesajúci. Takisto príjmy z platieb sociálneho poistenia mierne postupne klesajú a po hospodárskej kríze sa stabilizujú, pričom od hospodárskej krízy tieto príjmy vo Fínsku aj Nórsku mierne stúpajú, avšak vo Švédsku vykazujú v celom svojom priebehu pokles. Aj priame majetkové dane vo Švédsku postupne klesajú a vyrovnávajú sa s rastúcimi týmito príjmami vo Fínsku, zatiaľ čo v Nórsku zostávajú stabilne na priemere, čo znamená, že tomu tak je aj celkovo v Škandinávii. Vo Švédsku je potom významný aj podiel iných nekategorizovaných daňových príjmov, ktoré stále rastú a v roku 2019 dosahovali 5,3 % z HDP. Najväčší daňový príjem do štátnych rozpočtov v Škandinávii predstavujú priame dane, podobne je to aj v USA, zatiaľ čo v Maďarsku sú to príjmy z daní nepriamych, v Českej a Slovenskej republike príjmy z platieb sociálneho poistenia a v Poľsku sú príjmy z nepriamych daní a z platieb sociálneho poistenia porovnateľné.

Tabuľka 13 Daňové príjmy v % z HDP v Škandinávii (Zdroj: www.compareyourcountry.org)

Škandinávia					
Rok	Celkom	Nepriame dane	DPPO, DPFO	Soc. Poistenie	Majetkové dane
1995	43,00	13,70	15,97	11,87	1,10
1996	43,93	13,47	16,83	11,93	1,27
1997	44,23	13,63	17,13	11,63	1,30
1998	44,57	13,70	17,20	11,67	1,27
1999	44,67	13,60	17,43	11,17	1,27
2000	45,83	12,87	20,00	11,00	1,27
2001	44,03	12,60	18,30	11,30	1,17
2002	43,53	12,77	17,47	11,40	1,13
2003	43,13	12,83	17,23	11,20	1,13
2004	43,30	12,57	17,90	10,93	1,20
2005	43,93	12,47	18,73	10,87	1,23
2006	43,57	12,37	18,53	10,63	1,17
2007	42,77	12,23	17,97	10,60	1,10
2008	42,13	11,83	17,63	10,33	1,07
2009	41,87	12,43	16,33	10,80	1,03
2010	41,77	12,43	16,50	10,73	1,07
2011	41,90	12,47	16,67	10,33	1,07
2012	41,97	12,43	16,37	10,63	1,10
2013	41,90	12,57	16,03	10,63	1,17
2014	41,47	12,57	15,53	10,73	1,20
2015	41,50	12,60	15,33	10,87	1,17
2016	42,23	13,03	15,30	11,10	1,20
2017	41,93	12,83	15,50	10,60	1,27
2018	41,87	12,77	15,67	10,50	1,17
2019	41,67	12,67	15,47	10,53	1,20

Tabuľka 14 Výdaje sociálne zabezpečenie v % z HDP v Škandinávii (Zdroj: www.compareyourcountry.org)

ŠKANDINÁVIA										
Rok	Celkom	Staroba	Zdravie	Rodina	Nezamestnanosť	Pozostalí	Práceschopnosť	Programy tu práce	Bývanie	Iné
1990	23,9	7,3	5,1	3,3	1,0	0,7	4,6	1,1	0,3	0,6
1991	26,5	7,8	5,4	3,7	1,5	0,7	4,9	1,4	0,4	0,7
1992	29,3	8,6	5,7	3,9	2,4	0,8	4,9	1,7	0,5	0,7
1993	29,7	8,7	5,3	3,8	2,9	0,8	5,1	1,7	0,6	0,9
1994	29,1	8,5	5,0	4,0	2,6	0,8	4,9	1,8	0,6	0,8
1995	27,2	8,2	4,7	3,7	2,4	0,7	4,7	1,6	0,5	0,8
1996	26,7	8,2	4,7	3,5	2,2	0,7	4,6	1,5	0,5	0,8
1997	25,4	7,9	4,7	3,3	2,0	0,6	4,4	1,4	0,4	0,7
1998	25,1	7,9	4,8	3,2	1,6	0,7	4,4	1,4	0,4	0,6

1999	24,7	7,8	4,8	3,2	1,5	0,6	4,5	1,3	0,4	0,6
2000	23,2	7,4	4,7	2,9	1,3	0,6	4,4	1,0	0,4	0,6
2001	23,5	7,5	4,9	2,9	1,2	0,6	4,5	1,0	0,4	0,6
2002	24,5	7,7	5,4	3,0	1,2	0,6	4,7	1,0	0,3	0,6
2003	25,2	8,0	5,6	3,0	1,3	0,6	4,8	0,9	0,3	0,6
2004	24,6	7,8	5,4	3,0	1,3	0,6	4,6	0,9	0,3	0,6
2005	23,9	7,7	5,4	2,9	1,2	0,6	4,4	0,9	0,3	0,6
2006	23,3	7,6	5,3	2,9	1,0	0,5	4,2	0,9	0,3	0,6
2007	22,5	7,5	5,2	2,9	0,8	0,5	4,1	0,8	0,2	0,6
2008	22,7	7,6	5,4	2,9	0,7	0,5	4,0	0,7	0,3	0,6
2009	25,6	8,7	5,9	3,3	1,0	0,6	4,4	0,8	0,3	0,7
2010	25,2	8,6	5,8	3,2	1,0	0,6	4,1	0,9	0,3	0,8
2011	24,6	8,6	5,7	3,2	0,8	0,5	3,9	0,9	0,3	0,7
2012	25,4	9,1	5,8	3,2	0,8	0,5	3,9	0,9	0,4	0,8
2013	26,2	9,5	6,0	3,3	0,9	0,5	3,9	0,9	0,4	0,8
2014	26,6	9,7	6,1	3,3	1,0	0,5	3,9	1,0	0,4	0,8
2015	27,1	9,9	6,2	3,3	1,0	0,5	4,0	0,9	0,4	0,9
2016	27,8	10,2	6,3	3,3	1,0	0,5	4,0	0,9	0,4	1,2
2017	27,0	10,2	6,2	3,2	0,9	0,5	3,8	0,9	0,4	1,0

Výdaje na sociálne zabezpečenie mali potom celkovo klesajúci charakter až do roku 2008, následne vidíme charakter stúpajúci, čo neplatí jedine pre Švédsko, ktoré si zachovalo klesajúce celkové výdaje na sociálne zabezpečenie aj po hospodárskej kríze. Rovnako ako aj v niektorých ďalších porovnávaných krajinách, aj v Škandinávii rastú po roku 2008 výdaje na podporu v starobe, prudšie vo Fínsku a Nórsku, takmer vôbec ale vo Švédsku. Zdá sa, že hospodárska kríza nemala veľký vplyv na vývoj výdajov na podporu v zložitej zdravotnej situácii, ktoré vykazujú rastúcu tendenciu alebo na výdaje na podporu pozostalých, ktoré naopak vykazujú klesajúcu tendenciu. Výdaje na podporu rodiny a bývania takisto postupne klesajú, ale po hospodárskej kríze si môžeme všimnúť mierny rast a pri výdajoch na podporu v nezamestnanosti či programov na trhu práce tiež vidíme postupné klesanie, ale hospodárska kríza spôsobila zastavenie ich hodnôt na približne ich priemeroch. Postupné klesanie vidíme aj pri výdajoch na podporu v práceneschopnosti, ktoré na hospodársku krízu reagovali krátkodobým zvýšením hlavne v Nórsku a vo Fínsku, pričom vo Švédsku nereagovali takmer vôbec. Na zhruba rovnakej úrovni v celom svojom vývoji sa udržiavali výdaje na iné nekategorizované sociálne zabezpečenie, u ktorých ale môžeme vidieť mierny nárast po kríze hlavne kvôli nárastu týchto výdajov vo Fínsku a v posledných rokoch aj vo Švédsku.

6 SÚBOR OPATRENÍ A DOPORUČENÍ K DAŇOVÉMU SYSTÉMU ČESKEJ REPUBLIKY

V predchádzajúcej kapitole sme predstavili a analyzovali vývoj príjmovej nerovnosti, kapitálovej nerovnosti, daňových príjmov a výdajov na sociálne zabezpečenie v krajinách Európskej Únie, Spojenom kráľovstve a Spojených štátoch amerických, pričom sme identifikovali ako hlavnú udalosť, ktorá mala vplyv aj na ekonomickú situáciu krajiny a niekedy aj na samotnú nerovnosť, hospodársku krízu z roku 2007-2008.

6.1 Najnižšia miera nerovnosti a vzorové krajiny

Na základe porovnávania jednotlivých krajín sme zistili, že Česká a Slovenská republika mali vo svojom priebehu podobný vývoj a aj reagovali podobne na spomínanú krízu, avšak v Slovenskej republike je o niečo nižšia miera nerovnosti ako príjmovej, tak aj kapitálovej a Slovenská republika dosahuje nižších hodnôt aj na celkových daňových príjmoch a výdajoch na sociálne zabezpečenie. Ďalšou dvojicou, ktorá mala podobný vývoj a reagovala podobne na dôsledky hospodárskej krízy, je Poľsko a Maďarsko, kde o niečo nižšiu príjmovú nerovnosť vykazuje Maďarsko s celkovými vyššími daňovými príjmami. Na prvý pohľad ďalšia zjavná dvojica Spojeného kráľovstva a Spojených štátov amerických však má odlišný historický vývoj nerovnosti a aj reaguje odlišne na krízu, pričom nižšiu mieru nerovnosti môžeme pozorovať v Spojenom kráľovstve. Švédsko, Fínsko a Nórsko spojené do jednej skupiny štátov Škandinávie dosahujú najvyšších daňových príjmov aj výdajov na sociálne zabezpečenie, avšak miera kapitálovej nerovnosti je porovnateľná s Českou republikou a miera príjmovej nerovnosti je dokonca o niečo vyššia než v Českej a Slovenskej republike.

Tieto poznatky sme zaznamenali v Tabuľke 15 a 16. Tabuľka 15 udáva v prvých dvoch riadkoch podiel skupín najnižších 50 %, horných 10 % a najvyššieho 1 % na celkovom príjme či kapitále a ďalšie dva riadky udávajú v percentách pomer daňových príjmov a výdajov na sociálne zabezpečenie k HDP jednotlivých krajín. V Tabuľke 16 sú porovnávané štáty zoradené podľa rôznych kritérií. V otázke príjmovej a kapitálovej nerovnosti sme štáty zoradili podľa veľkosti rozdielu pomerov skupín najnižších 50 % a horných 10 % k celkovému príjmu a kapitálu, takže štáty vykazujúce najnižšiu mieru nerovnosti obsadili prvé priečky. V otázke celkových daňových príjmov a výdajov na sociálne zabezpečenie sme štáty zoradili zostupne podľa pomerov daných veličín k HDP jednotlivých krajín. Zistili sme, že aj napriek všeobecnému názoru nízkej nerovnosti v škandinávskych krajinách,

najnižšiu mieru nerovnosti nachádzame v Slovenskej republike a následne potom aj v Českej republike a spomínanej Škandinávii.

Tabuľka 15 Prehľad nerovnosti, daňových príjmov a výdajov na sociálne zabezpečenie v porovnávaných krajinách (Zdroj: vlastné spracovanie)

	Česko	Slovensko	Poľsko	Maďarsko	USA	VB	Škandinávia
Príjmová nerovnosť 50-10-1	25-28-10	25-27-8	19,5-38-15	22-34-13	14-47-19	20-36-13	23-32-10
Kapitálová nerovnosť 50-10-1	5,8-58-27	8-50-18	-1 -61-30	4-68-33	2-70-35	5-58-21	5-57-22
Daňové príjmy	33-34	32-33	34	37-38	25,8	31-32	42,9
Výdaje na soc. zab.	17-19	17	20-21	21-22	15-18	19-23	24-26

Tabuľka 16 Rebríček porovnávaných krajín (Zdroj: vlastné spracovanie)

Príjmová nerovnosť		Kapitálová nerovnosť		Daňové príjmy		Výdaje na soc. zab.	
Slovensko	-2	Slovensko	-42	Škandinávia	42,9	Škandinávia	24-26
Česko	-3	Škandinávia	-52	Maďarsko	37-38	Maďarsko	21-22
Škandinávia	-9	Česko	-52,2	Poľsko	34	Poľsko	20-21
Maďarsko	-12	VB	-53	Česko	33-34	VB	19-23
VB	-16	Poľsko	-62	Slovensko	32-33	Česko	17-19
Poľsko	-18,5	Maďarsko	-64	VB	31-32	Slovensko	17
USA	-33	USA	-68	USA	25,8	USA	15-18

6.2 Štruktúra daňových príjmov

Z uvedeného v predchádzajúcej kapitole taktiež vidíme, že hlavnými daňovými príjmami v Slovenskej a Českej republike sú platby sociálneho poistenia, pričom najmenší podiel na celkových daňových príjmoch patrí priamym daniam z príjmu a hlavne z majetku. V Škandinávii platí pravý opak, najväčší podiel na celkových daňových príjmoch majú priame dane z príjmu a majetku a najmenší podiel na celkových daňových príjmoch majú platby sociálneho poistenia. Podobné zloženie ako v Českej a Slovenskej republike je aj v Poľsku a Maďarsku, pričom značný význam pripadá na nepriame dane. Podobnú silnú pozíciu priamych daní, a hlavne daní z príjmu, majú tieto dane aj v Spojených štátoch amerických a Spojenom kráľovstve, pričom nepriame dane rýchlejšie či pomalšie klesajú.

Z analýzy taktiež vyplýva, že krajiny, ktorých vývoj daňových príjmov je výrazne dynamický, ako celkové daňové príjmy v Maďarsku, priame dane z príjmu v USA alebo niektoré dane v Poľsku, majú vyššiu mieru nerovnosti.

Ďalej krajiny, ktorých hlavné daňové príjmy tvoria priame dane ako v Škandinávii, by hodnotu pomeru týchto daní k HDP mali udržiavať na ich priemernej úrovni a príjmy z nepriamych daní by sa mali postupne zvyšovať (v USA okrem výraznej dynamike priamych daní z príjmu sa navyše aj pomer nepriamych daní na celkových daňových príjmoch znižuje). Navyše je potrebné regulovať aj samostatne vývoj príjmových daní a vývoj majetkových daní, a to tak, že by mali postupne rásť oba, ako príjmové dane, tak ani majetkové by nemali stagnovať či dokonca klesať.

Krajiny, ktorých hlavné daňové príjmy tvoria platby sociálneho poistenia ako v krajinách V4, pri udržiavaní rastu týchto príjmov by mal pomer nepriamych daní na celkových daňových príjmoch klesať. V Maďarsku a Poľsku naopak nepriame dane rastú a tieto krajiny sa nachádzajú práve na horších priečkach miery nerovnosti.

Tiež poukážeme na skutočnosť, že v porovnávaných krajinách existuje vzťah medzi vzájomným pomerom celkových daňových príjmov a výdavkov na sociálne zabezpečenie a samotným poradím v rebríčku miery nerovnosti. Čím väčšiu hodnotu z celkových daňových príjmov tvoria výdaje na sociálne zabezpečenie, tým je väčšia miera nerovnosti v krajine, napríklad v USA tvoria výdaje na sociálne zabezpečenie takmer 64 % celkových daňových príjmov, v Poľsku je to 60 %, čo sú najväčšie pomery spomedzi porovnávaných krajín, zatiaľ čo najmenší pomer je približne 52 %, ktorý je práve v Slovenskej republike alebo 53 % v Českej republike.

6.3 Odporúčania

Z doteraz uvedeného za účelom znižovania miery príjmovej a kapitálovej nerovnosti môžeme teda konkrétne pre český daňový systém odporúčať kontrolu a korigovanie vzájomného pomeru celkových daňových príjmov a výdavkov na sociálne zabezpečenie, aby bol udržaný na súčasnej úrovni, prípadne aby sa znižoval, rozhodne nie však aby prekročil hranicu 60 %.

V rámci harmonizácie daní v Európskej únii, ktorá neznamena len zavedenie rovnakej nominálnej daňovej sadzby vo všetkých krajinách EU, ale znamena snahu o to, aby rozličné dane v krajinách EU neboli prekážkou voľného trhu. Ide teda o vzájomné približovanie sa ako spôsobu určenia a výpočtu základu dane či samotnej sadzby dane, tak aj o podobnosť v správe a administratívne daní, pričom sa kladie dôraz aj na informovanosť verejnosti. A keďže sa v kontinentálnej Európe a teda aj v Európskej únii sústreďuje na akcízny a nepriame dane, môžeme očakávať rovnaký vývoj posilnenia týchto daní aj v Českej republike. Preto

odporúčame postupné prenášanie významu a objemu daňových príjmov zo sociálneho zabezpečenia na daňové príjmy z priamych daní. To znamená znovu zavádzanie dedičskej dane, darovacej dane a dane z prevodu nehnuteľností a ich následné postupné zvyšovanie. Takisto odporúčame skôr ako samotné plošné zvýšenie priamych daní z príjmu, tak ich výraznejšiu progresivitu. Uvedomujeme si, že so zvyšujúcou sa progresivitou daní z príjmu fyzických a právnických osôb klesá ekonomický rast, avšak v súčasnej situácii (keď sme poukázali na to, že vyšší ekonomický rast v určitých historických obdobiach bol len krátkodobý a zároveň sa znižuje aj demografický rast, čo znamená nárast významu kapitálu nahromadeného v minulosti, a teda aj nárast miery hlavne kapitálovej nerovnosti), s nutnou veľmi pomalou zmenou je potrebné začať čím skôr, aby sme zmiernili rast miery nerovnosti. Zdôrazňujeme ale, že proces zmeny či len úpravy daňovej štruktúry musí byť pozvoľný a postupný. Ako sme videli na konkrétnych príkladoch vyššie, náhla zmena a príliš dynamický vývoj rôznych daňových príjmov pôsobí na mieru príjmovej aj kapitálovej nerovnosti negatívne. Časový horizont príprav a zavádzania daňových reforiem v Českej republike je zvyčajne 4 roky, pričom pri daňových reformách trvajúcich takého obdobia sme v priebehu vývoja miery nerovnosti v Českej republike nezaznamenali veľké výkyvy, avšak musíme si uvedomiť, že v navrhovaných riešeniach sa nejedná len o časovú otázku, ale aj o otázku podstaty štruktúry daňových príjmov. V rámci Európskej Únie sa napríklad o reforme jednotnej efektívnej daňovej sadzby pre korporácie diskutovalo už od roku 1999. To znamená, že horizont navrhovaných daňových opatrení sa môže pohybovať v hrubom odhade v rozmedzí 5–20 rokov v závislosti na zložitosti jednotlivých daní a ochoty vlády a verejnosti prijať myšlienku zmeny daňového systému. Znovuzavedenie priamych majetkových daní, ako sú daň dedičská, darovacia či z prevodu majetku by malo byť z dôvodu predchádzajúcej existencie týchto daní menej komplikované a menej zdĺhavé. No napriek tomu upozorňujeme na fakt, že zmena štruktúry daňových príjmov je zmenou veľkou, ktorá si vyžaduje dostatočné časové, ľudské aj finančné zdroje.

ZÁVĚR

Táto diplomová práca sa zaoberala problematikou príjmovej a kapitálovej nerovnosti v Českej republike a vybraných krajinách s ohľadom na vývoj ich štruktúry daňových príjmov a výdajov na sociálne zabezpečenie, pričom po vyčerpávajúcej analýze v závere ponúka odporúčania a opatrenia konkrétne pre český daňový systém.

Teoretická časť práce sa zaoberá históriou konceptu a prevedenia daní a sociálnej podpory, takisto ako aj s históriou a možným budúcim vývojom svetovej nerovnosti a faktormi, ktoré ju ovplyvňujú. Praktickej časť práce nás najprv zoznamuje so súčasnou podobou daňového a sociálneho systému Českej republiky a pokračuje analýzou príjmovej a kapitálovej nerovnosti v krajine. Následne podobne analyzuje vybrané krajiny. Záver práce obšírne informácie o jednotlivých krajinách zhŕňa do prehľadnejších tabuliek, z ktorých sú určené faktory a vzťahy medzi nimi, ktoré ovplyvňujú vývoj nerovnosti v tej ktorej krajine. Na základe tohoto sú ponúknuté odporúčania pre Českú republiku a jej daňový systém, ktoré znížia, prípadne zabraňujú rastu príjmovej a kapitálovej nerovnosti na danom území.

Zaujímavým záverom práce je vyvrátenie predpokladu, že nerovnosť v Českej alebo Slovenskej republike dosahuje vysokej miery a že naopak v škandinávskych krajinách je úroveň nerovnosti najnižšia. V skutočnosti z analýzy vyplýva, že síce miera nerovnosti v škandinávskych krajinách je skutočne relatívne nízka, no je porovnateľná prípadne aj vyššia než v Českej alebo Slovenskej republike. A naopak napriek presvedčeniu, že Spojené štáty americké predstavujú svetovú ekonomickú veľmoc schopnú vďaka svojmu postaveniu efektívne riešiť otázky nerovnosti svojich obyvateľov, panuje v nich najvyššia miera nerovnosti spomedzi porovnávaných krajín.

Problematika nerovnosti je veľmi zložitá, vzhľadom na odlišný vývoj v rôznych krajinách, ich kultúru a pohľad spoločnosti na rôzne otázky, na ich medzinárodné vzťahy a globalizáciu, a vzhľadom na samotnú komplikovanosť, dynamickosť a previazanosť najrôznejších ekonomických faktorov ktoré v praxi nefungujú za podmienky ceteris paribus. Skutočnosť, že od pokrokových prác a teórií Keynesa či Friedmana sa neobjavila žiadna nová ekonomická teória, ktorá by riešila problematiku nerovnosti, ktorá sa v preukázateľnej miere naozaj vo svete nachádza, je zarážajúca. Máme za to, že sme prácou poukázali na realitu tohoto problému, na nutnosť jeho riešenia a na to, že by sa ňou mali ekonomiky aktívne a systematicky zaoberať. Práve v tomto vidíme prínos Atkinsona a Pikettyho a ich diel, ako potenciálnej novej economickej teórie nerovnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ATKINSON, Anthony B., 2016. *Ekonomika nerovnosti*. Brno: BizBooks. ISBN 978-80-265-0508-2.

BORIA, Pietro, 2017. *Taxation in European union*. Second Edition. Cham: Springer. ISBN 978-3-319-53918-8.

ČESKO. Zákon č. 48 zo dňa 7.3.1997 o verejnom zdravotnom poistení. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-48>

ČESKO. Zákon č. 108 zo dňa 14.3.2006 o sociálnych službách. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

ČESKO. Zákon č. 111 zo dňa 14.3.2006 o pomoci v hmotnej núdzi. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>

ČESKO. Zákon č. 177 zo dňa 26.5.1995 o štátnej sociálnej podpore. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117>

ČESKO. Zákon č. 155 zo dňa 30.6.1995 o dôchodkovom poistení. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155>

ČESKO. Zákon č. 187 zo dňa 14.3.2006 o nemocenskom poistení. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-187>

ČESKO. Zákon č. 252 zo dňa 1.6.2021 ktorým sa mení zákon č. 329/2011 Sb., o poskytovaní dávok osobám so zdravotným postihnutím. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-252>

ČESKO. Zákon č. 329 zo dňa 13.10.2011 o poskytovaní dávok osobám so zdravotným postihnutím. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-329>

ČESKO. Zákon č. 589 zo dňa 20.11.1992 o poistnom na socálne zabezpečenie a príspevku na štátnu politiku zamestnanosti. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-589>

ČESKO. Zákon č. 592 zo dňa 20.11.1992 o poistnom na verejné zdravotné poistenie. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-592>

EURÓPSKA KOMISIA, 2010. *Europe 2020: A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth* [online]. Brusel [cit. 2022-02-03]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%200007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

FRECKNALL-HUGHES, Jane, 2015. *The theory, principles and management of taxation: An introduction*. London: Routledge. ISBN 978-0-415-43234-4.

GORDON, Robert J., 2012. Is U.S. Economic Growth Over? Flattering Innovation Confronts the Six Headwinds: Working Paper 18315, *NBER Working Paper Series* [online]. Cambridge [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w18315/w18315.pdf

KEJDOVÁ, Miroslava a Zdeňka VAŇKOVÁ, 2007. *Právo a sociální politika*. Brno: IMS.

KELLER, Jan, 2006. *Soumrak sociálního státu*. Praha: Slon. ISBN 80-86429-41-5

KREBS, Vojtěch a kol., 2010. *Sociální politika*. 5. vydanie. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-585-4

KUBÁTOVÁ, K., 2003. *Daňová teorie a politika*. Praha: ASPI Publishing. ISBN 80- 86395-84-7

LUCAS, Robert E., 2004. *The Industrial Revolution: Past and Future: 2003 Annual Report Essay* [online]. Federal Reserve Bank of Minneapolis [cit. 2022-02-02]. Dostupné z: <https://www.minneapolisfed.org/article/2004/the-industrial-revolution-past-and-future>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY, 2009. *Systém sociálního zabezpečení v České republice* [online]. Česká republika: REPROPRESS [cit. 2022-04-14]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/955203/ssz_cr_cz.pdf/0a28b312-2beb-34c7-b447-487dedb42c92

PIKETTY, Thomas, 2015. *Kapitál v 21. století*. Praha: Knižní klub. Universum (Knižní klub). ISBN 978-802-4248-707.

POSPÍŠILOVÁ, Alena, 2018 *Daně v historii* [online]. Podnikas.cz [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: <https://www.podnikas.cz/dane-v-historii/>

POTŮČEK, Martin, 1995. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-01-X

ŠIROKÝ, Jan, 2018. *Daně v Evropské unii: daňové systémy všech 28 členských států EU, legislativní základy daňové harmonizace včetně judikátů SDEU, společný konsolidovaný základ daně (CCCTB), akční plán BEPS, zdanění finančního sektoru*. 7. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges. Teoretik. ISBN 978-80-7502-274-5.

TOMEŠ, Igor, 2001. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: Socioklub. ISBN 80-86484-00-9

TÓTHOVÁ, Marta, 2010. *Právna komparatistika: Veľké právne systémy* [online]. 2. vydanie. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta. [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: <https://www.upjs.sk/public/media/2715/SKR.pdf>

URBAN, Jan, 2003. *Základy teorie národního hospodářství*. Praha: ASPI. ISBN 80-863-9572-3.

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY. *Úvod do ekonomických teorií*. 2007

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY. *Principy ekonomické teorie*. 2007

VEČEŘA, Miloš, 1993. *Sociální stát. Východiska a přístupy*. Praha: Slon. ISBN 80-901424-6-X

VŠEOBECNÁ ZDRAVOTNÍ POJIŠŤOVNA, 2022. Informace pro plátce. *Vzp.cz* [online]. ČR [cit. 2022-04-09]. Dostupné z: <https://www.vzp.cz/platci/informace>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČR	Česká republika
HDP	Hrubý domácí produkt
HND	Hrubý národní důchodok
Kč	Korún českých
SR	Slovenská republika
USA	Spojené štáty americké
VaV	Výskum a vývoj
VB	Spojené kráľovstvo

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Pomer národního kapitálu k národnímu dôchodku (Zdroj: www.czso.cz)	54
Graf 2 Vývoj HDP a HNP v ČR v mil. Kč (Zdroj: www.czso.cz)	55
Graf 3 Tempo rastu HDP (Zdroj: www.czso.cz)	56
Graf 4 Vývoj miery úspor (Zdroj: www.mpo.cz)	56
Graf 5 Prírastok obyvateľstva (Zdroj: www.czso.cz)	57
Graf 6 Počet obyvateľov v tis. s dosiahnutým vzdelaním (Zdroj: www.msmt.cz)	58
Graf 7 Výdaje na výzkum a vývoj v mil. Kč (Zdroj: www.czso.cz)	59
Graf 8 Počet patentov udelených v ČR národným prihlasovateľom (Zdroj: www.czso.cz)	59
Graf 9 Nezamestnanosť v ČR v % (Zdroj: www.statista.com)	60
Graf 10 Výdaje na sociálne zabezpečenie v nezamestnanosti v mil. Kč (Zdroj: www.mpsv.cz)	61
Graf 11 Priemerný ročný príjem pred zadenením horných 10% a spodných 50% (Zdroj: www.wid.world)	62
Graf 12 Priemerný ročný príjem pred zdanením horných 10% a 1% (Zdroj: www.wid.world)	62
Graf 13 Podiel príjmových skupín na celkovom príjme (Zdroj: www.wid.world)	63
Graf 14 Podiel majetkových skupín na celkovom majetku (Zdroj: www.wid.world)	64
Graf 15 Priemerná hodnota majetku jednotlivých majetkových skupín (Zdroj: www.wid.world)	64
Graf 16 Vývoj príjmovej nerovnosti v Slovenskej republike (Zdroj: www.wid.world)	68
Graf 17 Vývoj kapitálovej nerovnosti v Slovenskej republike (Zdroj: www.wid.world)	69
Graf 18 Vývoj príjmovej nerovnosti v Poľsku (Zdroj: www.wid.world)	72
Graf 19 Vývoj kapitálovej nerovnosti v Poľsku (Zdroj: www.wid.world)	72
Graf 20 Vývoj príjmovej nerovnosti v Maďarsku (Zdroj: www.wid.world)	75
Graf 21 Vývoj kapitálovej nerovnosti v Maďarsku (Zdroj: www.wid.world)	76
Graf 22 Vývoj príjmovej nerovnosti v Spojených štátoch amerických (Zdroj: www.wid.world)	79
Graf 23 Vývoj kapitálovej nerovnosti v Spojených štátoch amerických (Zdroj: www.wid.world)	80
Graf 24 Vývoj príjmovej nerovnosti v Spojenom kráľovstve (Zdroj: www.wid.world)	83
Graf 25 Vývoj kapitálovej nerovnosti v Spojenom kráľovstve (Zdroj: www.wid.world)	83
Graf 26 Vývoj príjmovej nerovnosti v Škandinávii (Zdroj: www.wid.world)	86
Graf 27 Vývoj kapitálovej nerovnosti v Škandinávii (Zdroj: www.wid.world)	87

SEZNAM TABULEK

Tabuľka 1 Daňové príjmy ČR v % z HDP (Zdroj: www.compareyourcountry.org)	65
Tabuľka 2 Výdaje ČR na sociálne zabezpečenie v % z HDP (Zdroj: www.compareyourcountry.org).....	66
Tabuľka 3 Daňové príjmy v % z HDP v Slovenskej republike (Zdroj: www.compareyourcountry.org).....	69
Tabuľka 4 Výdaje na sociálne zabezpečenie v % z HDP v Slovenskej republike (Zdroj: www.compareyourcountry.org).....	70
Tabuľka 5 Daňové príjmy v % z HDP v Poľsku (Zdroj: www.compareyourcountry.org) .	73
Tabuľka 6 Výdaje na sociálne zabezpečenie v % z HDP v Poľsku (Zdroj: www.compareyourcountry.org).....	74
Tabuľka 7 Daňové príjmy v % z HDP v Maďarsku (Zdroj: www.compareyourcountry.org)	76
Tabuľka 8 Výdaje na sociálne zabezpečenie v % z HDP v Maďarsku (Zdroj: www.compareyourcountry.org).....	77
Tabuľka 9 Daňové príjmy v % z HDP v Spojených štátoch amerických (Zdroj: www.compareyourcountry.org).....	81
Tabuľka 10 Výdaje na sociálne zabezpečenie v % z HDP v Spojených štátoch amerických (Zdroj: www.compareyourcountry.org)	81
Tabuľka 11 Daňové príjmy v % z HDP v Spojenom kráľovstve (Zdroj: www.compareyourcountry.org).....	84
Tabuľka 12 Výdaje na sociálne zabezpečenie v % z HDP v Spojenom kráľovstve (Zdroj: www.compareyourcountry.org).....	85
Tabuľka 13 Daňové príjmy v % z HDP v Škandinávii (Zdroj: www.compareyourcountry.org).....	88
Tabuľka 14 Výdaje sociálne zabezpečenie v % z HDP v Škandinávii (Zdroj: www.compareyourcountry.org).....	88
Tabuľka 15 Prehľad nerovnosti, daňových príjmov a výdajov na sociálne zabezpečenie v porovnaných krajinách (Zdroj: vlastné spracovanie).....	91
Tabuľka 16 Rebríček porovnaných krajín (Zdroj: vlastné spracovanie)	91

